

2014•2015
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De optimale vergoeding van de schade bij schending van
persoonlijkheidsrechten

Promotor :
Prof. dr. Ilse SAMOY

Tatjana Scevenels

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten
in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek

2014•2015
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De optimale vergoeding van de schade bij schending van
persoonlijkheidsrechten

Promotor :
Prof. dr. Ilse SAMOY

Tatjana Scevenels

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

SAMENVATTING

Deze masterproef onderzoekt de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten. De persoonlijkheidsrechten winnen in de hedendaagse samenleving meer en meer aan belang, zeker nu na de opkomst van sociale netwerksites wordt er vaker een vordering voor de rechter gebracht wegens schending van deze rechten.

Wanneer een schending van een persoonlijkheidsrecht plaatsvindt, zal de schade die daaruit voortvloeit, zoals elke andere schade, vergoed moeten worden. Om een bepaalde schade te verhalen, zal doorgaans een beroep gedaan worden op artikel 1382 BW. Deze gemeenrechtelijke bepaling kan eveneens aangewend worden om specifiek de persoonlijkheidsrechten te beschermen. Er zijn verschillende manieren om de schade die voortspruit uit schendingen van persoonlijkheidsrechten te vergoeden. Zo kan allereerst een herstel *in natura* gevraagd worden, hetgeen concreet toegepast op persoonlijkheidsrechten voornamelijk de publicatie van de rechterlijke veroordeling inhoudt. Voorts kan ook een geldelijke vergoeding gevraagd worden voor de materiële en morele schade. Uit deze studie blijkt dat de compensatie van de schade zowel ingeval van herstel *in natura* als ingeval van de geldelijke vergoeding van de *materiële* schade al bij al optimaal verloopt, althans minstens op een manier waarop weinig aan te merken valt. De geldelijke vergoeding van de *morele* schade brengt echter wel enkele moeilijkheden met zich mee. In het bijzonder voor schendingen van persoonlijkheidsrechten is dit zeer problematisch daar de schade bij dergelijke schendingen voornamelijk morele schade betreft. De grootste problemen doen zich voor in de fase van de begroting van de morele schade: er kan met name geen rechte lijn getrokken worden in de grootte van de schadevergoedingen. Hoewel ze sterk kunnen divergeren, zijn de vergoedingen in het algemeen vrij laag, waardoor lucratieve fouten ontstaan. Toch is er in steeds toenemende mate een aanzienlijk aantal vergoedingen die dan weer hoog uitvalt, omdat deze rechtspraak ingegeven is door een verdoken bestraffend motief. Deze onvoorspelbare en schijnbaar willekeurige diversiteit doet besluiten dat er duidelijk nog ruimte is voor verbetering. Er kan aldus geconcludeerd worden dat de geldelijke vergoeding van de morele schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten niet optimaal verloopt.

Ter verbetering kunnen er verschillende alternatieven aangereikt worden, maar in deze masterproef zal hoofdzakelijk de figuur van de *punitive damages* onderzocht worden. Het is een concept ontstaan in de *common law* en wijdverbreid toegepast in de Verenigde Staten. Dit nodigt uit tot een rechtsvergelijkende studie, waarbij ook dat rechtssysteem even onder de loep genomen wordt. Deze figuur is in België niet toepasbaar vanwege het beginsel van de integrale schadeloosstelling, waardoor enkel de schade vergoed mag worden en niet méér. Frankrijk kent dat beginsel ook maar daar is de wetgever wel al stappen aan het ondernemen om de *punitive damages* in het Franse recht in te voeren. Om deze reden zal doorheen dit werk eveneens een rechtsvergelijkende blik op het Franse rechtstelsel geworpen worden. Een vooruitstrevende blik naar de invoer van *punitive damages* kan, indien coherent ingepast in de Belgische rechtsorde, eventueel een meerwaarde bieden aan het oplossen van de bestaande problematiek.

DANKWOORD

Als ik nu terugkijk op mijn masteropleiding, ben ik trots op het hele leerproces dat ik heb doorgemaakt. Mijn masteropleiding was een geweldige ervaring, waarbij ik in die twee jaar veel leerzame, leuke, bijzondere, maar ook stresserende herinneringen heb opgedaan. Deze masterscriptie kan dan ook aanschouwd worden als de kroon op mijn werk. De vraag die ik mezelf stelde bij de aanvang van het tweede masterjaar was in welk onderwerp ik mij een jaar lang zou verdiepen en waarover ik gemotiveerd een masterproef zou uitwerken. De keuze was snel gemaakt bij het doorbladeren van mijn cursus aansprakelijkheidsrecht: aansprakelijkheid en persoonlijkheidsrechten. Aansprakelijkheidsrecht draagt van alle rechtstakken mijn voorkeur weg en daarbinnen spreken de persoonlijkheidsrechten in het bijzonder mij het meest aan. Het dankwoord van dit werk van lange adem schrijven geeft mij dan ook een dubbel gevoel. Enerzijds de opluchting dat het einde in zicht is, anderzijds een bedrukt gevoel dat er een einde komt aan een mooi hoofdstuk. Doorheen deze laatste fase van mijn academische loopbaan werd ik ondersteund door een rijkelijk aanbod aan personen die me met raad en daad bijstonden. Ik wil dan ook even van de gelegenheid gebruik maken om deze personen te bedanken.

Graag wil ik in de eerste plaats mijn promotor, professor Ilse Samoy, bedanken om mij de kans te geven om mijn masterproef rond dit onderwerp uit te werken. Ik wil haar tevens bedanken voor haar goede raad, de ondersteunende en opbouwende kritische opmerkingen en verbeteringen die zij mij doorheen het ganse academiejaar gegeven heeft. Via deze weg zou ik ook graag mijn begeleidster Elisabeth Verjans willen bedanken voor de gedetailleerde feedback en goede raad.

Naast de professionele ondersteuning van academici heb ik ook het genoegen gehad omringd te zijn door zij die mij telkens dat extra duwtje in de rug wisten te geven. Ik denk daarbij in de eerste plaats aan mijn ouders. Hen wil ik dan ook oprecht bedanken voor hun niet aflatende steun, het vertrouwen dat ze me gegeven hebben en hun oeverloze geduld doorheen heel mijn studies. Ten tweede wil ik ook al mijn vrienden en vriendinnen bedanken voor hun oprechte steun, hulp en op tijd en stond een luisterend oor. Tenslotte zou ik ook een bijzonder woord van dank willen richten aan Mathias Loyens voor het nalezen van mijn werk en Kenneth Driesen voor het helpen opmaken van deskundige vertalingen.

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	iii
DANKWOORD	v
INHOUDSOPGAVE	vii
INLEIDING.....	1
DEEL I PERSOONLIJKHEIDSRECHTEN: OMSCHRIJVING EN LINK MET HET LEERSTUK VAN DE ONRECHTMATIGE DAAD.....	9
Hoofdstuk 1: Een introductie tot de persoonlijkheidsrechten	11
Afdeling 1: Definitie en historische achtergrond	11
Afdeling 2: Vormen	13
Hoofdstuk 2: Link met het leerstuk van de onrechtmatige daad.....	17
Afdeling 1: Privaatrechtelijke bescherming	17
Afdeling 2: Discussie	17
Afdeling 3: Toepassing in de rechtspraak	20
Besluit.....	25
DEEL II VERGOEDING VAN DE SCHADE.....	27
Hoofdstuk 1: Schade en schadeloosstelling	29
Hoofdstuk 2: Herstel <i>in natura</i>	33
Afdeling 1: Publicatie van de rechterlijke veroordeling	34
Afdeling 2: Recht van antwoord	35
Afdeling 3: Verspreidingsverbod, verbod tot gebruik/vervaardiging, uitzendverbod	36
Afdeling 4: Probleempunten?.....	37
Hoofdstuk 3: Geldelijke schadevergoeding	41
Afdeling 1: Vergoeding van materiële schade	42
§1 Bestaan van materiële schade	42
§2 Vormen van materiële schade	42
§3 Bewijs van materiële schade	45
§4 Begroting van materiële schade	46
Afdeling 2: Vergoeding van morele schade.....	48
§1 Bestaan van morele schade	48
§2 Begroting van morele schade	50
A. Begrotingscriteria	50

B. Schommelingen binnen de begroting	51
Afdeling 3: Probleempunten?.....	58
§1 Materiële schade	58
§2 Morele schade.....	59
Besluit.....	61
DEEL III VOORGESTELDE ALTERNATIEVEN.....	63
Hoofdstuk 1: <i>Punitive damages</i> als alternatief binnen de morele schade.....	65
Afdeling 1: Omschrijving.....	65
Afdeling 2: Voordelen.....	66
Afdeling 3: Kritiek en weerlegging	69
Afdeling 4: Uitwerking binnen de Belgische rechtsorde	75
Hoofdstuk 2: Andere alternatieven.....	79
Besluit.....	81
ALGEMEEN BESLUIT	83
BIBLIOGRAFIE	85

INLEIDING

*“The fantastic advances in the field of electronic communication
constitute a greater danger to the privacy of the individual”*

- Earl Warren -

A. Situering van het onderwerp en probleemstelling

1. ONDERWERP en ONDERZOEKSKADER – De persoonlijkheidsrechten zijn van oorsprong een creatie van de rechtspraak en de rechtsleer. Het begrip dook voor het eerst op in Duitsland, vervolgens in Frankrijk om via die weg in België terecht te komen.¹ Binnen het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht zijn de persoonlijkheidsrechten in volle bloei en bijzonder actueel. De vraag naar de toepassing ervan neemt toe dankzij de media en, meer nog, door de opmars van sociale netwerksites. Zo eiste in september 2013 de Koninklijke Belgische Voetbalbond (KBVB) dat het “Jaarboek voetbal 2012-2013” uit de rekken zou worden gehaald. De reden hiervoor was dat de coverfoto volgens de KBVB het portretrecht schond van enkele Rode Duivels. Een vergelijkbaar geval was de zaak, waarbij een man wiens dochter overleden was in een verkeersongeval, klacht indiende tegen een weekblad omdat het gebruik maakte van twee foto’s van de overledene die door de redactie afgehaald werden van *Facebook*.² En vrij recent nog werden verschillende naaktfoto’s van actrice Jennifer Lawrence verspreid op het internet. Een *hacker* zou deze uit haar *iCloud* ‘gestolen’ hebben. Haar woordvoerder heeft reeds gecommuniceerd dat er juridische stappen ondernomen zullen worden tegen iedereen die de foto’s verder zal delen met anderen, vermits dit duidelijk een schending uitmaakt van het recht op het privéleven van de actrice. De bovenstaande quote vat deze tendens dan ook goed samen: door deze nieuwe communicatietechnieken worden persoonlijkheidsrechten vaker geschonden en vormen daardoor een groter gevaar voor eenieders privacy. De vraag die zich nu aldus opdringt is hoe persoonlijkheidsrechten beschermd kunnen worden tegen deze nieuwe gevaren en hoe zij concreet vergoed kunnen worden ingeval van schending.

De problemen die zich binnen het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht ingeval van schendingen van persoonlijkheidsrechten kunnen voordoen, zijn sterk uiteenlopend. Niettemin zal deze masterproef zich enkel toespitsen op de vergoeding van de schade bij de schending van de persoonlijkheidsrechten.

2. PROBLEEMSTELLING – Het uitgangspunt in het aansprakelijkheidsrecht is dat een persoon die schade veroorzaakt, gehouden is de schade te herstellen. Dit herstel houdt in eerste instantie in dat de benadeelde in de mate van het mogelijke geplaatst moet worden in een situatie, waarin het schadeverwekkende feit zich niet heeft afgespeeld.³ Het herstel kan in de eerste plaats geschieden

¹ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, “De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht”, *TPR* 1999, 1591.

² D. VOORHOOF, “Facebook en de Raad voor de Journalistiek”, *NJW* 2011, 39.

³ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, die Keure, 2011, 217.

in natura. In het kader van de persoonlijkheidsrechten betekent dit dat ingeval een inbreuk op dergelijk recht wordt vastgesteld, de rechter een van de navolgende herstellingsmaatregelen kan opleggen: de publicatie van de rechterlijke veroordeling, het verbod van de verspreiding van een tekst, het verbod tot verkoop van een tijdschrift of boek of het bevel tot weglaten van bepaalde stukken uit een tekst.⁴

Het herstel *in natura* is bij de schending van persoonlijkheidsrechten echter meestal niet voldoende. In praktijk zal de benadeelde daarom opteren voor een (aanvullende) geldelijke schadevergoeding, zodat men een zo volledig mogelijke compensatie kan bekomen. Om de schade te begroten bij de schending van de persoonlijkheidsrechten worden de algemene principes inzake schadebegroting toegepast, zij het dat deze principes niet ten volle kunnen gelden. Aldus wordt er vertrokken vanuit het beginsel van de integrale schadeloosstelling om de schade te begroten bij de schending van persoonlijkheidsrechten. Dit houdt in dat de volledige schade vergoed moet worden wat betekent dat de schadevergoeding passend en volledig moet zijn. Voorts mag een schadevergoeding niet opgelegd worden om te bestraffen waardoor de figuur van de *punitive damages* in principe geen uitwerking kan krijgen in onze rechtsorde.⁵ Desalniettemin kan het beginsel van de integrale schadevergoeding niet volledig toegepast worden, zodat er soms geen eenduidige richtlijnen zijn om de schade te begroten. Vooral de begroting van de morele schade is niet vanzelfsprekend, waardoor de rechter de schade *ex aequo et bono* zal moeten begroten of een louter symbolische vergoeding zal toekennen. Ook bij de begroting van de patrimoniale schade zal de rechter eerder opteren voor een *ex aequo et bono* beoordeling en zal hij deze vaak samen met de morele vergoeding toekennen.⁶ Er is echter geen duidelijkheid wat betreft de specifieke voorwaarden die bij deze begroting naar billijkheid in acht genomen moeten worden.⁷ Doorgaans worden er lage morele vergoedingen toegekend met als te betreuren gevolg dat elk ontradend effect uitblijft en sterker nog dat het zelfs voordeliger is om deze lucratieve fout te begaan.⁸ Dit laatste is wat men aanduidt als een lucratieve fout, namelijk een fout van de dader die na aftrek van de schadevergoeding, hem nog steeds een financieel voordeel zal opleveren.⁹ Het toepassen van een bestraffende schadevergoeding of *punitive damages* zou eventueel wel een ontradend effect kunnen hebben, maar dit wordt dan weer niet naar Belgisch recht aanvaard. De vraag kan gesteld worden of de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten wel optimaal verloopt en of er ruimte is voor verbetering. Voorts kan afgevraagd worden welke alternatieven een meerwaarde zouden kunnen bieden met betrekking tot de vergoeding van de schade die geleden wordt door inbreuken op persoonlijkheidsrechten.

---

⁴ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, "De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht", *TPR* 1999, 1649-1650.

⁵ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, die Keure, 2011, 219.

⁶ E. VERJANS, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 533.

⁷ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, "De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht", *TPR* 1999, 1650.

⁸ Rb. Gent 22 november 1999, *AM* 2000, 148; Rb. Gent 12 juni 2001, *AM* 2002, 169; Rb. Gent 19 november 2003, *AM* 2004, 384; Rb. Hasselt 19 december 2003, *AM* 2004, 388.

⁹ B. WEYTS, "Lucratieve fouten in het aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht. The winner takes it all", *RW* 2006, 1641.

B. Relevantie

3. TOENAME VAN SCHENDINGEN VAN PERSOONLIJKHEIDSRECHTEN EN ONTBREKEN VAN GEPASTE VERGOEDINGEN – Zoals reeds eerder aangegeven werd, zijn de persoonlijkheidsrechten op dit moment bijzonder actueel mede dankzij de alsmaar toenemende populariteit van sociale netwerksites, zoals onder andere *Facebook* en *Instagram*, en de ogenschijnlijke ongeremdheid waarmee de media berichten de wereld insturen. In deze context nemen schendingen op persoonlijkheidsrechten steeds meer toe, waardoor ook de vraag naar de toepassing van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht in deze situaties toeneemt. Meer schendingen zorgen voor meer aansprakelijkheidsvorderingen en uiteindelijk voor meer schadeloosstellingen. Deze ontwikkeling is enerzijds het gevolg van de veruitwendiging van een 'claimcultuur', waarin op dit moment geleefd wordt. Mensen zijn tegenwoordig minder snel geneigd om zich neer te leggen bij bepaalde schadegevallen en willen de dader dan ook aansprakelijk stellen om zo hun schade vergoed te zien. Anderzijds, daarmee samenhangend, wordt dit fenomeen ook voortgebracht door de grotere mondigheid van de burgers en de voortschrijdende juridisering van de samenleving.

4. RECHTSONZEKERHEID - Voorts kan er geen rechte lijn getrokken worden met betrekking tot de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten. De verscheidene bedragen die door diverse rechters gehanteerd worden, zorgen voor een uiteenlopende rechtspraak. Dit heeft als gevolg dat de rechtszekerheid wordt aangetast en zorgt tevens voor een schijn van willekeur ten aanzien van het slachtoffer.¹⁰

C. Beperkingen

5. GEEN ALGEMENE STUDIE - Dit onderzoek zal zich beperken tot de vergoeding van de schade ingeval van schendingen van persoonlijkheidsrechten. Hierbij zal enkel worden ingegaan op hetgeen wat relevant is voor dit werk. Er zal in dit onderzoek dan ook geen sprake zijn van een algemene studie van de persoonlijkheidsrechten, al is het onontbeerlijk ter inleiding een theoretisch kader te schetsen omtrent deze rechtsfiguur. Verder zal dit onderzoek, wat betreft de persoonlijkheidsrechten, beperkt worden tot het recht op stem, het recht op de eer en de goede naam, portretrecht en de persoonlijke levenssfeer. Vooral (rechtspraak over) het portretrecht zal veelvuldig in dit werk aan bod komen, omdat hierover nu eenmaal veel rechtspraak te vinden is.

D. Onderzoeksvragen

6. CENTRALE ONDERZOEKSVRAAG - Op basis van de omschreven probleemstelling wordt de volgende centrale onderzoeksvraag behandeld: "Verloopt de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten optimaal of is er ruimte voor verbetering?"

---

¹⁰ E. VERJANS, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 536.

7. SUBVRAGEN – Ter ondersteuning van de zoektocht naar een antwoord op de centrale onderzoeksvraag, zal ook een antwoord geformuleerd worden op de volgende subvragen:

- Hoe verloopt de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten?
- Welke problemen doen zich voor bij de vergoeding van de schade?
- Welke alternatieven kunnen bedacht worden om het systeem optimaler te laten verlopen?

E. Toelichting onderzoeksmethode

8. ALGEMEEN - In dit werk zal één centrale onderzoeksvraag bestudeerd worden, namelijk of de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten optimaal verloopt en, zo niet, of er nog ruimte is voor verbetering. Deze centrale onderzoeksvraag zal, zoals reeds werd aangegeven, worden opgelost aan de hand van een aantal subvragen. Voor elk van deze subvragen zal hieronder de onderzoeksmethode beschreven worden.

Vraag 1: Hoe verloopt de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten?

9. BESCHRIJVENDE VRAAG – Om recht te hebben op een vergoeding in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht moet er verwezen worden naar artikel 1382 BW en de principes die ermee samengaan. Er wordt aldus een antwoord gezocht op een beschrijvende vraag met de bedoeling artikel 1382 BW en de bijhorende rechtsprincipes te analyseren en later in dit werk toe te passen. Bij deze vraag zal er qua methode gebruik gemaakt worden van de systematische of logische interpretatie. Dit houdt in dat artikel 1382 BW geïnterpreteerd zal worden aan de hand van de juridische context waarin de regel zich bevindt. Deze algemene rechtsregel zal geconfronteerd worden met een bijzondere toepassing op nieuwe concepten zoals de schending van persoonlijkheidsrechten en *punitive damages* om te zien of deze rechtsregel zich hiervoor leent.

Voorts wordt niet enkel artikel 1382 BW onderzocht, maar zal ook verwezen worden naar de algemene regels met betrekking tot de schadeloosstelling. Deze principes zullen verklaard worden aan de hand van een grammaticale interpretatie en tekstanalyse. Zo zullen de woorden die gebruikt worden om deze principes te verduidelijken, onderzocht worden op hun betekenis om vervolgens de betekenis te achterhalen van de te analyseren principes. Om deze vraag uit te werken zullen niet alleen algemene werken met betrekking tot de vergoeding van de schade geconsulteerd worden, maar ook specifieke werken die betrekking hebben op de gevolgen en de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten.

Tegelijkertijd zal dit werk ook aan rechtsvergelijkend onderzoek doen. Er zal getracht worden de gelijkenissen en de verschillen binnen deze rechtssystemen te identificeren. In dit onderzoek zal de externe rechtsvergelijking toegepast worden. Extern omdat de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten vergeleken zal worden tussen België, Frankrijk en de Verenigde Staten. De vergelijking zal plaatsvinden doorheen dit hele onderzoek en zal dus niet in een aparte afdeling besproken worden. Zowel rechtspraak, rechtsleer als regelgeving van Frankrijk en de Verenigde Staten zullen in acht genomen worden bij het formuleren van een antwoord op deze subvraag.

Vraag 2: Welke problemen doen zich voor bij de vergoeding van de schade?

10. EVALUERENDE VRAAG – Deze vraag kan gekwalificeerd worden als een evaluerende vraag. Er zal onderzocht worden welke specifieke problemen zich voordoen binnen de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten. Om deze specifieke problemen te achterhalen zal er een toetsing gebeuren aan de hand van bepaalde criteria. Zo zal onderzocht worden of de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten overeenstemt met de algemene principes van de schadeloosstelling en schadebegroting, waarbij het principe van de integrale schadeloosstelling centraal staat. Er zal niet enkel gebruik gemaakt worden van juridische criteria, maar ook van een niet-juridisch criterium. In dit onderzoek zal immers nagegaan worden of de vergoeding van de schade wel efficiënt verloopt bij schendingen van persoonlijkheidsrechten. Zo zal elk onderdeel van de vergoeding dat bestudeerd wordt, afgetoetst worden aan het criterium van de efficiëntie.

Ook hier zal een externe rechtsvergelijking plaatsvinden met Frankrijk en de Verenigde Staten. Frankrijk heeft te kampen met een gelijkaardige problematiek binnen de schadevergoedingen en baseert zich, zoals België, eveneens op hetzelfde principe van de integrale schadeloosstelling. De Verenigde Staten daarentegen hebben een compleet ander rechtssysteem en baseren zich op principes die in België niet gekend zijn zoals onder meer *punitive damages*.

Deze vraag zal onderzocht worden aan de hand van algemene boeken betreffende de vergoeding van de schade en uiteraard ook specifieke teksten en boeken met betrekking tot de vergoeding van de schade bij schending van persoonlijkheidsrechten. De problematiek met betrekking tot de begroting zal bestudeerd worden aan de hand van de rechtspraak en rechtsleer van zowel België, Frankrijk als de Verenigde Staten.

Vraag 3: Welke alternatieven kunnen genomen worden om het systeem optimaler te laten verlopen?

11. NORMATIEVE VRAAG – Deze vraag kan aanschouwd worden als een normatieve vraag. Bij dit soort vragen wordt een denkoefening gemaakt over hoe het recht zou moeten zijn. In dit onderzoek zullen inderdaad enkele problemen naar voren komen waarvoor een of meerdere oplossingen gezocht voor moeten worden. Welke maatregel het meest optimaal is, zal afhangen van verschillende elementen. Uiteraard zullen ook deze al dan niet zelf bedachte oplossingen getest worden op hun efficiëntie. Primaire doelstelling is immers met een maatregel op de proppen te komen die zorgt voor een efficiënter en transparanter verloop van de rechtsgang. Voorts zal ook de huidige regelgeving in aanmerking genomen moeten worden om te toetsen of de voorgestelde maatregelen wel ingepast kunnen worden in het bestaande systeem. In de eerste plaats moet er rekening gehouden worden met het algemene artikel voor de vergoeding van schade met name artikel 1382 BW. Er moet onderzocht worden of het mogelijk en/of nodig is dit artikel te amenderen of dat het beter zou zijn een volledig nieuw artikel in te voegen. Er zal ook rechtsleer aangehaald worden voor bijkomende opinies en ideeën.

Er zal onderzocht worden of de rechtsfiguren die toepasselijk zijn buiten onze landsgrenzen, meer bepaald in *common law* landen, gehanteerd kunnen worden om eventueel een oplossing te bieden voor deze problematiek in zijn Belgische context. Het is om die reden interessant om de situatie in de Verenigde Staten te bekijken, omdat het als behorend tot de familie van Angelsaksische rechtsordes aan de wieg stond van de rechtsfiguur van de *punitive damages*. Deze figuur zal in het laatste deel van dit werk naar voren gedragen worden als eventueel alternatief voor de in dit werk aangekaarte problematiek. Frankrijk blijft eveneens interessant om te bestuderen vermits het op weg is de figuur van *punitive damages* te erkennen en in de Franse rechtsorde te incorporeren.

F. Onderzoeksplan

12. OPBOUW – De drie hierboven omschreven subvragen zullen in drie delen uitgewerkt worden. Deze drie delen zullen onderverdeeld worden in hoofdstukken en afdelingen.

13. BESCHRIJVING – In deel I zal er van wal gestoken worden met een algemene omschrijving van de persoonlijkheidsrechten en de link die gelegd kan worden met de onrechtmatige daad. Voor een goed begrip van zaken is het van belang een definitie aan te reiken van de term persoonlijkheidsrechten (hoofdstuk 1). Dit begrip staat immers centraal in het algemeen kader waarbinnen de onderzoeksvraag zich afspeelt. Zoals hierboven reeds aangegeven is, zal dit werk geen algemene studie van de persoonlijkheidsrechten weergeven, maar zal enkel gekeken worden naar hetgeen relevant is om de onderzoeksvraag te beantwoorden. In hoofdstuk 2 zal de link gelegd worden met de onrechtmatige daad vermits dit noodzakelijk is voor de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten. Voorts zal ingegaan worden op de discussie in de rechtspraak en de rechtsleer rond het gebruik van artikel 1382 BW als grondslag voor de bescherming van persoonlijkheidsrechten.

14. PROBLEMEN – In deel II zal onderzocht worden hoe de vergoeding van de schade verloopt bij de schending van persoonlijkheidsrechten en worden de huidige problemen weergegeven. In hoofdstuk 1 zal de schadeloosstelling in het algemeen besproken worden. Voorts zal in hoofdstuk 2 en 3 dieper ingegaan worden op de vergoeding anders dan in geld en de vergoedingen in geld. Iemand die zijn schade vergoed wil zien, zal zich baseren op artikel 1382 BW. Er kan geopteerd worden voor een herstel *in natura*, maar in de praktijk kiest de meerderheid van de rechters voor een geldelijke schadevergoeding. Een vergoeding kan verkregen worden zowel bij morele als bij materiële schade. Daarenboven zal ook een blik geworpen worden op de problematiek met betrekking tot de begroting van de schadevergoeding bij de schending van persoonlijkheidsrechten.

15. EVENTUELE OPLOSSINGEN – Deel III zal zich concentreren rond de rechtsfiguur van de *punitive damages* en eventueel andere oplossingen. Dit deel zal zich voornamelijk baseren op de voor- en nadelen van deze rechtsfiguur. Er zal tevens gekeken worden of deze figuur ingepast kan worden in de Belgische rechtsorde. Er dient echter opgemerkt te worden dat een deel van de rechtspraak toch al gebruik maakt van *punitive damages* ondanks het feit dat in de Belgische rechtsorde enkel

de schade in acht genomen mag worden.¹¹ Er zal dan ook onderzocht worden of de formele erkenning en toepassing van de *punitive damages* geen meerwaarde kunnen bieden met betrekking tot de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten nu sommige rechters het toch al verdoken toegepast hebben en de lage vergoedingen geen ontradend effect hebben. Een deel van de Belgische rechtsleer is alvast voorstander van de invoering van dergelijke *punitive damages*. Het zou met name de rechtszekerheid en de transparantie van de rechtspraak verhogen.¹² Uiteraard wordt eveneens het pleidooi van de tegenstanders onderzocht en zullen eventuele andere alternatieve oplossingen aangereikt worden. Daarbij zal er ook ingegaan worden op de visie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM).

---

¹¹ Rb. Brussel 16 december 1997, *AM* 1998, 260, *JLMB* 1998, 204; Rb. Brussel 15 oktober 2009, *AM* 2010, 202.

¹² E. VERJANS, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 536.

DEEL I

PERSOONLIJKHEIDSRECHTEN: OMSCHRIJVING EN LINK MET HET LEERSTUK VAN DE ONRECHTMATIGE DAAD

16. STRUCTUUR – In dit eerste, algemene deel zal het theoretisch kader geschetst worden waarbinnen deze masterproef zal worden uitgevoerd. In hoofdstuk 1 zal er met name eerst een begripsomschrijving uitgewerkt worden van de persoonlijkheidsrechten om vervolgens de verschillende vormen ervan te bespreken. In hoofdstuk 2 zal dieper ingegaan worden op de band die bestaat tussen de persoonlijkheidsrechten en het leerstuk van de onrechtmatige daad. Aldus zal een blik geworpen worden op het potentieel dat artikel 1382 BW biedt om als grondslag te dienen voor het bekomen van een vergoeding naar aanleiding van een inbreuk op iemands persoonlijkheidsrechten. Daarentoest zullen evenwel ook enkele punten van kritiek geuit worden. Beide hoofdstukken zullen ter afronding voorzien worden van een besluit.

Hoofdstuk 1: Een introductie tot de persoonlijkheidsrechten

Afdeling 1: Definitie en historische achtergrond

17. BEGRIP – De term ‘persoonlijkheidsrechten’ verklaart min of meer zichzelf: het gaat om *rechten* die gehecht zijn aan de *persoon* omwille van het louter mens-zijn.¹³ Deze rechten worden in de rechtsliteratuur gedefinieerd als zijnde “het geheel van subjectieve rechten waarvan elkeen titularis is en die er toe strekken met betrekking tot de fysieke, psychische en morele bestanddelen van zijn persoonlijkheid rechtsbescherming te bieden.”¹⁴ Ze worden gekenmerkt door een algemeen, onverjaarbaar, extrapatrimoniaal, onoverdraagbaar en *erga omnes* karakter.¹⁵

18. HISTORIE – De introductie van het concept van de persoonlijkheidsrechten is een vrij recent gegeven in de Belgische rechtsorde. Bovendien is dit geen Belgische uitvinding, maar werd de mosterd uit het buitenland gehaald. Het begrip vindt zijn oorsprong in Duitsland en dit reeds vanaf de negentiende eeuw. Aanvankelijk waren de persoonlijkheidsrechten een ongeschreven rechtsfiguur, maar later werden ze ook wettelijk verankerd door incorporatie in het Duitse Burgerlijk Wetboek¹⁶ (*Bürgerliches Gesetzbuch*, hierna BGB) dat dateert van begin jaren 1900. Het begrip introduceerde een privaatrechtelijke bescherming van de persoonlijkheid van de burgers.¹⁷

Na Duitsland werd gaandeweg de twintigste eeuw de rechtsfiguur van de persoonlijkheidsrechten ook in Frankrijk gelanceerd.¹⁸ De eerste tekenen ervan in de rechtsleer en rechtspraak duiken op in de periode 1960-1970.¹⁹ De echte doorbraak kwam er uiteindelijk met de wet van 17 juli 1970 inzake de bescherming van het privéleven die door middel van de invoering van artikel 9 in de Code Civil een specifiek wettelijk beschermingsregime voor persoonlijkheidsrechten in de Franse rechtsorde heeft geïntroduceerd.²⁰ Het voorwerp van deze rechtsbescherming, de *persoonlijkheid*, wordt in de Franse rechtsliteratuur onder meer als volgt gedefinieerd: “*La personnalité, c’est l’individu, soit l’ensemble des aspects d’une personne qui la distingue de tous ses semblables passés, présents ou futurs.*”²¹ Niettemin wordt in sommige literatuur beweerd dat er niet zoiets bestaat als een persoonlijkheidsrecht als dusdanig, maar veeleer een “algemeen recht op de bescherming van de waardigheid en rust.”²² Dit om erop te wijzen dat er meerdere aspecten die gekoppeld zijn aan iemands persoonlijkheid, in rechte beschermd kunnen worden zoals de geheimhouding van correspondentie en telefoongesprekken, het recht zich te verzetten tegen de

¹³ E. GULDIX, A. WYLLEMAN, C. DECLERCK, M. MASSCHELEIN, P. DE HERT, K. SWERTS, F. DE BOCK en R. SAELENS, “Overzicht van rechtspraak. Personenrecht (2001-2008)”, *TPR* 2009, 834; E. LANGENAKEN, “L’indemnisation des atteintes aux droits de la personnalité et son implication quant à la nature de ces droits”, *TBBR* 2011, 423.

¹⁴ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 92.

¹⁵ R. DEKKERS en A. WYLLEMAN, *Handboek burgerlijk recht, I, Personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 114-115; H. DE PAGE en I. MASSON, *Traité élémentaire de droit civil Belge, II, Les personnes*, Brussel, Bruylant, 1990, 30-36; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 97-98; F. SWENNEN, *Personenrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 65-67. § 823 BGB.

¹⁶ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 93.

¹⁷ P. MALAURIE, *Les personnes. Les incapacités*, Parijs, Defrénois, 2005, 91.

¹⁸ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, “De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht”, *TPR* 1999, 1591.

¹⁹ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 93; F. ZENATI-CASTAING en T. REVET, *Manuel de droit des personnes*, Parijs, Presses Universitaires de France, 2006, 213.

²⁰ B. BEIGNIER, *Le droit de la personnalité*, Parijs, PUF, 1992, 6.

²¹ E. PIERRAT, “Protection des droits de la personnalité”, *Legicom* 1996, 87.

verwerking van persoonsgegevens, handelsgeheimen en professionele instructie, het respect voor de persoonlijke levenssfeer, het afbeeldingsrecht, de vrijheid van meningsuiting en het recht op een goede naam.²³

19. INTRODUCTIE IN BELGIË – Indachtig het Franse voorbeeld werd begin jaren '70 van de vorige eeuw in België rechtspraak ontwikkeld met betrekking tot de persoonlijkheidsrechten. Initieel ging de rechtspraak enkel in op het vaststellen en sanctioneren van inbreuken op persoonlijkheidsrechten, maar waagden de rechters zich niet aan een theoretische uitwerking van het begrip.²⁴ Deze rol werd later (jaren '80) opgenomen door de rechtsleer, die de persoonlijkheidsrechten aan een grondige studie onderwierpen. Zo kan onder meer verwezen worden naar twee doctoraten van 1982 en 1986.²⁵ Hoewel ook in ons land het begrip aanvankelijk geen wettelijk begrip was,²⁶ hebben de meeste van de persoonlijkheidsrechten onder druk van internationale verplichtingen uiteindelijk hun neerslag gevonden in een wettelijk kader. Sinds de Tweede Wereldoorlog werden inderdaad verschillende persoonlijkheidsrechten neergeschreven in een aantal internationale verdragen (waarvan als voornaamste het EVRM, IVBPR en het IVRK) om vervolgens op nationaal vlak vertaald te worden in de Grondwet (bv. Art. 29 GW) en gewone wetgeving.²⁷

Naar het voorbeeld van Frankrijk werd de Belgische definitie van persoonlijkheidsrechten bewust algemeen geformuleerd. De keuze hiervoor is naar mijn mening niet *per se* negatief vermits persoonlijkheidsrechten nu eenmaal gebonden zijn aan de alsmaar veranderende maatschappelijke visies. Een ruime definitie biedt aldus het voordeel evolutie toe te laten binnen de persoonlijkheidsrechten, afgestemd op hoe de maatschappij met dit begrip omgaat. Immers, op die manier leent het begrip zich tot een ruime interpretatie zodat er ruimte gecreëerd wordt om persoonlijkheidsrechten aan te passen aan de tijdsgeest.

20. RECHTSVERGELIJKING MET ANGELSAKSISCH RECHT – Veel verder dan continentaal West-Europa is het idee van de persoonlijkheidsrechten niet verspreid geraakt. Deze rechtsfiguur is bijgevolg niet gekend in het Angelsaksische recht. Dit betekent echter niet dat de persoonlijkheid er op geen enkele manier beschermd wordt. Integendeel, men kent daar wel degelijk een ander mechanisme om de persoonlijkheid te beschermen. Centraal in deze bescherming staan de begrippen *right of publicity* en *right to privacy*. Dit laatste concept ontstond in 1890 toen het werd uitgewerkt in twee publicaties waarin uitdrukkelijk de noodzaak van privacybescherming aan de kaak werd gesteld.²⁸ In eerste instantie werd dit recht uitgewerkt als een *right to be alone* maar het werd later aangevuld met het recht op respect voor andere persoonsbestanddelen zoals onder meer naam, afbeelding en morele overtuiging.²⁹ De nadruk wordt gelegd op het individu en zijn

---

²³ *Ibid*, 88.

²⁴ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, "De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht", *TPR* 1999, 1592.

²⁵ X. DIJON, *Le sujet de droit en son corps. Une mise à l'épreuve du droit subjectif*, Proefschrift, Brussel, Larcier, 1992; E. GULDIX, *De persoonlijkheidsrechten, de persoonlijke levenssfeer en het privéleven in hun onderling verband*, Proefschrift, Brussel, Vrije Universiteit Brussel, 1986.

²⁶ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 125.

²⁷ E. GULDIX *et al.*, "Overzicht van rechtspraak. Personenrecht (2001-2008)", *TPR* 2009, 834.

²⁸ S.D. WARREN en L. D. BRANDEIS, "The right to privacy", *Harvard L.Rev.* 1980, 193.

²⁹ E. GULDIX, "De rechtsbescherming van de persoonlijke levenssfeer door persoonlijkheidsrechten", *VI.T.Gez.* 1986-1987, 214.

zelfbeschikkingsbevoegdheid met betrekking tot wat men noemt zijn persoonswaarden.³⁰ Het recht op privacy kan aanschouwd worden als een moederrecht, een “*general complete right of privacy*”,³¹ oftewel een open norm die de persoonlijke levenssfeer beschermt.³² *Right of publicity* heeft daarentegen voornamelijk betrekking op de controle over het commercieel gebruik van de naam, afbeelding of andere aspecten van iemand zijn persoonlijkheid.³³ Niet alle staten in de Verenigde Staten maken een onderscheid tussen beide begrippen maar vele erkennen *the right of publicity* wel als zijnde een subrecht onder *the right to privacy*. Het meer specifieke recht op publiciteit is voornamelijk ontstaan uit het privacyrecht omdat dit laatste niet voldoende bescherming bood tegen commerciële schendingen van iemands persoonlijkheid.³⁴

Afdeling 2: Vormen

21. INDELING – De indeling van persoonlijkheidsrechten gebeurt op dynamische wijze, dit wil zeggen dat de opsomming en indeling van deze rechten in verschillende categorieën sterk varieert van tijd tot tijd. Dit komt door de continue maatschappelijke evolutie, waarmee we geconfronteerd worden.³⁵ Het is bijgevolg een onmogelijke opgave om een eenduidige, vaststaande en allesomvattende opsomming en categorisering van dergelijke rechten te geven.³⁶ Er kan echter wel opgemerkt worden dat vrijwel steeds dezelfde persoonlijkheidsrechten terugkeren in een soort van nomenclatuur. Hoewel elk van de geraadpleegde auteurs een eigen opsomming geeft, of gewoon een andere benaming hanteert voor sommige rechten, blijft de essentie van vele rechten dezelfde, waardoor het mogelijk is een vaste kern van steeds wederkerende rechten te identificeren. Deze vaste kern behelst onder meer het recht op eerbied voor het lijf, het recht op eerbiediging van het privéleven, het recht op de fysieke integriteit van het lichaam, het recht op eerbied voor het leven, het recht op briefgeheim, het recht op afbeelding, het recht op stem, het recht op de naam en ten slotte het recht op de eer en goede naam.³⁷ Deze masterproef zal zich, zoals hierboven reeds werd toegelicht, voornamelijk toespitsen op de laatste vier en het recht op eerbiediging van het privéleven en de persoonlijke levenssfeer. Volledigheidshalve zullen deze rechten in wat volgt kort worden toegelicht.

---

³⁰ Supreme Court 7 juni 1965, nr. 496, Griswold/Connecticut.

³¹ L. HENKIN, “Privacy and autonomy”, *Columbia L.Rev.* 1974, 1421.

³² E. GULDIX, “De rechtsbescherming van de persoonlijke levenssfeer door persoonlijkheidsrechten”, *VI.T.Gez.* 1986-1987, 241.

³³ G. HOROWITZ, “An analysis of the right of publicity”, *Art & L.* 1980-1981, 39.

³⁴ F.R. KESSLER, “A common law for the statutory era: the right of publicity and New York’s right of privacy statute”, *Fordham Urban Law Journal* 1986, 952; J.C.S. PINCKAERS, *From privacy toward a new intellectual property right in persona*, Boston, Kluwer, 1996, 14.

³⁵ C. CAUFFMAN en B. WEYTS, “Rechtshandhaving door het privaatrecht” in A. SCHELTEMA, C. SIEBURGH, C. CAUFFMAN, B. WEYTS, M. SCHELTEMA, K. DEKETELAERE, B. DELVAUX, S. TORMANS, F. KRIPS, A. WINANTS en J. KORTMANN, *Preadviezen 2009: toezicht op de financiële markt en de energiemarkt, staatsgeheimen en het strafproces, rechtshandhaving door het privaatrecht*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2009, 333.

³⁶ A. WYLLEMAN, “Persoonlijkheidsrechten en bescherming van de persoonlijke levenssfeer: status questionis en perspectieven” in K. BROECKX, B. CLAESSENS, D. COUNYE, R. DE CORTE, B. DE GROOTE, D. DE MEULEMEESTER, I. DEMUYNCK, J. ERAUW, P. HUMBLET, P. MAEYAERT, K. ROOX, R. STEENNOT, M. TISON, C. VAN ACKER, H. VANHEES, H. VERBIST, A. WYLLEMAN en E. WYMEERSCH (eds.), *Privaatrecht in de reële en virtuele wereld (XXVIIe Postuniversitaire Cyclus Willy Delva)*, Antwerpen, Kluwer, 2002, 436.

³⁷ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, “De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht”, *TPR* 1999, 1624; A. WYLLEMAN, “Persoonlijkheidsrechten en bescherming van de persoonlijke levenssfeer: status questionis en perspectieven” in K. BROECKX *et al.* (eds.), *Privaatrecht in de reële en virtuele wereld*, Antwerpen, Kluwer, 2002, 436.

22. RECHT OP EERBIEDIGING VAN HET PRIVÉLEVEN EN DE PERSOONLIJKE LEVENSSFEER – De precieze inhoud en draagwijdte van dit recht is veelvuldig het voorwerp geweest van geschillen die voor het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) werden beslecht. Uit een analyse van de rechtszaken waarin dit recht centraal stond, blijkt dat het EHRM dit recht ruim is gaan omschrijven. In eerste instantie wordt er gesproken over een “binnenste cirkel” ofwel de cirkel die het dichtst rondom het individu getrokken wordt. Deze omvat de mogelijkheid van het individu om zijn leven te beleven en zichzelf te ontplooiën naar eigen keuze en refereert naar de persoonlijke levenssfeer waarbinnen de fysieke, psychische, morele en sociale integriteit wordt gewaarborgd. Voorts omvat dit recht volgens het EHRM ook de eerbiediging van zijn integriteit en identiteit om zich naar de buitenwereld toe te vertonen. Tot slot beschermt het recht op eerbiediging van het privéleven ook de mogelijkheid om relaties met derden te beginnen en te beëindigen, wat zowel verwijst naar de persoonlijke als de vermogensrechtelijke elementen van het gezins- en familieleven.³⁸

Het recht op eerbiediging van het privéleven en de persoonlijke levenssfeer waarborgt tevens de bescherming tegen het verkrijgen en verdelen van persoonlijke gegevens van een persoon.³⁹ Wanneer het verkrijgen of verdelen op een onrechtmatige wijze verloopt, kan een vergoeding gevraagd worden voor de geleden schade. Er moet echter wel opgemerkt worden dat bekende personen hun recht op privacy net omwille van hun bekendheid beperkter is. Dit is immers het gevolg van zichzelf vrijwillig bloot te stellen aan de media waaruit deze personen weliswaar een voordeel putten.⁴⁰ Deze beperking betekent echter niet dat bekende personen de schendingen op hun persoonlijkheidsrechten niet kunnen aanvechten. Integendeel zelfs, het zijn meestal personen met enige bekendheid die een vordering instellen, wat verderop in dit werk nog duidelijk zal worden aan de hand van de bestudeerde rechtspraak. Er kan hier alvast verwezen worden naar de rechtbank van Gent die oordeelde dat er een ernstige schending was op de privésfeer van een staatshoofd toen een krant geruchten verspreide dat deze aan kanker zou lijden met een eventueel negatieve afloop binnen de twee jaar.⁴¹ De beperking die er dus bestaat voor publieke figuren, verhindert niet dat ernstige schendingen van hun persoonlijkheidsrechten aangevochten kunnen worden want ook zij hebben nog steeds het recht om een stukje van hun leefwereld af te sluiten van de buitenwereld.

23. RECHT OP STEM – Dit recht verwijst naar de verbale communicatie en is niet afhankelijk van de inhoud of de betekenis van de gesproken woorden.⁴² Het is in het kader van dit onderzoek echter betreurenswaardig dat de rechtspraak over dit recht tot op heden erg schaars is gebleven. Elke natuurlijke persoon kan zich beroepen op dit recht, maar het wordt voornamelijk toegepast op bekende personen met een typerende, karakteristieke stem.⁴³ Een schending van het recht op stem speelt zich bijvoorbeeld af, wanneer iemand zijn stem gebruikt wordt in een reclameboodschap zonder diens toestemming.

---

³⁸ F. SWENNEN, “Privéleven is personenrecht is familierecht”, *RW* 2011, 41.

³⁹ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 151.

⁴⁰ E. GULDIX *et al.*, “Overzicht van rechtspraak. Personenrecht (2001-2008)”, *TPR* 2009, 841.

⁴¹ Rb. Gent 16 december 1981, *RW* 1983-1984, 2968-2969.

⁴² E. GULDIX, *et al.*, “Overzicht van rechtspraak. Personenrecht (2001-2008)”, *TPR* 2009, 918.

⁴³ *Ibid.*

Een voor de studenten wellicht bekend in de oren klinkende toepassing is wanneer studenten de lessen opnemen met hun gsm/smartphone of dictafoon. Professoren en andere sprekers die zich verzetten tegen het opnemen van de lessen en hiervoor een juridisch argument willen aanhalen, kunnen mijns inziens een beroep doen op dit recht. Niettemin kan men zich in deze context afvragen wat er nu precies verboden is: het opnemen *in se* of het later gebruiken en verspreiden van de opname onder medestudenten.

24. RECHT OP AFBEELDING OF HET PORTRETRECHT – Het recht op afbeelding heeft betrekking op elke beeltenis van een persoon en beschermt de afgebeelde persoon tegen elk gebruik van deze afbeelding door een derde waartoe de eerste zijn toestemming niet verleend heeft.⁴⁴ Er dient op gewezen te worden dat enkel de geportretteerde zelf toestemming kan geven tot het gebruik en verspreiden van foto's, dia's of films waardoor het recht eveneens toegepast wordt buiten de privésfeer.⁴⁵ Het recht op afbeelding komt vaak voor in de rechtspraak. In het volgende deel zal dan ook veel rechtspraak ter illustratie van dit recht aangewend worden.

Niet enkel binnen de rechtspraak duikt het recht op afbeelding op, maar ook in de actuele media is het begrip een *hot item*. Dit is uiteraard te verklaren door de makkelijke verspreiding van afbeeldingen via het internet en sociale netwerksites in het bijzonder. In de inleiding werd het voorbeeld gegeven van de verspreide naaktfoto's op het internet van de *Hunger Games* actrice Jennifer Lawrence. Maar niet enkel zij is het slachtoffer geweest van zulke verspreiding, ook tal van andere actrices en zangeressen vallen ten prooi aan dit soort praktijken. Zo werden eveneens naaktfoto's verspreid van Rihanna, Vanessa Hudgens, Cara Delevingne, Kim Kardashian en Selena Gomez. De jacht van de media op primeurs is inmiddels zo intens geworden dat er niet stilgestaan wordt bij het portretrecht van beroemdheden. Ondanks hun publieke bekendheid hebben ook zij de wens én het recht om bepaalde afbeeldingen privé te houden.

Uit het voorgaande zou men kunnen concluderen dat enkel beroemdheden te kampen krijgen met de schending van dit recht. Niets is minder waar vermits elke fysieke persoon een eigen afbeeldingsrecht bezit.⁴⁶ Zo werd in twee vonnissen geoordeeld dat politieke partijen niet zomaar de afbeelding van een privépersoon mogen gebruiken buiten zijn/haar wil om.⁴⁷ Personen worden op die manier immers ongewild geassocieerd met een politieke partij.⁴⁸

25. RECHT OP DE EER EN DE GOEDE NAAM – Dit recht houdt in dat iemand kan optreden tegen kritieken en opmerkingen die niet gebaseerd zijn op de waarheid of niet onderbouwd zijn met ernstige en objectieve elementen. Bij een inbreuk op dit recht zal het recht van antwoord meestal als herstel van de schade worden aangeboden.⁴⁹ Zo eiste een gerechtelijke mandataris een vergoeding wegens aantasting van zijn eer en goede naam nadat een expert de mandataris onterecht

---

⁴⁴ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 1.

⁴⁵ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 151.

⁴⁶ J.L. RENCHON (ed.), *Les droits de la personnalité*, Brussel, Bruylant, 2009, 237.

⁴⁷ Rb. Gent 24 juni 2002, onuitg. en Rb. Antwerpen 20 september 2002, onuitg., aangehaald door D. VOORHOOF, "Politieke partijen mogen niet zomaar uw kop gebruiken", *Juristenkrant* 2002, 13.

⁴⁸ D. VOORHOOF, "Politieke partijen mogen niet zomaar uw kop gebruiken", *Juristenkrant* 2002, 13.

⁴⁹ A. HEYVAERT, *Theorieën over personen- en gezinsrecht rond een syllabus van de Belgische techniek*, Mechelen, Kluwer, 2002, 75.

beschuldigde van bedrog en kwaadwilligheid. De expert die de beschuldiging maakte in zijn verslag en hierdoor de mandataris in opspraak bracht, begaat een fout en is hiervoor aansprakelijk.⁵⁰

Het recht op de eer en de goede naam werd eveneens geschonden toen een artikel verspreid werd over een geneesheer, waarin vermeld stond dat deze een "hooggeschoolde kwak" was. Deze opmerking kan aanschouwd worden als kwetsend en een aantasting van de dokter zijn reputatie en eer. Deze handeling strookt niet met de norm van een voorzichtig en vooruitziend auteur geplaatst in dezelfde omstandigheden.⁵¹ De rechtbank kende een schadevergoeding van 1 EUR toe wegens reputatieverlies en de schending van de goede naam.⁵² Deze vergoeding is vanzelfsprekend niet evenredig in verhouding met de schade die de dokter geleden heeft. Deze staat nu immers gekend als een kwakzalver, hetgeen zijn reputatie en carrière aanzienlijk aantast met een eventuele daling van zijn patiëntenbestand en daaraan verbonden beroepsinkomsten tot gevolg.

Er dient echter volledigheidshalve opgemerkt te worden dat er momenteel een discussie woedt over de vraag of het recht op de eer en de goede naam wel binnen de persoonlijkheidsrechten kan ingedeeld worden. Het argument hiertegen luidt namelijk dat het recht op de eer en de goede naam reeds beschermd wordt door het strafrecht, meer bepaald onder het misdrijf van laster en eerroof, en dus niet door het burgerlijk recht. Aldus kan met zekerheid gesteld worden dat de eer en de goede naam beschouwd worden als juridisch te beschermen belangen. Om deze reden is de wetgever begonnen de schending van dit recht strafrechtelijk te sanctioneren. Het probleem schuilt echter in het criterium van de machtsbevoegdheid, hetgeen behoort tot het bestaan van een subjectief recht. Het individu wordt de bevoegdheid ontnomen om zelf respect af te dwingen op een andere wijze dan door sancties ingevuld door de wetgever.⁵³ Anders gezegd, het individu heeft niet langer het recht om buiten het strafrecht om zelf zijn rechten te verdedigen. Echter, meerdere auteurs nemen dit recht toch op binnen de persoonlijkheidsrechten en om die reden wordt het alsnog in deze studie opgenomen.

---

⁵⁰ Brussel 2 januari 1986, *TBH* 187, 425.

⁵¹ Antwerpen 23 juni 2010, *NJW* 2010, 790; E. BREWAEYS, "Vrijheid van meningsuiting en wetenschappelijke kritiek", *NJW* 2014, 944.

⁵² Antwerpen 23 juni 2010, *NJW* 2010, 790.

⁵³ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, "De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht", *TPR* 1999, 1629.

Hoofdstuk 2: Link met het leerstuk van de onrechtmatige daad

Afdeling 1: Privaatrechtelijke bescherming

26. BUITENCONTRACTUEEL AANSPRAKELIJKHEIDSRECHT – Terwijl sommige persoonlijkheidsrechten worden beschermd door het strafrecht, geniet de meerderheid van deze rechten een burgerrechtelijke bescherming. Met burgerrechtelijke bescherming wordt bedoeld dat deze rechten afgedwongen kunnen worden door een beroep te doen op het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht, in het bijzonder artikel 1382 BW. Eenieder moet zich immers in alle omstandigheden blijven gedragen als een goede huisvader en dit ook met betrekking tot iemands persoonlijkheid. Elke daad die de persoonlijkheid krenkt, is niet tolereerbaar en valt onder het foutbegrip van artikel 1382 BW.⁵⁴ Deze bepaling stelt dat “elke daad van de mens, waardoor aan een ander schade wordt veroorzaakt, verplicht degene door wiens schuld de schade is ontstaan, deze te vergoeden”. Artikel 1383 BW zorgt voor een aanvulling en bepaalt dat men tevens aansprakelijk gesteld kan worden voor een nalatigheid of onvoorzichtigheid. Tussen beide artikels wordt in de rechtspraak en rechtsleer tegenwoordig geen onderscheid meer gemaakt.⁵⁵

27. BUITENCONTRACTUEEL FOUTBEGRIP – Een fout in de zin van artikel 1382 BW vereist het bestaan van twee cumulatieve bestanddelen, namelijk een objectief en een subjectief bestanddeel.⁵⁶ Het objectieve of materiële bestanddeel bestaat uit een objectieve onrechtmatigheid of onrechtmatige gedraging. Het moet gaan om een schending van een specifieke rechtsregel of een schending van de algemene zorgvuldigheidsnorm.⁵⁷ In deze context wordt er enkel gekeken naar de daad zelf. Het subjectieve of morele bestanddeel heeft daarentegen betrekking op de schuldbequaamheid en de toerekenbaarheid van de gedraging aan de dader. Centraal in het subjectief bestanddeel staat de dader en de vraag of deze vrij en bewust gehandeld heeft.⁵⁸

Afdeling 2: Discussie

28. ONENIGHEID – Met betrekking tot de schending van persoonlijkheidsrechten en het gebruik van artikel 1382 BW ter bescherming van deze rechten, bestaat enige onenigheid in de rechtsliteratuur. Zo bestaan er drie visies die hieronder kort weergegeven zullen worden.

29. GEEN AUTOMATISCHE FOUT – Volgens een eerste visie kan de schending van een subjectief recht niet automatisch een fout uitmaken in de zin van artikel 1382 BW. Dit is de visie van L. CORNELIS. Hij is namelijk van mening dat “subjectieve rechten steeds de weerspiegeling vormen van algemene en abstracte rechtsregels op een individuele concrete rechtstoestand waarin het

---

⁵⁴ B. WEYTS, “Punitieve elementen in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht” in J. ROZIE, A. VAN OEVELEN en S. RUTTEN (eds.), *Toetsing van sancties door de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 179.

⁵⁵ T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 121.

⁵⁶ Cass. 30 mei 1969, *Arr.Cass* 1969, 943; Cass. 30 april 1976, *Arr.Cass.* 1976, 980.

⁵⁷ K. DUERINCKX, *Aansprakelijkheidsrecht: een overzicht*, Antwerpen, Maklu, 2012, 22.

⁵⁸ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 40.

rechtsobject zich bevindt.”⁵⁹ Een sanctie voor de schending van een subjectief recht is enkel mogelijk wanneer een specifieke rechtsregel waarin dat subjectief recht is neergeschreven in die mogelijkheid voorziet. Daarmee lijkt hij aan te geven dat wanneer er geen specifieke rechtsregel met betrekking tot een persoonlijkheidsrecht voorhanden is, onder het objectief foutbestanddeel de piste van een schending van een specifieke rechtsregel uitgesloten is en men steeds via de algemene zorgvuldigheidsnorm moet gaan. In dat geval moet ook het subjectief foutbestanddeel nog nagegaan worden, met name of de dader zorgvuldig, zoals het een goed huisvader betaamt, gehandeld heeft. Het slachtoffer zal bij de schending van een persoonlijkheidsrecht met andere woorden moeten bewijzen dat wat het foutvereiste betreft, er voldaan is aan zowel het objectieve/materiële als het subjectieve/morele bestanddeel ervan.⁶⁰

30. AUTOMATISCHE FOUT – Voor de tweede visie moet er verwezen worden naar P. LECLERCQ die stelt dat een loutere inbreuk op een recht tot een fout leidt zonder dat enige zorgvuldigheid aangetoond moet worden. Op deze manier wordt er voorbijgegaan aan de vereiste van het subjectieve foutbestanddeel. Hij beweert dus dat de fout automatisch voortvloeit uit een handeling die een inbreuk pleegt op de fundamentele rechten van anderen. Iedereen heeft immers de taak om elkaars fysieke integriteit te respecteren. Indien deze niet gerespecteerd wordt, is men per definitie onzorgvuldig geweest en is er dus duidelijk sprake van een schending van de zorgvuldigheidsnorm waardoor dit automatisch een fout uitmaakt in de zin van artikel 1382 BW.⁶¹

H. BOCKEN kan ook binnen deze categorie geplaatst worden, maar hij houdt er wel een andere redenering op na. Persoonlijkheidsrechten zijn volgens hem zo fundamenteel belangrijk voor het individu dat deze een bijkomende bescherming zouden moeten genieten t.o.v. andere rechten. Het gaat namelijk over exclusieve, subjectieve rechten die door iedereen en te allen tijde gerespecteerd moeten worden omdat enkel de titularis van een subjectief recht autonome bevoegdheden bezit over zowel zaken, personen als de eigen persoon.⁶² Een schending van een subjectief recht is dan aanwezig wanneer een handeling gesteld wordt die behoort tot de exclusieve bevoegdheid van de titularis van het subjectief recht of wanneer die in de uitoefening van een subjectief recht beperkt wordt.⁶³ Anders gezegd: wanneer iemand de exclusieve bevoegdheid van de titularis van subjectieve rechten om over die rechten te beschikken miskent, wordt een verbodsnorm overtreden en begaat hij automatisch een buitencontractuele fout.⁶⁴ Ook volgens zijn redenering maakt het dus niet uit of men onzorgvuldig was of niet want elke miskening van die exclusieve bevoegdheid is per definitie onzorgvuldig in zijn ogen.

Het verschil in nuance tussen beide strekkingen situeert zich dus op het niveau van het foutvereiste en de twee bestanddelen daarvan: terwijl de laatste visie uitgaat van een

---

⁵⁹ L. CORNELIS, *Beginselen van het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 150-151.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ Cass. 4 juli 1929, *Pas.* 1929, I, 26, noot P. LECLERCQ; Cass. 23 juni 1932, *Pas.* 1932, I, 200, noot P. LECLERCQ.

⁶² H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, die Keure, 2011, 108.

⁶³ H. VANDENBERGHE, M. VAN QUICKENBORNE, L. WYNANT en M. DE BAENE, "Overzicht van rechtspraak. Aansprakelijkheid uit de onrechtmatige daad 1994-1999" *TPR* 2000, 1583.

⁶⁴ H. BOCKEN, "Nog iets over inbreuk op recht?" in H. COUSY, E. DIRIX, S. STIJNS, J. STUYCK en D. VAN GERVEN (eds.) *Liber amicorum Walter van Gerven*, Deurne, Kluwer, 2000, 188.

automatische *fout* bij de schending van een persoonlijkheidsrecht en daarmee het subjectieve bestanddeel laat vallen, doorloopt de eerste visie nog steeds alle bestanddelen. Zelfs in het geval van een automatische fout, wil dit evenwel niet zeggen dat men ook automatisch gerechtigd is om een schadevergoeding te bekomen. Een schadevergoeding op grond van artikel 1382 BW kan immers enkel verkregen worden wanneer naast een fout, ook een schade en een oorzakelijk verband voorhanden zijn.⁶⁵ Kortom, het enige waarin de tweede visie verschilt met de visie van L. CORNELIS is dat de fout automatisch vaststaat bij de schending van een persoonlijkheidsrecht, hetgeen overigens de bewijslast voor de schadelijder aanzienlijk vermindert.⁶⁶

De rechtsleer moet echter voor ogen houden dat wanneer er gepleit wordt voor een automatische fout, men afwijkt van artikel 1382 BW, terwijl dit eigenlijk niet noodzakelijk is. Indien het gaat over respect voor elkaars integriteit, kan er volstaan worden met een toetsing aan de algemene zorgvuldigheidsnorm en hoeft er niet afgeweken te worden van artikel 1382 BW zoals het de dag van vandaag wordt toegepast. Klopt het immers wel dat elke inbreuk op iemands integriteit per definitie onzorgvuldig is? Bestaan er geen situaties waarin dat niet onzorgvuldig is?

31. LOSKOPPELING BUITENCONTRACTUEEL AANSPRAKELIJKHEIDSRECHT – In de derde visie pleit E. GULDIX voor een afzonderlijk beschermingsmechanisme met betrekking tot de persoonlijkheidsrechten. De persoonlijkheidsrechten zouden volgens haar met andere woorden volledig onafhankelijk moeten worden gemaakt van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht met als gevolg dat er niet langer een noodzaak zal zijn tot het bewijs van fout, schade en oorzakelijk verband. Indien een inbreuk gepleegd wordt op een persoonlijkheidsrecht, dan komen de aansprakelijkheid en het herstel via een bijzonder regime vanzelf vast te staan. Een preventieve aanpak is in deze context mogelijk, maar ook een repressieve aanpak waarbij een herstel wordt gevorderd wanneer er een inbreuk gepleegd is op een persoonlijkheidsrecht.⁶⁷

32. GEEN NOOD AAN VERANDERING – In het Belgisch recht bestaat er vooralsnog geen grondslag voor een dergelijk afzonderlijk beschermingsregime. Dit wordt zelfs niet eens noodzakelijk geacht. De meerderheid van de rechtsleer gaat er immers vanuit dat de persoonlijkheidsrechten momenteel voldoende beschermd worden door artikelen 1382 en 1383 BW, waardoor er geen nood is aan een specifieke grondslag.⁶⁸

Zelf sluit ik mij aan bij de voorgaande visie. De persoonlijkheidsrechten volledig loskoppelen van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht lijkt mij inderdaad geen goede zaak. De

---

⁶⁵ W. VAN GERVEN en S. COVEMAER, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 338.

⁶⁶ B. WEYTS, "Punitieve elementen in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in J. ROZIE, A. VAN OEVELEN en S. RUTTEN (eds.), *Toetsing van sancties door de rechter*, Intersentia, 2011, 181.

⁶⁷ E. GULDIX, *De persoonlijkheidsrechten, de persoonlijke levenssfeer en het privéleven in hun onderling verband*, Proefschrift, Brussel, Vrije Universiteit Brussel, 1986, 105.

⁶⁸ C. CAUFFMAN en B. WEYTS, "Rechtshandhaving door het privaatrecht" in A. SCHELTEMA *et al.*, *Preadviezen 2009: toezicht op de financiële markt en de energiemarkt, staatsgeheimen en het strafproces, rechtshandhaving door het privaatrecht*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2009, 334; L. CORNELIS, *Beginselen van het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 150-151; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 144; E. VERJANS, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 523-524; B. WEYTS, "Punitieve elementen in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in J. ROZIE, A. VAN OEVELEN en S. RUTTEN (eds.), *Toetsing van sancties door de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 183.

persoonlijkheidsrechten worden immers al beschermd door het algemene aansprakelijkheidsrecht, waarbij het bewijs van fout, schade en een oorzakelijk verband als voorwaarden centraal staan. Een volledige loskoppeling naar de visie van E. GULDIX zou betekenen dat de algemene voorwaarden worden opgegeven, hoewel dat het bewijs vlotter zou laten verlopen. Toch moet erover gewaakt worden dat onder deze visie geen toevloed van zaken zal ontstaan, wanneer het bewijs van de drie gekende voorwaarden wegvalt. Frankrijk kent wel een (relatieve) loskoppeling van het gemeen recht en heeft geopteerd om persoonlijkheidsrechten afzonderlijk te beschermen onder artikel 9 CC. Later in dit werk zal duidelijk worden dat er in Frankrijk zelfs met een losstaande grondslag geen volledige loskoppeling aanwezig is waardoor er nog steeds verwezen moet worden naar de regels en de beginselen van het algemeen buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht. Zoals hierboven en hierna in afdeling 3 duidelijk gemaakt wordt, is rechtspraak en rechtsleer al een tijdje bezig met het verduidelijken van het leerstuk van de persoonlijkheidsrechten binnen het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht waardoor een hele hoop vragen al onderzocht en beantwoord werden. Een nieuwe grondslag zou enkel voor nieuwe vragen en nieuwe interpretaties zorgen en al het reeds geleverde onderzoekswerk nutteloos maken. Bovendien moeten heel wat denkoefeningen opnieuw gebeuren wat binnen deze context zorgt voor meer werk wat niet als noodzakelijk geacht kan worden.

Afdeling 3: Toepassing in de rechtspraak

33. PERSOONLIJKHEIDSRECHTEN MET WETTELIJKE GRONDSLAG – Zoals hierboven reeds aangehaald werd, hebben sommige persoonlijkheidsrechten inmiddels een wettelijke grondslag verkregen. Dit heeft tot gevolg dat een inbreuk op deze norm aanschouwd moet worden als een fout in de zin van artikel 1382 BW. Ter illustratie kan verwezen worden naar artikel 10 Auteurswet dat het recht op afbeelding waarborgt. Dit artikel bepaalt dat de auteur of de eigenaar van een portret dan wel enige andere persoon die een portret bezit, niet het recht heeft het te reproduceren of aan het publiek mede te delen zonder toestemming van de geportretteerde of, gedurende twintig jaar na diens overlijden, zonder toestemming van zijn rechtverkrijgenden.⁶⁹ Deze toestemming is voor de rechter een hulpmiddel om te bepalen of er al dan niet sprake is van een schending. Hoewel dit artikel van toepassing is op zowel bekende als niet-bekende personen, wordt algemeen aanvaard dat bekende personen sneller hun toestemming stilzwijgend verleend hebben.⁷⁰

34. PERSOONLIJKHEIDSRECHTEN ZONDER WETTELIJKE GRONDSLAG – Op dit ogenblik zijn nog niet alle persoonlijkheidsrechten neergeschreven in een wettelijke bepaling, waardoor de fout op een andere manier vastgesteld moet worden. Zo heeft bijvoorbeeld het recht op naam geen wettelijke grondslag. Desalniettemin stelt bepaalde rechtspraak dat de schending van het recht op naam automatisch een fout uitmaakt, ook al wordt geen wettelijke norm overtreden.⁷¹ Dit kan afgeleid

---

⁶⁹ Art. 10 Wet 30 juni 1994 betreffende het auteursrecht en de naburige rechten, *BS* 27 juli 1994 (hierna Auteurswet).

⁷⁰ G. BAETEMAN, A. WYLLEMAN, J. GERLO, G. VERSCHULDEN, E. GULDIX en S. BROUWERS, "Overzicht van rechtspraak. Personen- en familierecht (1995-2000)", *TPR* 2001, 1632; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 144-145; B. WEYTS, "Punitieve elementen in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in J. ROZIE, A. VAN OEVELEN en S. RUTTEN (eds.), *Toetsing van sancties door de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 183.

⁷¹ B. WEYTS, "Punitieve elementen in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in J. ROZIE, A. VAN OEVELEN en S. RUTTEN (eds.), *Toetsing van sancties door de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 184.

worden uit een zaak voor de burgerlijke rechtbank van Gent. Deze stelde dat het gebruik van de naam van Kim Clijsters voor een reclameadvertentie, zonder haar toestemming, een fout uitmaakt in de zin van artikel 1382 BW vermits iedereen recht heeft op de bescherming van zijn/haar naam. De rechtbank beargumenteerde deze conclusie door te stellen dat "het ingeroepen subjectief recht heel precies en concreet de exclusieve bevoegdheid van het gebruik van de naam omschrijft" en "dat het omschreven recht een concrete en duidelijke normatieve rechtsplicht meebrengt, zodat zij (verweerster in deze zaak) toestemming moet hebben om haar naam te gebruiken voor dergelijke commerciële handelingen."⁷²

35. GEEN VERWARRING, GEEN ONRECHTMATIGE DAAD – Niet alle rechtspraak is echter dezelfde mening toegedaan. Zo kwam er een zaak voor het Hof van Beroep te Brussel waarbij een acteur een bepaald personage neergezet had dat dezelfde voor- en achternaam had van een voormalige klasgenoot. De voorzitter van het Hof oordeelde dat het onrechtmatig gebruik van een naam enkel een onrechtmatige daad uitmaakt, wanneer er sprake is van verwarring. *In casu* was er geen sprake van verwarring vermits er niets gemeenschappelijk was tussen de eiser in het geding en het personage dat uitgebeeld werd door de acteur waardoor verwarring onbestaande was.⁷³

36. BELANGENAFWEGING – Wanneer een persoonlijkheidsrecht nog niet is opgenomen in een geschreven rechtsnorm, zal er dus gebruik gemaakt worden van de algemene zorgvuldigheidsnorm. Dit biedt het bijkomend voordeel dat het in bepaalde omstandigheden mogelijk is om verschillende belangen voor ogen te houden en deze met elkaar af te wegen. Dit is met name het geval wanneer er sprake is van een botsing tussen een persoonlijkheidsrecht en een hogere rechtsnorm zoals bijvoorbeeld het recht op vrije meningsuiting gewaarborgd in artikel 19 GW. Het is in deze context dan ook onmogelijk om automatisch de fout vast te stellen in de zin van artikel 1382 BW.⁷⁴

Ingevolge de eerste visie in de rechtspraak lijkt het alsof de persoonlijkheidsrechten zonder wettelijke grondslag een soort van bevoorrechte positie genieten, omdat er dan sprake is van een automatische fout. Echter, artikel 1382 BW is duidelijk: er moet een fout vastgesteld worden die bestaat uit ofwel de schending van een specifieke rechtsnorm ofwel de schending van een algemene zorgvuldigheidsnorm. De rechtspraak die meegaat in het verhaal van een automatische fout, gaat daarmee radicaal in tegen de algemene principes. De persoonlijkheidsrechten zonder wettelijke grondslag kunnen ook simpelweg afgetoetst worden aan de algemene zorgvuldigheidsnorm ook al ligt het er vingerdik op dat er sprake is van een schending. De rechter moet formeel wel eerst een onderzoek doen naar de fout en deze later vaststellen. Uiteraard zal de rechter in werkelijkheid de fout erkennen waardoor het feitelijk automatisch gebeurt maar juridisch moet de rechter de omweg wel nog steeds maken wil hij trouw blijven aan artikel 1382 BW.

37. ART. 1382 BW ALS GRONDSLAG – In randnummer 28 werd reeds aangehaald dat er in de rechtsliteratuur enige discussie bestaat over welke grondslag dient ingeroepen te worden ter bescherming van de persoonlijkheidsrechten ingeval van schending ervan. Zoals het korte overzicht hierboven duidelijk maakt, bestaat ook in de rechtspraak nog altijd discussie over deze

⁷² Rb. Gent 19 november 2003, *AM* 2004, 384.

⁷³ Brussel 12 januari 1994, *RW* 1994-1995, 229.

⁷⁴ E. VERJANS, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 527.

rechtsfiguur, maar dan voornamelijk met betrekking tot de fout. De discussie vindt met andere woorden niet plaats op het niveau van de grondslag want of een schending van persoonlijkheidsrechten nu automatisch een fout uitmaakt of niet, artikel 1382 BW wordt hoe dan ook toegepast in de Belgische rechtspraak.

38. RECHTSVERGELIJKING MET FRANKRIJK – Ook in Frankrijk is er een tijdje discussie geweest over de grondslag van de aansprakelijkheid voor de schending van persoonlijkheidsrechten. De vraag werd gesteld of de schending van dergelijke rechten onderworpen moest worden aan het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht of aan een autonoom regime (cfr. de visie van E. GULDIX in randnr. 31). Artikel 9 CC is dé bepaling bij uitstek in Frankrijk die de persoonlijkheidsrechten beschermt.⁷⁵ Zoals hierboven reeds opgemerkt werd, is deze bepaling ingevoerd in het Frans burgerlijke wetboek door middel van de wet van 17 juli 1970 die het bestaan van een algemeen recht op privacy bevestigde en meteen incorporeerde in de Franse rechtsorde. De wet voorzag eveneens in een vergoeding voor de schade die geleden wordt bij de schending ervan. Dit was echter niets nieuws onder de zon aangezien deze wet slechts een bevestiging was van reeds eerder gevestigde vaste rechtspraak en rechtsleer.⁷⁶ Ondertussen wordt artikel 9 CC beschouwd als een alomvattende bepaling die niet enkel het privéleven beschermt, maar eveneens het recht op afbeelding handhaaft.⁷⁷

Artikel 9 CC luidt als volgt: *“chacun a droit au respect de sa vie privée. Les juges peuvent, sans préjudice de la réparation du dommage subi, prescrire toutes mesures, telles que séquestre, saisie et autres, propres à empêcher ou faire cesser une atteinte à l'intimité de la vie privée: ces mesures peuvent, s'il y a urgence, être ordonnées en référé.”* Vastgesteld kan worden dat het artikel niet verwijst naar een grondslag of naar voorwaarden die voldaan moeten zijn om een vergoeding te bekomen voor de geleden schade.⁷⁸ Om dit probleem te verhelpen, is het Hof van Cassatie tussengekomen met haar arrest van 5 november 1996. Daarin stelde het Hof dat *“la seule constatation de l'atteinte à la vie privée ouvre droit à réparation”*.⁷⁹ Deze zin heeft in de rechtsleer geleid tot twee visies. Volgens een deel van de rechtsleer dient dit arrest geïnterpreteerd te worden als zijnde een afwijzing van de gemeenrechtelijke regels van het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht.⁸⁰ Een ander deel van de rechtsleer is daarentegen van mening dat een dergelijk gevolg niet afgeleid kan worden uit de bewoordingen van het Hof. Het arrest zou volgens deze laatste visie enkel bepalen dat een schending van een persoonlijkheidsrecht voldoende is om het recht op schadevergoeding te doen ontstaan, zonder dat de fout aangetoond moet worden.⁸¹

Uit het voorgaande kan bijgevolg afgeleid worden dat er ook in Frankrijk nog geen eensgezindheid bestaat in de rechtsleer over het afwijzen van het algemeen buitencontractueel

⁷⁵ Cass. (FR) 16 juli 1998, D. 1999, 541, noot J-C. SAINT-PAU.

⁷⁶ E. GULDIX, “De rechtsbescherming van de persoonlijke levenssfeer door persoonlijkheidsrechten”, *VI.T.Ge.z.* 1986-1987, 212.

⁷⁷ E. DREYER, “Droit de la presse et droits de la personnalité”, *D.* 2011, 780-781.

⁷⁸ E. VERJANS, “Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten”, *RW* 2013, 523.

⁷⁹ Cass. (FR) 5 november 1996, D. 1997, 403, noot S. LAULOM.

⁸⁰ Cass. (FR) 16 juli 1998, D. 1999, 541, noot J-C. SAINT-PAU; A. LEPAGE, “L'article 9 du Code Civil peut-il constituer durablement la matrice des droits de la personnalité?”, *Gaz.Pal.* 2007, 43.

⁸¹ A. BATTEUR, *Droit des personnes des familles et des majeurs protégés*, Parijs, Lextenso, 2010, 70; P. JOURDAIN, “La seule constatation de l'atteinte à la vie privée ouvre droit à réparation”, *D.* 1997, 289; G. VINEY, “Responsabilité civile”, *JCP* 1997, 4025.

aansprakelijkheidsrecht en ook het Hof van Cassatie weet nog niet welk standpunt in te nemen. Verderop in dit werk zal echter nog blijken dat op het vlak van de persoonlijkheidsrechten er nog geen volledige loskoppeling aanwezig is waardoor het lijkt dat er gestreefd wordt naar een vermoeden van "fout". De persoonlijkheidsrechten kunnen dus eigenlijk steunen op de bescherming van zowel artikel 9 CC en artikel 1382 CC.⁸²

39. RECHTSVERGELIJKING MET DE VERENIGDE STATEN – In de Verenigde Staten kan er ter bescherming van persoonlijkheidsrechten niet teruggevallen worden op een algemeen, federaal burgerlijk wetboek zoals in Frankrijk of in België. Evenmin bestaat er op dit ogenblik een federale wet waarin het *right of publicity* of het *right to privacy* is neergeschreven.⁸³ Het is een omstreden concept van jurisprudentiële oorsprong dat door toedoen van opeenvolgende rechtspraak sterk in omvang is toegenomen. Inmiddels is het recht ook formeel erkend en wordt het verder vorm gegeven door *state law* en het gewoonterecht. Indien er sprake is van een inbreuk op iemands recht op privacy, zal dit beschermd worden onder *tort law* (cfr. aansprakelijkheidsrecht in *civil law* systemen).⁸⁴ Het recht op privacy kan in die zin onder gebracht worden in *the tort of defamation and invasion of privacy*. Deze *tort* beschermt specifiek een geschade reputatie door een publicatie.⁸⁵

Het recht van de staat Californië dient hier afzonderlijk vermeld te worden omwille van haar sterk neergeschreven bescherming in de *Californian Civil Code*. §3344(a) ervan bepaalt immers dat "*any person who knowingly uses another's name, voice, signature, photograph, or likeness, in any manner, on or in products, merchandise, goods or services, without such person's prior consent, or, in the case of a minor, the prior consent of his parent or legal guardian, shall be liable for any damages sustained by the person or persons injured as a result thereof.*" Californië zorgt er met andere woorden voor dat het afbeeldingsrecht op een duidelijke, expliciete manier gewaarborgd wordt en dat bij schending ervan een vergoeding gevraagd kan worden.⁸⁶

Uit het bovenstaande kan afgeleid worden dat het gaat om een verwarrende situatie. De regeling die gevolgd moet worden bij de schending van persoonlijkheidsrechten is afhankelijk van staat tot staat en van de rechtspraak. Het zou beter zijn, indien er één specifieke federale wetgeving aanwezig zou zijn waarop alle burgers van de Verenigde Staten zich zouden kunnen beroepen.

---

⁸² A. WEILL en F. TERRE, *Droit civil. Les personnes. La famille. Les incapacités*, Parijs, Dalloz, 1993, 39-40.

⁸³ E.L. RUBIN, "Rights of publicity and entertainment licensing", *The Computer & Internet Lawyer* 2011, 9.

⁸⁴ L. MTIMA, "The right of publicity and doctrinal social justice", *The Licensing Journal* 2012, 2.

⁸⁵ M.S. SHAPO, *Principles of tort law*, Minnesota, Thomson West, 2010, 366.

⁸⁶ T. LAUTERBACH, "US-style 'personality' right in the UK – en route from Strasbourg?", *Bileta* 2005, 3.

Besluit

---

40. RECHTSLEER EN RECHTSpraak KIEZEN ART. 1382 BW – Kortweg gezegd zijn persoonlijkheidsrechten rechten die gehecht zijn aan de persoon omwille van het louter mens-zijn. De meeste persoonlijkheidsrechten genieten een burgerrechtelijke bescherming op basis van artikel 1382 BW. In de rechtsliteratuur bestaat er echter discussie over het gebruik van deze bepaling als grondslag voor de bescherming van persoonlijkheidsrechten. De meerderheid van de rechtsleer gaat er immers vanuit dat de persoonlijkheidsrechten momenteel voldoende beschermd worden door artikel 1382 BW waardoor er geen nood is aan een specifieke grondslag. Ook de rechtspraak opteert voor het gebruik van artikel 1382 BW ingeval van schending van persoonlijkheidsrechten.

41. ART. 9 CC T.O.V. GEEN ALGEMENE WETTELIJKE BEPALING – In Frankrijk werd de figuur van de persoonlijkheidsrechten midden twintigste eeuw gelanceerd. De echte doorbraak kwam er met de invoering van artikel 9 in de Code Civil die een specifiek wettelijk beschermingsregime voor persoonlijkheidsrechten in de Franse rechtsorde geïntroduceerd heeft. Ondertussen wordt artikel 9 CC beschouwd als een alomvattende bepaling die niet enkel het privéleven beschermt, maar eveneens het recht op afbeelding handhaaft. De persoonlijkheidsrechten worden op een andere manier beschermd in de Verenigde Staten. Daar kent men de begrippen *right of publicity* en *right to privacy*. Er is geen federale wet waar het *right of publicity* of het *right to privacy* is neergeschreven. Beiden spruiten voort uit de rechtspraak en worden erdoor verder vorm gegeven alsook door *state law* en gewoonterecht. Indien er sprake is van een inbreuk zal de bescherming vallen onder *tort law*.

DEEL II

VERGOEDING VAN DE SCHADE

42. STRUCTUUR – In deel II zal hoofdzakelijk evaluerend te werk worden gegaan. Er wordt met name bestudeerd hoe de vergoeding van de schade concreet verloopt bij de schending van persoonlijkheidsrechten en welke problemen zich in het kader hiervan kunnen voordoen. Dienaangaande zal er begonnen worden met de schade en schadeloosstelling in het algemeen te bespreken. Er zal daarbij achtereenvolgens dieper ingegaan worden op het herstel *in natura* en de geldelijke schadevergoeding. Vervolgens zal het verschil tussen de morele en materiële schade aan bod komen alsook hoe beide soorten schade vergoed worden ingeval van schending van persoonlijkheidsrechten. Tot slot wordt de problematiek met betrekking tot de begroting van de schadevergoeding uitgebreid aan de kaak gesteld: hoe gebeurt dit *in concreto* en waarmee zal een rechter rekening houden bij het begroten van de vergoeding? De Belgische gang van zaken, zoals beschreven in elk hoofdstuk, zal daarnaast steeds geëvalueerd worden door middel van een rechtsvergelijkende studie met het Franse recht en het recht in de Verenigde Staten.

Hoofdstuk 1: Schade en schadeloosstelling

---

43. SCHADE – Het begrip schade neemt een prominente plaats in binnen het aansprakelijkheidsrecht. Het gaat in eerste instantie om een essentiële voorwaarde voor de buitencontractuele aansprakelijkheid op basis van artikel 1382 BW, maar in tweede instantie gaat het eveneens om een element dat noodzakelijk is voor het toekennen van een schadeloosstelling.⁸⁷ Het begrip “schade” wordt niet in de wet omschreven, maar werd door de rechtsliteratuur gedefinieerd als “het verlies van een goed dat tot het vermogen behoorde of van een voordeel dat te verwachten was.”⁸⁸ Dit verloren goed of voordeel is ofwel patrimoniaal ofwel extrapatrimoniaal, al kunnen beide soorten van schade ook tegelijk aanwezig zijn maar dan vormen elk van beiden een aparte schadepost.⁸⁹ Binnen het leerstuk van de persoonlijkheidsrechten kan patrimoniale of materiële schade zich voordoen wanneer een persoon niet van de gelegenheid gebruik kan maken om zichzelf een financieel voordeel te verschaffen door zijn of haar persoonlijkheidsrecht te exploiteren. Dit is voornamelijk het geval wanneer iemand – al dan niet in het kader van een professionele activiteit – inkomsten genereert door het commercieel verspreiden van zijn/haar afbeelding.⁹⁰ De morele of extrapatrimoniale schade is echter de meest voorkomende schade bij de persoonlijkheidsrechten. Zo kan de aantasting van de eer en goede naam beschouwd worden als een voorbeeld van extrapatrimoniale schade. Zowel de materiële of patrimoniale schade als de morele of extrapatrimoniale schade zullen in de volgende hoofdstukken nog verder worden toegelicht. Er is pas schade aanwezig wanneer het slachtoffer na het intreden van de schade (actuele toestand) zich in een nadeligere situatie bevindt dan wanneer de schade niet zou zijn opgetreden (hypothetische toestand).⁹¹

In Frankrijk werd het eveneens nagelaten om een specifieke, wettelijke omschrijving te geven van het begrip “schade” of “*dommage*”. De term schade wordt er gedefinieerd als een door een persoon geleden nadeel dat voortvloeit uit een belang van patrimoniale of extrapatrimoniale aard.⁹² In de Franse rechtsleer woedt er echter een discussie of de begrippen “*préjudice*” en “*dommage*” als synoniemen door elkaar gebruikt mogen worden ook al wordt enkel *dommage* als begrip door de wetgever gehanteerd. Sommige auteurs lezen immers een nuancering binnen deze begrippen.⁹³ *Dommage* is de feitelijke schade die onmiddellijk intreedt na de inbreuk op de integriteit van een persoon of een zaak terwijl *préjudice* de door het recht daaraan verbonden patrimoniale of extrapatrimoniale gevolgen zijn die daaruit voortvloeien.⁹⁴ Dit is de omschrijving van het schadebegrip onder artikel 1382 CC. Maar zoals reeds gezegd, worden de persoonlijkheidsrechten in Frankrijk apart behandeld in een autonoom regime onder artikel 9 CC. waarbij de fout en de schade als het ware vermoed worden.⁹⁵ Dat neemt echter niet weg dat er nog altijd schade geleden moet worden. Zo werd gesteld dat er enkel schade aanwezig is wanneer er effectief een

---

⁸⁷ E. DIRIX, *Het begrip schade*, Antwerpen, Maklu, 1998, 32.

⁸⁸ Cass. 4 maart 1975, *Arr.Cass.* 1975, 753, *Pas.* 1975, 682.

⁸⁹ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 100.

⁹⁰ Rb. Brugge 31 januari 1990, *RW* 1991-1992, 234.

⁹¹ E. DIRIX, *Het begrip schade*, Antwerpen, Maklu, 1998, 32; S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 100.

⁹² P. BRUN, *Responsabilité civile extracontractuelle*, Parijs, Litec, 2009, 113-114.

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ *Ibid.*; P. LE TOURNEAU, *Droit de la responsabilité et des contrats*, Parijs, Dalloz, 2012, 523-524.

⁹⁵ B. TEYSSIE, *Droit civil: les personnes*, Parijs, Litec, 2003, 95.

inbreuk wordt gepleegd op het recht van de eiser. Een persartikel waarbij het leven van een artiest werd bekend gemaakt gaat niet noodzakelijk ook in tegen het privéleven van zijn metgezel.⁹⁶

De bescherming van persoonlijkheidsrechten in de *common law* rechtsstelsels valt binnen wat men daar *tort law* noemt. Deze rechtstak kan min of meer vergeleken worden met het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht in de *civil law* rechtsstelsels vermits het eveneens buiten de contractuele sfeer te situeren is.⁹⁷ Een "tort" is een "wrong" die erkend wordt door het recht (cfr. onrechtmatige daad). Wanneer door de rechter vastgesteld wordt dat er sprake is van een *tort*, dan is de dader (*tortfeasor*) aansprakelijk (*liable*) en is deze verplicht het slachtoffer te vergoeden.⁹⁸ *Liability* betekent dus dat de dader aansprakelijk gesteld wordt en eveneens verplicht is het slachtoffer de geleden schade te vergoeden.⁹⁹ Een *vergoeding* kan verkregen worden bij twee soorten schade: *economic damage*, dit is schade waar een specifieke prijs op geplakt kan worden, en *non economic damage*, dit is schade waar géén exact bedrag op geplakt kan worden zoals bijvoorbeeld schade door vernedering.¹⁰⁰

44. SCHADELOOSSTELLING – De schadeloosstelling heeft tot doel de schade die voortvloeit uit de onrechtmatige daad te herstellen. Er wordt geprobeerd om de schadelijdende partij zo goed mogelijk terug te plaatsen in een toestand waarin deze zich bevond vóór dat het schadegeval zich heeft voorgedaan.¹⁰¹ Binnen de schadeloosstelling wordt een opdeling gemaakt tussen enerzijds het herstel *in natura* (Hoofdstuk 2) en de geldelijke vergoeding (Hoofdstuk 3). Beide vormen van schadeloosstelling worden gebruikt om schendingen van persoonlijkheidsrechten te vergoeden. Dit is niet enkel het geval in België, ook in Frankrijk worden schendingen op persoonlijkheidsrechten gecompenseerd door middel van verschillende herstelmaatregelen of een schadevergoeding. Dit kan afgeleid worden uit artikel 9 CC waarin gesteld wordt dat de rechter alle noodzakelijke maatregelen mag nemen om een einde te maken aan deze daad.¹⁰²

De Verenigde Staten hebben, zoals reeds eerder vermeld, geen algemeen, federaal burgerlijk wetboek en dus *a fortiori* ook geen algemeen artikel voor de buitencontractuele aansprakelijkheid. De persoonlijkheidsrechten worden er beschermd onder *the right to privacy* en *the right of publicity*. Ook binnen dit rechtssysteem zijn meerdere soorten van vergoeding mogelijk.¹⁰³ Welke soorten vergoedingen gegeven kunnen worden ingeval van een schending van *the right of publicity* en *the right to privacy*, is wel afhankelijk van de wetgeving per staat en verschilt dus van staat tot staat. Algemeen genomen kan men bij een schending van dit recht terugvallen op een van de volgende

---

⁹⁶ Cass. (FR) 22 mei 1996, *D.* 1996, 196.

⁹⁷ W.M. LANDES en R.A. POSNER, *The economic structure of tort law*, Cambridge, Harvard University Press, 1987, 1.

⁹⁸ J.S. EDWARDS, *Tort law*, Boston, Cengage Learning, 2015, 3.

⁹⁹ M.S. SHAPO, *Principles of tort law*, New York, Thomson West, 2010, 3.

¹⁰⁰ A. BEST en D.W. BARNES, *Basic tort law: cases, statutes, and problems*, New York, Aspen Publishers, 2007, 573; W.R. BUCKLEY en C.J. OKRENT, *Torts and personal injury law*, Delmar, Cengage Learning, 2004, 46; J.M. FISCHER, *Understanding remedies*, New York, Matthew Bender & Co, 2006, 112.

¹⁰¹ E. DIRIX, *Het begrip schade*, Antwerpen, Maklu, 1998, 33.

¹⁰² Art. 9 CC.

¹⁰³ J.C.P. GOLDBERG en B.C. ZIPURSKY, *The Oxford introductions to U.S. law: torts*, Oxford, Oxford University Press, 2010, 1.

soorten schadeloosstelling: *injunctive relief*, *compensatory damages* of *punitive damages*.¹⁰⁴ Een *injunctive relief* bestaat erin iets wel of niet te doen om de schade te herstellen. Het kan met andere woorden uiting krijgen door middel van een gebod of verbod en kan daarom vergeleken worden met het herstel *in natura* in civielrechtelijke systemen zoals België en Frankrijk. *Compensatory damages* zijn een vorm van schadeloosstelling waarbij de schade met geld gecompenseerd wordt. De *punitive damages* zullen in het laatste deel van deze masterproef nog uitgebreider aan bod komen.

45. INTEGRALE SCHADELOOSSTELLING – Het Belgisch aansprakelijkheidsrecht wordt gekenmerkt door het principe van de integrale schadeloosstelling.¹⁰⁵ Dit betekent dat de volledige schade vergoed moet worden, niet minder maar zeker ook niet meer. De schadevergoeding die toegekend zal worden moet om die reden dus juist, passend en volledig zijn.¹⁰⁶ Deze drie criteria zorgen ervoor dat het gebruik van *punitive damages* onmogelijk wordt in België omdat er niet méér vergoed mag worden dan de werkelijk geleden schade. Dit laatste is echter wel het geval bij *punitive damages* vermits dan de schadevergoeding meer dan alleen de geleden schade dekt. Het is immers de bedoeling om daarmee niet alleen de schade te vergoeden maar tegelijk ook het specifiek gedrag dat aanleiding gaf tot de vergoeding, te bestraffen.¹⁰⁷ Wanneer de schade vergoed dient te worden bij de schending van persoonlijkheidsrechten, zal in beginsel het principe van de integrale schadeloosstelling toegepast worden. Desalniettemin kan dit principe geen volledige uitwerking krijgen zoals uit navolgende hoofdstukken zal blijken.

Zoals reeds eerder uiteengezet werd, baseert het Franse recht zich aangaande de persoonlijkheidsrechten niet uitsluitend op artikel 1382 CC, maar wordt ook een beroep gedaan op artikel 9 CC. Toch kan niet aangenomen worden dat er sprake is van een volledige loskoppeling van artikel 1382 CC en de algemene principes wat de schade betreft.¹⁰⁸ Wanneer er sprake is van een schending van een persoonlijkheidsrecht, zal er in principe ook teruggevallen worden op het beginsel van de integrale schadeloosstelling.¹⁰⁹ Ook naar Frans recht mag er bij de vergoeding van de schade enkel teruggevallen worden op de werkelijk geleden schade en niets anders dan die schade.¹¹⁰ Dit komt aldus overeen met het Belgisch recht wat eveneens wil zeggen dat ook in Frankrijk de toepassing van de figuur van *punitive damages* in principe niet geduld wordt.

---

¹⁰⁴ K.L. SAGER, "Summary of right of publicity issues", internet, gepubliceerd in september 2012, laatst geraadpleegd op 13 mei 2015 https://law.ku.edu/sites/law.ku.edu/files/docs/media_law/Summary_of_Right_of_Publicity_Issues.pdf, 17.

¹⁰⁵ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, die Keure, 2011, 54 en 218; D. DE CALLATAÏ en N. ESTIENNE, *La responsabilité civile. Chronique de jurisprudence 1996-2007*, II, *Le dommage*, Brussel, Larcier, 2009, 57; J. RONSE, *Schade en schadeloosstelling*, Gent, Story-Scientia, 1988, 172-175.

¹⁰⁶ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, die Keure, 2011, 219.

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ A. LEPAGE, "Personnalité (Droits de la)", *D.* 2009, 55.

¹⁰⁹ M.D. DOUAOUI, "La réparation du trouble médiatique", *D.* 2001, 1335; J.C. SAINT-PAU, M. BENEJAT, A. BERGAUD-WETTERWALD, L. BLOCH, A. DARSONVILLE, F. GARCIA, A. GOGORZA, F. GONTHIER, B. MELIN-SOUCRAMANIEN, R. OLLARD, V. PELTIER, J.M. PLAZY, F. ROUSSEAU, J. SAGOT-DAVAUROUX en A. ZAKBALZA, *Traité – Droits de la personnalité*, Parijs, LexisNexis, 2013, 879 en 899.

¹¹⁰ M. BACACHE-GIBEILI, *Droit civil: les obligations, la responsabilité civile extracontractuelle*, Parijs, Economica, 2007, 522; M. BACACHE-GIBEILI, *Traité de droit civil*, V, *Les obligations, la responsabilité civile extracontractuelle*, Parijs, Economica, 2012, 629; A. LEPAGE, "Personnalité (Droits de la)", *D.* 2009, 56; P. LE TOURNEAU, *La responsabilité civile*, Parijs, Dalloz, 1982, 344.

In de Verenigde Staten kent men het principe van de integrale schadeloosstelling niet vermits de schadeloosstelling van persoonlijkheidsrechten ook kan geschieden met *punitive damages* wat wil zeggen dat niet enkel de werkelijk geleden schade in aanmerking wordt genomen maar ook het gedrag van de dader. Zo zal het laakbaar en verwijtbaar gedrag van de dader in aanmerking genomen worden om het totale bedrag van de vergoeding te verhogen.¹¹¹ De *punitive damages* gaan dus verder dan de *compensatory damages* die louter vergoedend optreden, want zij zijn bedoeld om de dader eveneens te bestraffen (*to punish*; vandaar *punitive damages*).¹¹²

---

¹¹¹ M.S. SHAPO, *Principles of tort law*, New York, Thomson West, 2010, 495.

¹¹² W.M. TABB en E.W. SHOEN, *Remedies in a nutshell*, New York, Thomson West, 2005, 187.

Hoofdstuk 2: Herstel *in natura*

---

46. ALGEMEEN – De vorm en omvang van de schadeloosstelling die wordt toegekend, is afhankelijk van de werkelijk geleden schade zodat de schadeloosstelling steeds een passend herstel aanneemt dat op maat gemaakt is om die schade te herstellen.¹¹³ Bij de schending van persoonlijkheidsrechten wordt in België en in Frankrijk regelmatig teruggevallen op het herstel *in natura*. Deze vorm van herstel zorgt er immers voor dat het slachtoffer terug in een positie wordt geplaatst waarin het zich zou bevonden hebben indien de onrechtmatige daad zich niet zou hebben voorgedaan.¹¹⁴

47. HERSTELMAATREGELN – Binnen het herstel *in natura* zijn er verschillende herstelmaatregelen mogelijk die de rechter kan uitspreken; sommige daarvan hebben specifiek betrekking op het herstel van schade voortvloeiend uit schendingen van persoonlijkheidsrechten. Van deze laatste categorie zijn de volgende herstelmaatregelen de meest voorkomende: de publicatie van de rechterlijke veroordeling, het verbod van de verspreiding van een tekst, het verbod tot verkoop van een tijdschrift of boek en het bevel tot weglaten van bepaalde stukken uit een tekst.¹¹⁵ Elk van deze specifieke maatregelen in België zullen hierna in verschillende afdelingen onderzocht worden waarbij tevens een rechtsvergelijkende noot voorzien wordt wanneer die maatregelen eveneens worden toegepast in Frankrijk.

De Verenigde Staten daarentegen kunnen hieronder niet per afdeling aan bod komen. Hun rechtssysteem is immers niet bekend met het concept van het herstel *in natura* voor het herstel van persoonlijkheidsrechten. Dat neemt echter niet weg dat ze er een nogal gelijkaardig concept kennen namelijk dat van de *injunctive relief*. Een *injunctive relief* kan immers gedefinieerd worden als een rechterlijk verbod of gebod om een bepaalde actie uit te voeren.¹¹⁶ Historisch gezien ging het om een maatregel die verregaande gevolgen kon hebben en om die reden enkel toegepast werd wanneer het dringend en noodzakelijk was.¹¹⁷ Vandaag de dag passen de rechtbanken deze maatregel regelmatig toe.¹¹⁸ Voor de bescherming van de *right of publicity* en *the right to privacy* kan deze maatregel zeker een meerwaarde bieden. De maatregel kan immers preventief een schadeverwekkende publicatie voorkomen. In dergelijke omstandigheden gaat het niet om een repressieve maatregel zoals dat wel het geval is voor het herstel *in natura*. Een *injunctive relief* dient dus niet altijd als een repressieve maatregel en kan in die zin dan niet gelijkgesteld worden met het herstel *in natura*.¹¹⁹ Om deze reden zal dat type van herstelmaatregel verder niet meer aan bod komen.

---

¹¹³ J. RONSE, *Schade en schadeloosstelling*, Gent, Story-Scientia, 1988, 163 en 211.

¹¹⁴ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, die Keure, 2011, 217.

¹¹⁵ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, "De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht", *TPR* 1999, 1649-1650.

¹¹⁶ K. STOLL-DEBELL, N. DEMPSEY en B. DEMPSEY, *Injunctive relief: temporary restraining orders and preliminary injunctions*, Chicago, American Bar Association, 2009, 2.

¹¹⁷ J.F. O'CONNELL, *Remedies*, Minnesota, West Publishing Company, 1984, 24.

¹¹⁸ K. STOLL-DEBELL, N. DEMPSEY en B. DEMPSEY, *Injunctive relief: temporary restraining orders and preliminary injunctions*, Chicago, American Bar Association, 2009, 3.

¹¹⁹ D. MILO, *Defamation and freedom of speech*, Oxford, Oxford Scholarship Online, 2009, 267.

Afdeling 1: Publicatie van de rechterlijke veroordeling

48. NUTTIG – De rechter bepaalt allereerst de noodzakelijkheid van deze maatregel. Soms wordt deze maatregel immers niet opgelegd vermits de publicatie van de veroordeling meer schade zou veroorzaken dan herstellen, waardoor deze maatregel niet altijd nuttig wordt geacht.¹²⁰ Dit is het geval wanneer het gaat om een afbeelding die niet bekend gemaakt mocht worden aan de buitenwereld. De publicatie zou dan een averechts effect hebben en zorgen voor bijkomende aandacht op de specifieke afbeelding.¹²¹ Deze maatregel is echter wel al vaker als nuttig beoordeeld in verschillende rechtspraak.¹²²

Mijns inziens biedt deze maatregel geen meerwaarde in het compenseren van de geleden schade. Integendeel, iemands reputatie is en blijft gekrenkt of wat niet gezien mocht worden, werd toch gezien en een publicatie van de veroordeling kan de klok niet terugdraaien. Wel is het bevorderlijk voor het vermijden van toekomstige schade. De publicatie zorgt immers indirect voor een ontradend effect vermits het voor de veroordeelde als een soort van vernedering beschouwd kan worden. De veroordeelde wordt op die manier publiekelijk aan de schandpaal genageld en zal twee keer nadenken voor hij dergelijke handeling opnieuw stelt.

49. DOELSTELLING EN KOSTEN – De rechter bepaalt vervolgens ook de tijdschriften waarin de publicatie zal verschijnen. Dit zijn meestal de tijdschriften waarin de tekst of afbeelding gepubliceerd werd. Dit heeft immers tot doel dezelfde groep lezers te bereiken die de publicatie van de afbeelding of tekst reeds eerder hebben gezien of gelezen.¹²³ Tot slot zal de rechter de kosten van de publicatie laten dragen door degene die aansprakelijk gesteld wordt voor de schending van het persoonlijkheidsrecht.¹²⁴

50. PUBLICATION D'UN COMMUNIQUÉ JUDICIAIRE – Ook in Frankrijk wordt onder artikel 9 CC de publicatie van de rechterlijke uitspraak mogelijk gemaakt voor het herstel van de schending van persoonlijkheidsrechten.¹²⁵ De maatregel kan gevraagd worden door de benadeelde zelf maar uiteindelijk beslist de rechter vrij of de maatregel opgelegd zal worden.¹²⁶ De rechters beslissen dus ofwel dat enkel een publicatie van de rechterlijke veroordeling wordt opgelegd ofwel dat ze dit gaan combineren met een andere maatregel of vergoeding.¹²⁷

Zo werd deze maatregel uitgesproken tezamen met een morele schadevergoeding die werd toegekend aan de zoon van een advocaat die zelfmoord pleegde. Er verschenen drie artikels in de pers waarbij er veel details vrijgegeven werden over de gebeurtenis en de omstandigheden

¹²⁰ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 272.

¹²¹ E. GULDIX, "Algemene systematische beschouwingen over het persoonlijkheidsrecht op de eigen afbeelding", *RW* 1980-1981, 1188.

¹²² Rb. Brussel 22 november 1994, *RGAR* 1995, nr. 12449; Rb. Brussel 22 november 1994, *RGAR* 1995, nr. 12450; Rb. Brussel 16 december 1997, *AM* 1998, 260, *JLMB* 1998, 204.

¹²³ Brussel 5 februari 1999, *AM* 1999, 274, noot F. RINGELHEIM; M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 1998, 129; M. ISGOUR, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 2014, 328.

¹²⁴ M. ISGOUR en B. VINCOTTE, *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 1998, 129.

¹²⁵ Cass. (FR) 30 mei 2000, *D.* 2001, 1571, noot J. RAVANAS; TGI Nanterre, 14 september 2006, *Légipresse* 2007, 15.

¹²⁶ J.C. SAINT-PAU, M. BENEJAT, A. BERGEAUD-WETTERWALD, L. BLOCH, A. DARSONVILLE, F. GARCIA, A. GOGORZA, F. GONTHIER, B. MELIN-SOUCRAMANIEN, R. OLLARD, V. PELTIER, J.M. PLAZY, F. ROUSSEAU, J. SAGOT-DAVAUROUX en A. ZAKBALZA, *Traités – Droits de la personnalité*, Paris, LexisNexis, 2013, 901.

¹²⁷ Cass. (FR) 2 oktober 2007, *RTD* 2008, 79.

daaromtrent. Er werd door de rechter geoordeeld dat de inhoud van de artikels het recht op privéleven schonden.¹²⁸

Afdeling 2: Recht van antwoord

51. ALGEMEEN – Het recht van antwoord is een herstelmaatregel die hoofdzakelijk wordt opgelegd en bedoeld is om het hoofd te bieden aan morele schade ten gevolge van schendingen van persoonlijkheidsrechten in geschriften of audiovisuele uitzendingen.¹²⁹ Wanneer iemand zich aldus beledigd voelt in een tijdschrift of in een televisie-uitzending, kan het recht van antwoord toegepast worden.¹³⁰ Ook deze herstelmaatregel is mijns inziens niet geheel overtuigend maar toch alvast meer dan de publicatie van de veroordeling. Bij het recht van antwoord wordt een situatie gecreëerd van woord tegen woord tussen de schadeveroorzaker en de schadelijder waardoor er twijfel blijft bestaan over de waarheid. “De waarheid ligt waarschijnlijk ergens in het midden”, zoals het cliché zegt. De publicatie van de veroordeling zorgt tenminste nog voor enige zekerheid, terwijl het recht van antwoord twee verhalen zal verspreiden die de onzekerheid misschien juist nog meer voeden. Anderzijds wordt wel degelijk een deel van de morele schade weggenomen, althans minstens vanuit een psychologisch standpunt omdat het slachtoffer zich beter in zijn vel zal voelen nadat hij zijn/haar versie van de feiten heeft kunnen weergeven.

52. PERIODIEK GESCHRIFT – Wanneer in een periodiek tijdschrift een persoonlijkheidsrecht wordt geschonden, dan kan het recht van antwoord geëist worden binnen de drie maanden door de houder van het persoonlijkheidsrecht zelf. Afhankelijk van de context waarin de schending van het persoonlijkheidsrecht plaatsvindt, wordt het recht van antwoord al dan niet beperkt. In de regel wordt het niet beperkt behalve bij wetenschappelijke, artistieke en letterkundige kritiek. Een recht van antwoord is dan enkel mogelijk indien er een zakelijk element of een aantasting van de eer voorhanden zijn.¹³¹ Met een zakelijk element wordt bedoeld een objectief feit zodat wanneer dit onjuist wordt weergegeven – ik denk daarbij aan een fout in cijfermateriaal – de benadeelde recht heeft op een loutere correctie van dat element. De reden achter deze beperking is dat vooral auteurs van literair en artistiek werk meer kritiek moeten kunnen verdragen omdat hun werken beoordeeld worden op basis van subjectieve criteria zoals smaak, voorkeuren, gevoel etc.¹³² Het komt er dus met andere woorden op neer dat enkel bij manifest ongegronde kritiek of kritiek die veeleer de auteur persoonlijk aanvalt dan zijn werk, er een recht van antwoord bestaat dat bedoeld is om de aantasting van de eer en de goede naam van de auteur af te wenden.

53. VEREISTEN – Het recht van antwoord in periodieke geschriften moet voldoen aan bepaalde vereisten. Zo moet de tekst van de “rechtzetting” *volledig* opgenomen worden *op dezelfde plaats én in hetzelfde lettertype* als de voorgaande tekst die verschenen was. Het spreekt vanzelf dat dit in hetzelfde periodieke geschrift dient te gebeuren. Daarenboven moeten ook temporele vereisten gerespecteerd worden: de antwoordtekst moet gepubliceerd worden in “het eerste nummer dat

¹²⁸ CA Parijs 6 mei 1997, *D.* 1997, 596.

¹²⁹ H. BERKMOES, “Recht van antwoord” in X., *Postal memorialis. Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzondere wetten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 12; L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 274.

¹³⁰ Art. 1 en 7 Wet 23 juni 1961 betreffende het recht tot antwoord.

¹³¹ Art. 1 Wet 23 juni 1961 betreffende het recht tot antwoord.

¹³² P. MARTENS, *Mediarecht voor journalisten*, Antwerpen, Garant, 2005, 51.

verschijnt na afloop van een termijn van twee vrije dagen, dit wil zeggen zon- en feestdagen niet inbegrepen, die ingaat op de dag waarop het antwoord ten kantore van het periodiek geschrift ingediend werd.”¹³³

54. AUDIOVISUELE UITZENDING – Audiovisuele uitzendingen kunnen eveneens onderworpen worden aan het recht van antwoord. Ook in deze context kan het recht beperkt worden vermits het enkel betrekking mag hebben op het rechtzetten van één of meerdere onjuiste feiten of verklaringen die de eer aantasten. Degene die een beroep wil doen op het recht van antwoord in audiovisuele uitzendingen, dient een aanvraag hiertoe te zenden naar de producent van de uitzending of het programma of aan de uitgever binnen een termijn van 30 dagen.¹³⁴

55. KRITISCHE REFLECTIE – Er is één punt van kritiek dat ik nog graag zou willen uiten met betrekking tot de termijn van 30 dagen om een recht van antwoord te vragen in audiovisuele uitzendingen. Dat is een té korte periode om een aanvraag tot antwoord in te dienen. Stel nu dat de persoon in kwestie slechts dertig dagen later kennis neemt van de bewuste uitzending (bijvoorbeeld wegens vakantie of door uitgesteld kijken zoals dat tegenwoordig kan met digitale televisie). Hierdoor mist hij een kans een en ander recht te zetten en gaat aldus de mogelijkheid verloren om een herstel van de geleden schade te bekomen. Desalniettemin zijn de korte termijnen voor het recht van antwoord ook wel ergens te begrijpen. Als er een lange periode tussen de bewuste publicatie of uitzending zit, dan is de kans groot dat het brede publiek het voorval reeds vergeten is en welk nut heeft het recht van antwoord dan nog? Ten tweede zorgt een korte termijn ervoor dat het slachtoffer sneller in zijn rechten wordt hersteld.

56. DROIT DE RÉPONSE – Het recht van antwoord bestaat als herstelmaatregel ook in Frankrijk. Het wordt voornamelijk toegepast op schendingen, zowel in de pers als via televisie of internet, van iemand zijn/haar reputatie.¹³⁵ Deze herstelmaatregel wordt voorzien in verschillende wetten. De eerste wet (van 1981) richt zich op de “klassieke” situatie waarin de schending plaatsvindt in de geschreven pers.¹³⁶ De andere wet (van 1982) viseert schendingen die voortkomen via nieuwe technieken zoals audiovisuele media of internet.¹³⁷ Deze opdeling lijkt in onze moderne samenleving niet langer noodzakelijk en is bovendien nefast voor de coherentie en voorspelbaarheid van het recht. Immers, telkens wanneer een nieuwe techniek op de markt komt, zal de wetgever opnieuw moeten tussenkomen. Een wet die de volledige lading dekt door middel van een ruimer toepassingsgebied zorgt voor meer rechtszekerheid en minder werk achteraf.

Afdeling 3: Verspreidingsverbod, verbod tot gebruik/vervaardiging, uitzendverbod

57. UITEENZETTING – Deze maatregelen kunnen gebruikt worden om zich te verzetten tegen een specifieke afbeelding of (een deel van) een tekst of audiovisuele opname. Het is de bodemrechter

---

¹³³ Art. 4 Wet 23 juni 1961 betreffende het recht tot antwoord.

¹³⁴ Art. 7 Wet 23 juni 1961 betreffende het recht tot antwoord.

¹³⁵ B. TEYSSE, *Droit civil: les personnes*, Parijs, Litec, 2003, 50-51.

¹³⁶ Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse, www.legifrance.gouv.fr.

¹³⁷ Loi du 29 juillet 1982 sur la communication audiovisuelle, www.legifrance.gouv.fr.

of de kortgedingrechter die kunnen overgaan tot deze herstelmaatregelen.¹³⁸ In wat volgt worden enkele concrete voorbeelden opgelijst waarin van deze herstelmaatregel gebruik gemaakt werd.

In 2003 oordeelde de rechtbank van Hasselt dat het recht op naam geschonden werd en verbod de verweerster nog gebruik te maken van de naam van de eiseres – zijnde Kim Clijsters – zonder diens voorgaande toestemming. De verweerster was een bedrijf actief in de communicatiesector die ten tijde van de wereldkampioenschappen tennis in 2001 een advertentie liet verschijnen in Het Belang van Limburg met daarin de naam van de verweerster. De advertentie had namelijk als slogan “Game, set, match” met als onderschrift “Komaan Kim”.¹³⁹

Ook het VTM-programma “Goedele” kreeg al eens een uitzendingsverbod opgelegd omdat de rechtbank oordeelde dat het recht van afbeelding van de eiseres geschonden was. De eiseres woonde enkele opnames bij van het programma met het thema “Ik zoek een miljonair”. Na de opnames in de studio werd de eiseres verder gefilmd met een verborgen camera. Ze ging zitten aan een tafeltje waar eveneens een miljonair zat en de twee begonnen samen een gesprek. Deze beelden werden eveneens uitgezonden. De eiseres was duidelijk kenbaar en het gesprek was opgenomen zodat de kijker kon meeluisteren.¹⁴⁰

58. INTERDICTION DE PUBLICATION – Voorts kan de Franse rechter ook opteren voor een publicatieverbod¹⁴¹ met als bijzonder voorbeeld het verbieden van een uitzending op de televisie.¹⁴² De rechter zal bij zijn beoordelingsvrijheid rekening houden met de zwaarte van de inbreuk en de gevolgen ervan.¹⁴³

Afdeling 4: Probleempunten?

59. GEEN VOLDOENDE COMPENSATIE – Wanneer er sprake is van een schending van persoonlijkheidsrechten, is een herstel *in natura* of een vergoeding anders dan in geld niet vreemd. De rechtspraak heeft inderdaad meerdere malen gebruik gemaakt van de publicatie van de rechterlijke uitspraak.¹⁴⁴ Bepaalde rechtspraak is echter de mening toegedaan dat de herstelmaatregel van de publicatie niet de volledige schade kan compenseren en dus niet kan zorgen voor een integrale schadeloosstelling.¹⁴⁵ Het is dan ook niet onlogisch dat het slachtoffer naast een herstel *in natura* vaak ook zal opteren voor een geldelijke schadevergoeding.

60. VOORNAMELIJK PREVENTIEF – Bepaalde maatregelen die dienen tot het herstel hebben niet een volledige repressieve werking maar werken beter als een preventieve maatregel wat ook het geval is bij de *injunctive relief* in de Verenigde Staten. Dit is voornamelijk het geval voor de

¹³⁸ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 274.

¹³⁹ Rb. Hasselt 19 december 2003, *AM* 2004, 388.

¹⁴⁰ Rb. Brussel 19 mei 2000, *AM* 2000, 338.

¹⁴¹ J.C. SAINT-PAU *et al.*, *Traité*s - *Droits de la personnalité*, Paris, LexisNexis, 2013, 881.

¹⁴² Cass. (FR) 16 oktober 1994, *Bull. Civ.* 1984, 268.

¹⁴³ TGI Paris 10 februari 2006, *Légipresse* 2006, 53.

¹⁴⁴ Rb. Brussel 22 november 1994, *RGAR* 1995, nr. 12449; Rb. Brussel 22 november 1994, *RGAR* 1995, nr. 12450; Rb. Brussel 16 december 1997, *AM* 1998, 260, *JLMB* 1998, 204.

¹⁴⁵ Rb. Brussel 23 maart 1999, *JLMB* 2000, 1602; Luik 13 mei 2002, *AM* 2002, 532; Rb. Namen 18 april 2005, *Journ. Proc.* 2005, 26.

verspreidings-, gebruiks- en vervaardigingsverboden.¹⁴⁶ Het verspreidingsverbod is een goed voorbeeld van een maatregel die voornamelijk voor de kortgedingrechter gevorderd wordt als preventieve maatregel.¹⁴⁷ Het komt er op neer dat het slachtoffer weet heeft van een publicatie die openbaar gemaakt zal worden en van mogelijke schade die direct na de publicatie gaat optreden en om die reden de publicatie in de kiem wil smoren. Het is van belang dat de publicatie wel degelijk een schadeverwekkend effect zal hebben.¹⁴⁸ Voorts moet de zaak hoogdringend zijn en moet het verbod voorkomen dat schade wordt geleden en dat geleden schade achteraf niet hersteld kan worden.¹⁴⁹ Het preventief publicatieverbod wordt echter in vraag gesteld door de rechtsleer.¹⁵⁰ Het staat immers op gespannen voet met de persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting. Dit is echter een aparte problematiek waar dit onderzoek niet verder zal op ingaan. Doch, indien er sprake is van een schadeverwekkende uitzending of publicatie, is een verspreidingsverbod pas efficiënt wanneer preventief opgetreden wordt. Wanneer men repressief de maatregel zou opleggen, is het kwaad immers al geschied en kan dat soort herstelmaatregelen de schade niet meer geheel ongedaan maken, wat dan weer strijdig is met het principe van de integrale schadeloosstelling.

61. EFFICIËNTIE – Ondanks het voorgaande ben ik van mening dat binnen de herstelmaatregelen *in natura* geen specifieke problemen vervat zitten in de zin dat zij wel degelijk een deel van de geleden schade wegnemen. De herstelmaatregelen *in natura* zorgen er immers voor dat de onmiddellijke gevolgen van de inbreuk worden ongedaan gemaakt en verdere schade vermeden wordt. Toegegeven, het is tegelijkertijd ook intrinsiek onmogelijk bij deze maatregelen om alle gevolgen, vooral die op langere termijn, definitief te verhelpen. Daartoe leent het leerstuk van de persoonlijkheidsrechten zich simpelweg niet. Er is inderdaad meer nodig. Wanneer er sprake is van schending van een persoonlijkheidsrecht zal er vaak een gevoelige snaar geraakt worden die voornamelijk morele schade voortbrengt. Wanneer bijvoorbeeld de naam van een advocaat het voorwerp uitmaakt van een artikel in een roddelblad, dan is de publicatie van de rechterlijke uitspraak of een publicatieverbod wel enige vorm van compensatie (zijn naam wordt theoretisch gezien immers onmiddellijk gezuiverd) maar de schade voor de advocaat gaat veel verder (in de praktijk zal hij hoogstwaarschijnlijk blijvende imagoschade lijden, hetgeen ook nefast is voor zijn beroepsactiviteit en inkomen). Voorts maakt een herstel *in natura* in het verleden geleden schade niet ongedaan. Hiervoor zal een beroep moeten gedaan worden op de geldelijke schadevergoeding.

62. BESLUIT – Het herstel *in natura* zorgt met andere woorden enkel voor een onmiddellijke beëindiging van de schending en het vermijden van nog meer schade in de toekomst maar voor in het verleden geleden schade (wat voornamelijk het geval is voor persoonlijkheidsrechten) moet gebruik gemaakt worden van een geldelijke schadevergoeding.¹⁵¹ Eenmaal een belediging werd

---

¹⁴⁶ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, "De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht", *TPR* 1999, 1656.

¹⁴⁷ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 267.

¹⁴⁸ D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek mediarecht*, Brussel, Larcier, 2014, 270.

¹⁴⁹ *Ibid.*

¹⁵⁰ D. VOORHOOF, "De journalistieke vrijheid en de tussenkomst van de rechter: censuur of noodzaak in een democratische samenleving" in A. BERENBOOM, E. DERIEUX en E.J. DOMMERING (eds.), *Censures: actes du colloque du 16 mai 2003*, Brussel, Larcier, 2003, 73; D. VOORHOOF en P. VALCKE, *Handboek mediarecht*, Brussel, Larcier, 2014, 270; P. MARTENS, *Mediarecht voor journalisten*, Antwerpen, 2005, 37.

¹⁵¹ E. DIRIX, *Het begrip schade*, Antwerpen, Maklu, 1998, 33.

uitgesproken of neergeschreven en door iedereen gehoord of gezien is, is er in feite geen weg meer terug. Ook zijn niet alle gevolgen op langere termijn vergoedbaar door middel van een herstel *in natura*. Zo kunnen de gevolgen van imagoschade lang na het ophouden van de schending doorwerken en wegen op iemands beroepsactiviteit en –inkomen, sociaal leven, privéleven, ... Omwille van deze redenen ben ik van mening dat het herstel *in natura* als vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrecht het meest efficiënt is wanneer deze in combinatie wordt uitgesproken met een geldelijke schadevergoeding.

Uit al het voorgaande kan klaarblijkelijk opgemerkt worden dat met betrekking tot de schadeloosstelling in het kader van buitencontractuele aansprakelijkheid in het algemeen en de persoonlijkheidsrechten in het bijzonder het recht in Frankrijk en België gelijklopend is: beide landen maken toepassing van het herstel *in natura* en veel – zo niet alle – van de belangrijkste herstelmaatregelen kunnen zowel in België als in Frankrijk teruggevonden worden. De Verenigde Staten heeft echter een afwijkend systeem: het kent geen herstel *in natura* bij de schending van persoonlijkheidsrechten al kan wel enige gelijkenis teruggevonden worden in het concept van de *injunctive relief* aangezien het een gebod of verbod om een bepaalde actie te ondernemen kan opleggen. Desalniettemin gaat het over een volledig ander concept daar het voornamelijk preventief van aard is.

Hoofdstuk 3: Geldelijke schadevergoeding

---

63. SCHADEVERGOEDING – Wanneer het herstel *in natura* onmogelijk of niet toereikend is, dan wordt er geopteerd voor een vergoeding bij equivalent, met name een geldelijke vergoeding (gemakkelijkshalve ook wel kortweg een schadevergoeding genoemd).¹⁵² Bij de schending van persoonlijkheidsrechten zal in de meeste gevallen gekozen worden voor een vergoeding in geld, hetgeen mogelijk is voor zowel materiële schade als voor morele schade.

64. SCHADEBEGROTING – De omvang van de schadevergoeding die toegekend wordt, moet uiteraard ook begroot worden. Daarvoor dient de rechter allereerst het bestaan en de omvang van de schade te beoordelen. In deze beoordeling is hij volledig vrij.¹⁵³ Door de omvang van de schade zelf eerst te begroten, kan de rechter vervolgens binnen de grenzen van de vordering een begroting van de schadevergoeding vaststellen die een einde kan stellen aan de schade.¹⁵⁴ De rechter moet bij de begroting van de schade wel rekening houden met enkele gemeenrechtelijke regels.

De eerste regel die een rechter moet naleven is de begroting in *concreto*. De rechter moet oog hebben voor alle concrete omstandigheden waarin de benadeelde zich bevindt.¹⁵⁵ Dit principe weegt niet meer zo sterk door vanwege het gebruik van de indicatieve tabel. Deze tabel kan gedefinieerd worden als een niet-bindende lijst met voorgestelde bedragen die gebruikt kan worden bij de begroting van veel voorkomende schadeposten.¹⁵⁶ Voorts mag de rechter zijn schadebegroting niet baseren op het moment dat de schade tot stand kwam, maar wel op het moment van de uitspraak.¹⁵⁷ Tot slot moet de rechter het bedrag van de schadevergoeding nauwkeurig begroten (i.e. in een exact bedrag).¹⁵⁸ Dit is echter niet gemakkelijk wanneer het gaat om toekomstige schade of morele schade die per definitie niet (meteen) in geld waardeerbaar zijn. De begroting zal dan ook niet evident verlopen bij de schadevergoeding ingeval van schendingen van persoonlijkheidsrechten vermits deze vaak met morele schade gepaard gaan. Wanneer een nauwkeurige begroting geen optie is, zal de rechter een schadevergoeding naar billijkheid toekennen. Dit wordt aangeduid als een *ex aequo et bono* begroting.¹⁵⁹

65. BEGROTING SCHADEVERGOEDING EN PERSOONLIJKHEIDSRRECHTEN – Zoals in de volgende afdelingen duidelijk zal worden, is de begroting van de schadevergoeding bij de schending van persoonlijkheidsrechten geen evidente opdracht. De theoretische regels die hierboven vermeld werden, zullen in de praktijk immers niet volledig toegepast kunnen worden. In wat volgt zal dan

---

¹⁵² D. SIMOENS, *Beginselen van Belgisch privaatrecht*, XI/2, *Schade en schadeloosstelling*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 64; S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 100.

¹⁵³ D. SIMOENS, *Beginselen van Belgisch privaatrecht*, XI/2, *Schade en schadeloosstelling*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 67.

¹⁵⁴ Cass. 11 september 2009, *NJW* 2010, 25, noot G. JOCQUÉ.

¹⁵⁵ F. DE WINTER en J. SCHRYVERS, *Schaderegeling in België*, Gent, Mys en Breesch, 1999, 14.

¹⁵⁶ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, die Keure, 2011, 222.

¹⁵⁷ Cass. 21 februari 1984, *Pas.* 1984, 716; Cass. 19 januari 1993, *RW* 1993-1994, 1503; Cass. 22 november 2005, *Pas.* 2005, 2321, concl. M. DE SWAEF; Cass. 15 februari 2007, *NJW* 2008, 213, noot G. JOCQUÉ; E. DIRIX, *Het begrip schade*, Antwerpen, Maklu, 1998, 28; N. SIMAR, "L'évaluation judiciaire des indemnités", in J.L. FAGNART (ed.), *Responsabilités. Traité théorique et pratique*, Dossier 51, Mechelen, Kluwer, 1999, 11; W. VAN GERVEN en S. COVEMAEKER, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 458; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 663.

¹⁵⁸ J. RONSE, *Schade en schadeloosstelling*, Gent, Story-Scientia, 1984, 255-256.

¹⁵⁹ H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, die Keure, 2011, 225.

ook nader ingegaan worden op welke manier de schade vergoed wordt bij zowel materiële als morele schade door een grondig onderzoek te voeren naar de specifieke denkoefening die een rechter moet ondernemen bij de begroting van de schade.

Afdeling 1: Vergoeding van materiële schade

§1 Bestaan van materiële schade

66. ALGEMEEN – In Hoofdstuk 1 van dit deel werden al kort de begrippen patrimoniale en materiële schade aangehaald. Materiële schade is een verzamelterm die de patrimoniale en (een deel van de) lichamelijke schade omvat.¹⁶⁰ Patrimoniale schade kan gedefinieerd worden als schade aan het vermogen (bijvoorbeeld inkomstenverlies) of schade aan een goed (bijvoorbeeld brandschade in een woning).¹⁶¹ Deze schadepost dekt zowel het geleden verlies als de gederfde winst.¹⁶² Lichamelijke schade is, zoals het begrip zelf aangeeft, schade toegebracht aan iemands fysieke integriteit (bijvoorbeeld botbreuk). In de ruimste zin wordt onder dit begrip echter ook verstaan psychische schade of morele schade. Lichamelijke schade kan aldus onderverdeeld worden in materiële/fysieke schade en morele/psychische schade.¹⁶³ Omdat fysieke schade niet voorkomt bij de schending van persoonlijkheidsrechten, zal het om die reden verder ook niet meer aan bod komen. De morele schade zal in afdeling 2 worden behandeld.

67. MATERIËLE SCHADE BINNEN DE PERSOONLIJKHEIDSRRECHTEN – Het is misschien minder voor de hand liggend maar materiële schade kan inderdaad ook voortvloeien uit een schending van persoonlijkheidsrechten. Om na te gaan of er sprake is van materiële schade, is de toestemming een belangrijk element. Wanneer het gaat om een publicatie waarbij geen toestemming verleend werd, moet de vraag gesteld worden of die persoon eventueel wél toestemming gegeven zou hebben voor de bewuste publicatie. Indien het antwoord positief is, kan materiële schade vastgesteld worden, omdat dan aangenomen mag worden dat de persoon in kwestie munt wilde slaan uit zijn persoonlijkheidsrechten door ze in de toekomst voor commercieel gebruik aan te wenden. Dit is daarentegen niet het geval wanneer een persoon nooit toestemming gegeven zou hebben voor een publicatie, wat erop wijst dat hij nooit financieel voordeel wilde halen uit zijn persoonlijkheidsrechten. De mogelijkheid tot het verkrijgen van een schadevergoeding is dan zeer klein vermits er geen eventuele inkomsten werden misgelopen.¹⁶⁴

§2 Vormen van materiële schade

68. UITWERKING VAN MATERIËLE SCHADE – De vraag die nu gesteld kan worden, is hoe de materiële schade concreet uitwerking krijgt bij de schending van persoonlijkheidsrechten. Om dit aan te tonen, zullen in wat volgt enkele voorbeelden gegeven worden uit de rechtspraak.

69. VERLIES VAN FINANCIËEL VOORDEEL – De meeste gevallen in de rechtspraak waarin een vergoeding gevraagd wordt voor materiële schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten, doen zich

¹⁶⁰ W. VAN GERVEN en S. COVEMAEKER, *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 454.

¹⁶¹ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 105.

¹⁶² H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, die Keure, 2011, 68.

¹⁶³ J. MATTHYS, *Evaluatie en vergoeding van lichamelijke schade*, Brussel, Larcier, 2014, 1.

¹⁶⁴ Rb. Antwerpen 24 juni 1985, RW 1985-1986, 2645, noot G.L. BALLON.

voor bij personen met een zekere mate van bekendheid. Het betreft voornamelijk sportlui, fotomodellen, filmsterren en zangers die binnen hun professionele activiteit bezig zijn.¹⁶⁵ Voor deze categorie van personen zal de materiële schade zich hoofdzakelijk uiten in het verliezen van een kans om zelf een financieel voordeel te halen uit het commercieel of publicitair gebruik van het persoonlijkheidsrecht in kwestie.¹⁶⁶

Toen er van een professioneel model, zonder haar toestemming, foto's gepubliceerd werden waarop ze naakt poseerde in een penthouse, stelde de rechter dat hiervoor geen morele schadevergoeding gevorderd kon worden. De rechter kende echter wel een schadevergoeding toe wegens verlies van een kans om zelf inkomsten uit die foto's te genereren vermits dit eigen is aan het beroep van model. De rechter kende daarom een bedrag van 2.479 EUR wegens gedeelde inkomsten toe aan het model.¹⁶⁷ In deze zaak werd aldus het verlies van een kans om zelf een financieel voordeel te genieten uit de commerciële exploitatie van een persoonlijkheidsrecht (recht op afbeelding) ingeroepen als materiële schadepost. Dit kan echter enkel ingeroepen indien er daadwerkelijk een kans was om een financieel voordeel te genieten.¹⁶⁸

In 2003 speelden onze twee Belgische toptennissters, Kim Clijsters en Justin Henin, de finale van de *US Open*. Na afloop van de wedstrijd poseerden beiden uitgebreid voor pers en media. Achteraf kwam Kim erachter dat het tennismagazine "Ace" posters verspreid had van die finale waarop zij samen met haar collega-tegenspeelster afgebeeld stond. Kim liet daarop de zaak voor de rechter brengen vermits er geen toestemming verleend werd voor het aanmaken en verspreiden van deze posters. De rechtbank gaf haar daarin echter geen gelijk. De rechter stelde immers dat het in deze zaak ging om een publiek persoon, waarbij de foto impliciet met haar toestemming genomen werd om verslag uit te brengen van een belangrijke gebeurtenis. De rechter stelde verder nog dat het afbeeldingsrecht niet geschonden was, ook al hadden de posters voornamelijk "een commerciële en zeer bijkomstige informatieve bedoeling."¹⁶⁹ Het hof van beroep was in deze zaak echter een compleet andere mening toegedaan: het benadrukte het commerciële karakter van de poster waardoor Kim wél een beroep kon doen op het afbeeldingsrecht. Het hof keek aldus naar de aard van de publicatie en dit blijkt de doorslag te geven in het al dan niet erkennen van een inbreuk op een persoonlijkheidsrecht. In deze zaak werd besloten dat het hoofdzakelijk ging om een 'merchandising product' en dat de informatieve waarde van de afbeelding slechts zeer gering was. Er was met andere woorden een duidelijke bedoeling om winst te maken uit de posters zonder de tennissters daarvoor een vergoeding te betalen. Tot slot stelde het hof ook nog vast dat de publicatie een financieel nadeel met zich had meebracht voor de tennisster en kende haar daarom een schadevergoeding van 790 EUR toe.¹⁷⁰ Dat bedrag werd gebaseerd op de omzet die de uitgever van Ace gerealiseerd had door de posters.¹⁷¹

---

¹⁶⁵ D. VOORHOOF, *Actuele vraagstukken van mediarecht. Doctrine en jurisprudentie*, Deurne, Kluwer, 1992, 502.

¹⁶⁶ E. VERJANS, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 531.

¹⁶⁷ Antwerpen 5 mei 2003, *AM* 2004, 67.

¹⁶⁸ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 284.

¹⁶⁹ Rb. Gent 18 mei 2005, *AM* 2005, 453.

¹⁷⁰ Gent 21 februari 2008, *AM* 2008, 318.

¹⁷¹ J. DEENE, "Hof van beroep geeft Clijsters haar portretrecht terug", *Juristenkrant* 2008, 1.

70. VERLIES VAN CLIËNTEEL – Zoals reeds gezegd zijn het niet enkel bekende mensen die materiële schade kunnen lijden bij de schending van persoonlijkheidsrechten. Ook de doorsnee burger kan in aanraking komen met inbreuken op zijn persoonlijkheid. De materiële schade die de schending op de persoonlijkheid dan voortbrengt, kan zich voor deze categorie van personen uiten in onder andere het verlies van cliënteel wat vervolgens zorgt voor een inkomensverlies of gederfde winst. Toch is het niet zo dat enkel modale burgers dit verlies kennen want bekende personen kunnen hiermee eveneens geconfronteerd worden. Zo kan het zijn dat een merk een reclamecontract beëindigt met een bekend persoon nadat een bepaalde foto of schandaal de ronde gedaan heeft in de media of pers.

In een zaak waarin het ging over de publicatie van een afbeelding van een dokter, oordeelde de rechtbank dat de inhoud van het artikel waarbij de afbeelding gepubliceerd werd, een aantasting kon hebben op de werving van cliënteel. De rechter kende daarom een schadevergoeding toe die begroot werd op 2.478,93 EUR waarin zowel de materiële schade als de morele schade in aanmerking genomen werden.¹⁷²

Het volgende voorbeeld vertoont sterke gelijkenissen met het vorige. In deze zaak betrof het echter een advocaat waarvan een foto genomen werd, zonder zijn toestemming, en geplaatst werd bij een artikel dat betrekking had op witwassen. Uiteraard werd de advocaat daardoor geassocieerd met deze wanpraktijken ook al stond zijn eventuele schuld (nog) niet vast. Dit schond volgens de rechtbank de eer en de goede naam van de advocaat en kende aldus een schadevergoeding toe die begroot werd op 2.478,93 EUR, ook hier weer materiële en morele schade tezamen genomen.¹⁷³

In een geheel andere context vinden we een zaak terug waarin een vrouw een afbeelding van zichzelf tegenkwam bij een artikel dat nogal seksueel getint was en dieper inging op verschillende wilde fantasieën. Na het zien van dat artikel werd de vrouw onmiddellijk met de ziekenwagen naar het ziekenhuis afgevoerd omdat ze te kampen had met hyperventilatieverschijnselen. De rechtbank oordeelde dat de kosten van de ziekenwagen beschouwd moesten worden als materiële schade die door de schadeveroorzaker vergoed moesten worden.¹⁷⁴

71. UNE PERTE DE REVENU – In Frankrijk kent men het bestaan van materiële schade uiteraard ook. Een eerste aandachtspunt betreft de grondslag voor de vergoeding van dit type schade: deze is volgens sommige rechtspraak artikel 1382 CC en niet artikel 9 CC.¹⁷⁵ Dat is logisch te verklaren. Zoals inmiddels geweten komt ingeval van een schending van persoonlijkheidsrechten een verlies van inkomsten als voornaamste schadepost voor, hetgeen per definitie materieel van aard is. Artikel 9 CC kan daarvoor inderdaad niet gebruikt worden aangezien deze bepaling uitsluitend bedoeld is om de morele schade bij een schending van persoonlijkheidsrechten te compenseren. Bijgevolg zit er niets anders op dan deze schade te laten vergoeden onder artikel 1382 CC.¹⁷⁶ Hoewel niet bekende personen het eveneens kunnen invoeren, wordt het ook hier hoofdzakelijk

¹⁷² Rb. Brussel 16 december 1987, *JT* 1988, 500.

¹⁷³ Rb. Brussel 9 februari 2001, *JLMB* 2001, 659.

¹⁷⁴ Rb. Brussel 9 maart 1999, AR. 97/11313/A, onuitg.; aangehaald door L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 207.

¹⁷⁵ TGI Parijs, 28 september 2006, *Legipress* 2007, 54, noot J.M. BRUGUIERE.

¹⁷⁶ A. LEPAGE, L. MARINO en C. BIGOT, "Droits de la personnalité", *D.* 2007, 2775-2776.

gebruikt door bekende personen. Zij zijn het vaakst slachtoffer van schendingen van het portretrecht of het recht op privéleven en vragen dan ook meer dan eender wie een vergoeding voor de materiële schade.¹⁷⁷ Zo werd een materiële schadevergoeding gevraagd voor de verspreiding van een naaktfoto van een actrice¹⁷⁸, voor een afbeelding van een prinses die gebruikt werd op sculpturen¹⁷⁹ en voor het gebruik van de stem van een komiek.¹⁸⁰

72. A LOSS OF INCOME – In de Verenigde Staten wordt het commercieel gebruik van een persoon zijn persoonlijkheid beschermd door *the right of publicity*. Niet enkel dat recht wordt aangewend om economische schade te dekken maar ook *the right to privacy* vergoedt economische schade, al moet toegegeven worden dat het voornamelijk ingeroepen wordt om niet-economische schade te vergoeden. *The right to privacy* kan inderdaad eveneens een verlies van inkomen vergoeden.¹⁸¹ Oorspronkelijk waren het wederom voornamelijk de bekende personen die gebruik maakten van *the right to publicity* doch de moderne visie gaat veel verder. De rechtspraak is inmiddels zo geëvolueerd dat niet enkel bekende personen gecompenseerd kunnen worden onder dit recht maar ook Jan Modaal.¹⁸²

§3 Bewijs van materiële schade

73. ZWARE BEWIJSLAST – De materiële schade bewijzen is geen eenvoudige opdracht en net door die zware bewijslast wordt het bestaan van de materiële schade nauwelijks aanvaard.¹⁸³ Een treffend voorbeeld vinden we in de hierboven reeds beschreven zaak rond Kim Clijsters. Zij vorderde daarin een materiële schadevergoeding van 1.000.000 Belgische frank. De rechtbank heeft de vordering met betrekking tot de materiële schade echter afgewezen omdat de schade enkel bewezen werd met bedragen die doorgaans door sponsors betaald werden. Dit was voor de rechtbank immers geen toereikend bewijs.¹⁸⁴ Een ander voorbeeld van een zaak waarin de materiële schade eveneens afgewezen werd is die waarin een naaktfoto van een voetballer gepubliceerd werd en waarop de geslachtsdelen niet bedekt waren. De voetballer was de mening toegedaan dat het weekblad enkel winst wou nastreven en dat dankzij de publicatie van deze foto het magazine genoten heeft van een uitzonderlijke oplage. Omdat de voetballer niet zelf financieel voordeel heeft kunnen halen uit deze publiciteit, eiste de voetballer een materiële schadevergoeding. De rechtbank oordeelde echter dat er geen sprake was van materiële schade en dat de schade enkel van morele aard was. Volgens de rechtbank werd namelijk niet voldoende aangetoond dat het weekblad een hogere oplage had enkel en alleen door de foto.¹⁸⁵ Toch dient er bij deze zaak een kanttekening geplaatst te worden. Los van de ontoereikendheid van de bewijslevering was de mogelijkheid tot het verkrijgen van een materiële schadevergoeding bij voorbaat erg gering omwille van het toestemmingsvereiste waarvan sprake in het begin van deze afdeling. De voetballer zou immers

¹⁷⁷ A. LEPAGE, "Personnalité (Droits de la)", *D.* 2009, 58.

¹⁷⁸ CA Parijs 14 mei 1975, *D.* 1976, 291, noot R. LINDON.

¹⁷⁹ CA Versailles 30 juni 1994, *D.* 1995, noot J. RAVANAS.

¹⁸⁰ TGI Parijs 3 december 1975, *JCP* 1978, 19002, noot D. BÉCOURT.

¹⁸¹ S.D. SUGARMAN, "Tort damages for non-economic losses (in cases of physical injury to the person)" *Comparative Tort Law* 2013, 211.

¹⁸² A.M. HUNT, "Everyone wants to be a star: extensive publicity rights for noncelebrities unduly restrict commercial speech", *95 Nw.U.L.Rev.* 2001, 1621-1623.

¹⁸³ D. DE CALLATAÏ en N. ESTIENNE, *La responsabilité civile. Chronique de jurisprudence 1996-2007*, II, *Le dommage*, Brussel, Larcier, 2009, 483.

¹⁸⁴ Rb. Hasselt 19 december 2003, *AM* 2004, 388.

¹⁸⁵ Rb. Brugge 27 juni 1994, *RW* 1994-1995, 473.

waarschijnlijk nooit akkoord gegaan zijn met de publicatie van een afbeelding waarop zijn geslachtsdelen te zien waren en zou er dus zelf geen financieel voordeel uit gehaald hebben.¹⁸⁶

§4 Begroting van materiële schade

74. SCHADEBEGROTING BIJ PERSOONLIJKHEIDSRECHTEN – Wanneer overgegaan moet worden tot de concrete begroting van de materiële schade bij inbreuken op persoonlijkheidsrechten, zal in de praktijk weinig nauwkeurig te werk worden gegaan. Het zou mij niet verbazen moest er zelfs enigszins nattevingerwerk aan te pas komen. De rechter zal in de meeste gevallen overgaan tot wat wordt genoemd een *ex aequo et bono* begroting. Er bestaan alleszins geen duidelijke, vaststaande, bij wet bepaalde elementen die gebruikt worden bij een dergelijke begroting naar billijkheid.¹⁸⁷ Uit de rechtspraak kunnen echter wel enkele elementen afgeleid worden waar rechters rekening mee houden bij het vaststellen van dit soort redelijkheidsbegrotingen.

75. MATE VAN BEKENDHEID – Een eerste element kan worden aangetroffen in zaken waarin de rechter de begroting afgestemd heeft op de mate van bekendheid van een persoon op het moment van het onrechtmatig gebruik van zijn/haar persoonlijkheid. Soms houdt hij bijkomend eveneens rekening met de aard en omvang van de specifieke campagne waarbinnen de schending plaatsvond.¹⁸⁸ Treffend voorbeeld hiervan is de zaak waarin Peugeot gebruik gemaakt had van een afbeelding van een bekende sportman in een reclamecampagne voor het automodel Peugeot 205 zonder diens toestemming. De rechtbank kende daarvoor een schadevergoeding toe van 6.197,34 EUR.¹⁸⁹

76. GANGBARE VERGOEDINGEN IN HET BEROEPSMILIEU – Voor het tweede element richten we de aandacht op een zaak die een minderjarige betrof wiens afbeelding zonder toestemming werd gebruikt in het populaire weekblad "Flair". Op de afbeelding stond de minderjarige te poseren aan de ingang van een discotheek, wat op zich dus vrij onschuldig is. De rechtbank hield bij de begroting van de schade rekening met twee elementen. Ten eerste werd nagegaan hoeveel "Flair" haar professionele modellen doorgaans vergoedt. Het courante bedrag dat een model per sessie in deze branche kreeg, was 375 EUR. Voorts werd ook in acht genomen dat de minderjarige zelf toenadering heeft gezocht bij "Flair" om er modellenwerk te verrichten. De rechtbank kende uiteindelijk een schadevergoeding toe van 297,46 EUR.¹⁹⁰

77. PRIJS FOTO'S OP AFFICHES – In een zaak waarbij het ging om het gebruik van een foto zonder toelating berustte de begroting op de normale maximumprijzen voor het drukken van foto's op affiches. De zaak ging later in hoger beroep maar de begroting van de schadevergoeding werd niet meer in vraag gesteld. Er werd uiteindelijk een schadevergoeding toegekend van 17.538EUR.¹⁹¹

¹⁸⁶ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 284.

¹⁸⁷ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, "De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht", *TPR* 1999, 1650.

¹⁸⁸ Brussel 2 september 2003, *AR* 2000/1050, onuitg., aangehaald door L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 134.

¹⁸⁹ Brussel 4 oktober 1989, *RW* 1989-1990, 651, noot D. VOORHOOF.

¹⁹⁰ Rb. Brussel 17 mei 2002, *AM* 2003, 138.

¹⁹¹ Rb. Brussel 7 november 1995, *Ing.Cons.* 1996, 23, bevestigd door Brussel 12 november 1999, *AM* 1999, 361.

78. POPULARITEIT – Tot slot is ook de populariteit van de schadeverwekkende partij een factor die de rechter in overweging neemt bij de begroting.¹⁹² In casu werden vakantiefoto's gepubliceerd van de bekende artieste Mylène Farmer, een Canadese zangeres die in Frankrijk woont. Het betreft wederom de publicatie van een naaktfoto die in dit geval gemaakt werd door een paparazzi toen ze verbleef op een verafgelegen eiland. Het blad waarin de foto werd afgebeeld, had een oplage van 100.000 publicaties. De rechter nam de populariteit van het blad mee in aanmerking en besloot dat geen aanspraak gemaakt kon worden op een materiële schadevergoeding. Kennelijk getuigde in deze zaak de 'máár' 100.000 publicaties van een lage populariteit volgens de rechter, maar dit is zeker niet altijd het geval en kan dus verschillen van zaak tot zaak. Er is echter geen eenduidigheid over welk aantal oplages precies een blad wel of niet populair maakt.

79. SAMENHANG VAN CRITERIA – Een gelijkaardige zaak betreft die waarin een bekende zangeres op vakantie ging naar een privé eiland. Ook hier weer werd de persoon in kwestie naakt gefotografeerd, met haar voeten badend in het water weliswaar. De foto werd vervolgens gepubliceerd in het welbekende Waalse dagblad "*La Dernière Heure*". De rechtbank heeft bij de begroting van de schade verschillende criteria in acht genomen. Zo werd rekening gehouden met (1) het feit dat de foto gemaakt werd op een privé eiland aan de andere kant van de wereld, (2) dat het gaat om een bekende persoon, (3) de oplage maar een beperkte verspreiding kende en (4) het slechts om een roddelblad ging. Omwille van deze redenen werd de schadevergoeding, die zowel de materiële als de morele schade behelst, *ex aequo et bono* begroot op 2500 EUR.¹⁹³

80. EVALUATION OF ECONOMIC DAMAGES – Het begrip "*economic damage*" leunt erg dicht aan bij het civielrechtelijke begrip "materiële schade" en om deze reden zullen deze twee begrippen met elkaar vergeleken worden. *The right of publicity* is voornamelijk gericht op de bescherming van de publiciteitswaarde van iemands naam of reputatie die onrechtmatig gebruikt wordt.¹⁹⁴ Aanvankelijk was het de bedoeling om bij inbreuken op dit recht enkel de *economic damage* te vergoeden; tegenwoordig gaat het echter verder waardoor onder dit recht eveneens de morele schade vergoed kan worden.¹⁹⁵ Ter illustratie: bekende artiesten worden vaak gebruikt om een product te promoten. Er zal dan onder meer rekening gehouden worden met de marktwaarde van deze artiesten bij het bepalen van de vergoeding. Zo werd in de zaak *Waits* 100.000 dollar toegekend gebaseerd op de marktwaarde van de diensten die de zanger aanbood. Voorts werd ook een vergoeding toegekend van 75.000 dollar voor de publieke verschijning en het toekomstig commercieel gebruik van zijn stem voor commerciële doeleinden.¹⁹⁶ De wet is echter niet voldoende ontwikkeld met betrekking tot het bepalen van de waarde van iemand te begroten waardoor de begroting van de schade over het algemeen dan ook vrij onzeker verloopt.¹⁹⁷ Een element dat echter vaker terugkomt is de vraag of de persoon al eens eerder een vordering heeft ingesteld wegens het onrechtmatig commercieel gebruik van zijn persoonlijkheid. Bekende personen die hiertegen al vaker met succes een vordering hebben ingesteld en daarvoor

¹⁹² Rb. Brussel 11 januari 2011, *JLMB* 2012, 791.

¹⁹³ Rb. Brussel 20 november 2007, onuitg.

¹⁹⁴ United States District Court New York 8 november 1973, nr. 72 Civ. 1041, Grant/Esquire.

¹⁹⁵ Supreme Court 28 juni 1977, nr. 76-577, *Zacchini/Scripps-Howard Broad. Co.*; S.M. KONSY, "Publicity dilution: a proposal for protecting publicity rights", *Santa Clara High Technology Law Journal* 2004, 347.

¹⁹⁶ Court of Appeals 5 augustus 1992, nr. 90-55981, *Waits/Frito-Lay*.

¹⁹⁷ B.D. WASSOM, "Uncertainty squared: the right of publicity and social media", *Syracuse Law Review* 2013, 242.

een vergoeding hebben gekregen, zullen makkelijker hun waarde kunnen laten vaststellen.¹⁹⁸ Ook gedeelde winsten kunnen beschouwd worden als *economic damage* en kunnen dus eveneens vergoed worden. In zaken met *economic damage* proberen de procespartijen de schade vaak te begroten met behulp van marketing experts. Deze worden aangesteld om de waarde aan te tonen van "the exploitation of a person's likeness", de waarde van de exploitatie van iemands beeltenis dus. Navolgende voorbeelden zijn bedoeld om het voorgaande beter te duiden.

In 1986 werd Russell Christoff, een professioneel model, 250 dollar betaald voor het gebruik van zijn afbeelding. Enkele jaren later ontdekte Russell dat de afbeelding nog steeds gebruikt werd. Voor de begroting van de schadevergoeding deden beide partijen een beroep op experts. De expert van Christoff berekende Nestlé's winst op het product waar het label met zijn afbeelding op gedrukt was op 53.101.800 dollar. De expert van het modellenbureau stelde daarentegen dat het gebruik van een foto over een periode van zes jaar een verloning opbracht van 1.475.000 dollar. Uiteindelijk werd 15,6 miljoen dollar toegekend aan het model voor het gebruik van zijn afbeelding gedurende zes jaar.¹⁹⁹

De volgende zaak betreft de presentator Johnny Carson. Een verdeler van draagbare toiletten gebruikte zijn naam én de gekende zin "here is Johnny" waarmee Johnny altijd werd voorgesteld in zijn tv programma. De rechtbank berekende dat de verdeler de naam onrechtmatig gebruikt had en kende een schadevergoeding toe van 31.661,96 dollar.²⁰⁰

In de zaak waarin ijshockeyatleet Tony Twist de uitgever van *Spawn*, een specifiek stripboek, voor de rechter daagde, kreeg de atleet van de rechtbank een schadevergoeding van 15 miljoen dollar. De uitgever had namelijk zonder zijn toestemming een stripfiguur ontwikkeld die gebaseerd was op de hockeyer. Ook in deze zaak werden experts aangesteld door de eiser zelf om de schade aan te tonen. De eerste expert stelde dat Twist 3 tot 50 miljoen dollar had verloren doordat Twist nu geassocieerd werd met *Spawn*-producten en niet meer geassocieerd kon worden met iets anders om daaruit nog inkomsten te putten.²⁰¹

Afdeling 2: Vergoeding van morele schade

§1 Bestaan van morele schade

81. ALGEMEEN – Morele schade kan gedefinieerd worden als het "gevolg van een krenking van iemands fysiek of psychisch welbehagen, zijn genegenheid en samenzijn met geliefden."²⁰² In tegenstelling tot de materiële schade staat de morele schade aldus volledig los van het vermogen

---

¹⁹⁸ K.L. SAGER, "Summary of right of publicity issues", internet, gepubliceerd in september 2012, laatst geraadpleegd op 13 mei 2015 https://law.ku.edu/sites/law.ku.edu/files/docs/media_law/Summary_of_Right_of_Publicity_Issues.pdf, 17.

¹⁹⁹ Supreme Court 17 augustus 2009, nr. S155242, Christoff/Nestle USA; K.L. SAGER, "Summary of right of publicity issues", internet, gepubliceerd in september 2012, laatst geraadpleegd op 13 mei 2015, https://law.ku.edu/sites/law.ku.edu/files/docs/media_law/Summary_of_Right_of_Publicity_Issues.pdf, 17-18.

²⁰⁰ Court of Appeals 26 januari 1987, nr. 80-1720, Carson/Here's Johnny Portable Toilets.

²⁰¹ Court of Appeals 20 juni 2006, nr. ED 85283, Doe/McFarlane.

²⁰² H. BOCKEN en I. BOONE, *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, die Keure, 2011, 68.

(vandaar ook wel extrapatrimoniale schade genoemd).²⁰³ Het enige doel van de vergoeding van de morele schade bestaat uit het herstellen van dit moreel lijden.²⁰⁴

82. BINNEN DE PERSOONLIJKHEIDSRECHTEN – De schade die voortvloeit uit de schending van een persoonlijkheidsrecht zal vaak van immateriële²⁰⁵ aard zijn. Dit zal zich veruitwendigen in de aantasting van het zelfgevoel en de eigenwaarde van de persoon wiens persoonlijkheidsrecht geschonden wordt.²⁰⁶

83. AUTOMATISCH – Bepaalde rechtsleer en rechtspraak zijn van mening dat wanneer het gaat om een schending van een persoonlijkheidsrecht, er altijd sprake is van morele schade of minstens een vermoeden van het bestaan van morele schade. Dat zou meteen impliceren dat er geen bewijs meer nodig is van deze schade. De eerste voorstander van deze visie is H. DE PAGE. Hij stelt dat rechtsleer en rechtspraak mogen uitgaan van morele schade telkens wanneer er sprake is van een inbreuk op een persoonlijkheidsrecht, ook al heeft zich geen reële, effectieve schade voorgedaan.²⁰⁷ Deze mening wordt bijgetreden door bepaalde rechtspraak die beweert dat morele schade altijd aanwezig is en het bewijs ervan daarom niet geleverd moet worden.²⁰⁸ Een bijzonder voorbeeld hiervan is dat van de komiek Jean-Louis Maréchal wiens naam gebruikt werd op affiches van een toneelstuk. De heer Maréchal bracht de zaak voor de rechtbank omdat hij van mening was dat zijn naam in een negatief daglicht gesteld werd. De rechtbank stelde dat het recht op privéleven ook de persoonlijkheid van een persoon beschermt en dat deze eveneens niet zonder toestemming gebruikt mag worden voor het maken van publiciteit. De rechter was echter niet van mening dat het ging om negatieve publiciteit, al heeft hem dat er niet van weerhouden toch een morele schadevergoeding van 20.000 Belgische frank toe te kennen.²⁰⁹

84. KRITIEK – Dat de schending van een persoonlijkheidsrecht automatisch voor morele schade zorgt, wordt echter niet algemeen aanvaard. Uit andere rechtspraak blijkt immers dat het slachtoffer de morele schade wel degelijk moet aantonen. Een treffend voorbeeld is een zaak over de publicatie van verschillende foto's van een bekende Franse actrice. De foto's hadden betrekking op een erotische film waarin de actrice vroeger meegespeeld had. Ze meende dat dit haar carrière in diskrediet bracht omdat deze een heel andere wending had gekregen na de erotische film. De rechtbank oordeelde dat de actrice haar portretrecht inderdaad geschonden was maar bevestigde niet de morele schade die de publicatie volgens de actrice zou hebben voortgebracht. Het bewijs dat naar voren gebracht werd, toonde immers niet aan dat haar carrière een drastische verandering had gekend.²¹⁰ In een andere zaak stelde de rechtbank eveneens dat het slachtoffer

²⁰³ S. STIJNS, *Verbindenissenrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 105.

²⁰⁴ Cass. 10 oktober 1972, *Arr.Cass.* 1973, 146; Cass. 13 oktober 1999, *Arr.Cass.* 1999, 1255; Cass. 9 februari 2006, *NJW* 2006, 798, noot I. BOONE.

²⁰⁵ Er dient opgemerkt te worden dat de termen morele, extrapatrimoniale en immateriële schade als synoniemen door elkaar gebruikt worden. In de loop van dit werk worden de laatste twee termen dan ook regelmatig gehanteerd om de morele schade mee aan te duiden.

²⁰⁶ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, "De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht", *TPR* 1999, 1651.

²⁰⁷ H. DE PAGE en I. MASSON, *Traité élémentaire de droit civil Belge*, II, *Les personnes*, Brussel, Bruylant, 1990, 955.

²⁰⁸ Antwerpen 11 oktober 2005, *AM* 2006, 202; Gent 20 september 2006, *AM* 2007, 386; Rb. Antwerpen 12 juni 2008, *RABG* 2008, 1267.

²⁰⁹ Rb. Luik 12 december 1997, *JLMB* 1998, 819.

²¹⁰ Rb. Brussel 20 februari 1996, *AM* 1998, 259.

zelf moet aantonen dat deze zich in een (moreel) nadeligere positie bevindt. De zaak betrof de publicatie van een artikel waarin verwezen werd naar de slechte gezondheid van een bekende persoon.²¹¹ Uit voorgaande twee voorbeelden blijkt dus duidelijk dat het slachtoffer de morele schade wél moet aantonen.

85. GEVOLG – Indien wordt meegegaan in de visie dat de morele schade automatisch voortvloeit uit de schending van een persoonlijkheidsrecht, dan vervaagt het verschil tussen de fout en de schade en dan wordt er niet meer voldaan aan de voorwaarden die vereist zijn in artikel 1382 BW.²¹² Voorts is er ook rechtspraak waarin geen schade wordt bewezen, maar toch een vergoeding toegekend wordt die hoger begroot wordt dan een symbolische euro, terwijl de (bewezen) schade als toetssteen gebruikt moet worden om die schade te kunnen begroten.²¹³ Met andere woorden, ook al was er geen bewijs van morele schade voorhanden, toch betrok de rechter deze in de begroting van de totale schade. Dit is dan ook in strijd met de regels van de schadebegroting.²¹⁴

Deze visie waarbij de morele schade automatisch voortvloeit bij de schending van persoonlijkheidsrechten wordt in deze thesis absoluut niet aanbevolen, niet enkel omwille van voorgaande elementen maar eveneens vanwege de simpele reden dat artikel 1382 BW het bestaan van drie voorwaarden eist en dat deze drie voorwaarden cumulatief aangetoond moeten worden. Dit standpunt werd eveneens gevolgd op het niveau van de "fout". Voorts is het begroten van morele schade op zich geen gemakkelijke opdracht. Wanneer de morele schade dan ook nog eens geacht wordt automatisch aanwezig te zijn, terwijl er misschien helemaal geen morele schade is, zal de begroting zeker fout lopen. Er zal daardoor nog meer nattevingerwerk aan te pas komen en van rechtszekerheid kan dan helemaal niet meer gesproken worden.

§2 Begroting van morele schade

A. Begrotingscriteria

86. BEGROTING – Zoals hierboven reeds meermaals werd aangegeven, lijden personen bij de schending van hun persoonlijkheidsrechten vaak alleen morele schade. Als de indicatieve tabel geraadpleegd wordt, kan opgemerkt worden dat deze schadepost over het algemeen laag begroot wordt, ook buiten de toepassings sfeer van de persoonlijkheidsrechten. Zo wordt bijvoorbeeld de morele schade bij het verlies van een niet-inwonende broer of zus begroot op 1.500 EUR.²¹⁵ Het concreet begroten van de morele schade bij een schending van persoonlijkheidsrechten is echter niet gemakkelijk omdat het gaat om een zeer persoonsgebonden materie en daarom heel moeilijk meetbaar is. Morele schade is met andere woorden intrinsiek subjectief en verschilt dus van persoon tot persoon waardoor een *one size fits all* oplossing zoals de indicatieve tabel zich opdringt. Dit heeft mijns inziens het bijkomende voordeel van een vlottere rechtsgang, want de rechter moet zich dan niet in allerlei bochten wringen om tot een voor eenieder aanvaardbare som

²¹¹ Rb. Kortrijk 17 november 1989, *TGR* 1990, 116, noot D. VOORHOOF.

²¹² E. LANGENAKEN, "L'indemnisation des atteintes aux droits de la personnalité et son implication quant à la nature de ces droits", *TBBR* 2011, 434.

²¹³ Rb. Luik 12 december 1997, *JLMB* 1998, 819; E. LANGENAKEN, "L'indemnisation des atteintes aux droits de la personnalité et son implication quant à la nature de ces droits", *TBBR* 2011, 434.

²¹⁴ E. VERJANS, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 532.

²¹⁵ Indicatieve tabel 2012, 31.

te komen, iets wat tijdrovend is en de procesgang onnodig vertraagt. Omdat de rechter zich bij morele schade niet kan baseren op objectieve factoren zoals bij de begroting van de materiële schade (het verlies van inkomsten of de mate van verspreiding van de publicatie), zal hij in de praktijk vaak opteren voor een *ex aequo et bono* begroting. Maar ook dan blijft de rechter aan een gulden regel gebonden: hij is steeds verplicht om te zorgen voor een daadwerkelijk herstel ook wanneer de schade als zeker aangeschouwd kan worden, maar door bepaalde omstandigheden, zoals de aard van die schade, niet kan streven naar een nauwkeurige begroting.²¹⁶

87. ELEMENTEN IN DE BEGROTING – De concrete elementen waarop een rechter zich baseert wanneer hij toepassing maakt van een *ex aequo et bono* begroting bij de begroting van de morele schade in het kader van de persoonlijkheidsrechten is onduidelijk.²¹⁷ Na een diepgaande analyse van de rechtspraak en de becommentariërende rechtsleer is het echter wel mogelijk om enkele elementen aan te stippen.

88. SITUATIE/CONTEXT – Een eerste element dat van belang is en aldus door de rechter in acht genomen wordt, is de situatie of de context waarin de publicatie zich heeft afgespeeld. Wanneer een onrechtmatige publicatie van een afbeelding plaatsvindt, wordt immers eveneens rekening gehouden met de inhoud van de tekst waarvoor de afbeelding gebruikt werd. De inhoud van de artikels bij de afbeelding kan inderdaad een negatief beeld met zich meebrengen voor de afgebeelde persoon.²¹⁸

89. HERKENNING, VOORAFGAANDE TOESTEMMING EN VERDOKEN VORDEEL – Het hof van beroep in Gent oordeelde dat er bij het begroten van de morele schade ook rekening gehouden moet worden in hoeverre iemand herkend wordt op een foto.²¹⁹ De rechter zal eveneens in acht nemen of een persoon vooraf de toestemming gegeven heeft voor het nemen van een foto.²²⁰ Voorts hield de rechtbank er rekening mee dat de afgebeelde persoon met de verschijning van zijn foto eventueel baat zou hebben bij de publicatie.²²¹

90. OPMERKING – Het dient opgemerkt te worden dat er in de rechtspraak geen vaststaande elementen zijn waar de rechter op terugvalt. Bovenstaande elementen waren slechts eenmalige, vage voorbeelden; besluiten dat deze elementen typisch zijn, zou inderdaad een verkeerde conclusie zijn. De rechter moet dus in elke zaak alle omstandigheden in acht nemen en de schade zaak per zaak begroten.

B. Schommelingen binnen de begroting

91. LAGE BEDRAGEN BIJ EX AEQUO ET BONO BEGROTINGEN – De bedragen die toegekend worden aan de hand van *ex aequo et bono* begrotingen bij de schending van persoonlijkheidsrechten zijn in het

²¹⁶ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, "De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht", *TPR* 1999, 1651.

²¹⁷ *Ibid*, 1652.

²¹⁸ Rb. Brussel 9 februari 2001, *JLMB* 2001, 659.

²¹⁹ Gent 26 april 1996, *RW* 1999-2000, 642.

²²⁰ Rb. Mechelen 29 maart 1983, *RW* 1984-1985, 62.

²²¹ Rb. Brussel 19 januari 1999, AR 97/9254/A, onuitg., aangehaald door L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 207.

algemeen vrij laag en schommelen in de meeste zaken tussen de 500 en 1.250 EUR.²²² Zo kregen de zangers van de *boysband* "Get Ready" een schadevergoeding van 20.000 Belgische frank (500 EUR) nadat een populair blad bekend maakte dat de groepsleden een homoseksuele geaardheid hadden.²²³ Een schadevergoeding van 25.000 Belgische frank (619,73 EUR) werd dan weer toegekend aan een ambtenaar die het onderwerp werd van hevige kritiek nadat hij zijn voorstellen over het immigratiebeleid verkondigd had via televisie.²²⁴ Datzelfde bedrag – tezamen met de publicatie van de veroordeling – werd eveneens toegekend door de rechtbank van Charleroi aan twee leiders van een spirituele vereniging. De zaak betrof de publicatie van een artikel waarin de vereniging in een negatief daglicht geplaatst werd. De vereniging zou volgens de auteur van het artikel betrokken zijn bij duivelse rituelen en het offeren en martelen van kinderen.²²⁵ Ondanks deze zware beschuldigingen en dito imagoschade, bleef de schadevergoeding dus aan de lage kant. In de voornoemde zaak waarbij een foto van een model werd gepubliceerd in een reisgids waarvoor een eerdere toestemming werd verleend en waarbij de foto vier jaar later opnieuw werd gebruikt, ditmaal zonder toestemming, kreeg het model een materiële en morele schadevergoeding van 25.000 Belgische frank (619 EUR).²²⁶ Tot slot kan verwezen worden naar de rechtbank van Luik die aan de zus van Aurore Martin een schadevergoeding toekende van 75.000 Belgische frank (1.859 EUR) omdat zij in verschillende krantenartikels ervan werd beschuldigd samen met haar zus de moord op Aurore, haar man, te hebben gepland. Opnieuw een vrij lage schadevergoeding gelet op de zware aantijgingen en de repercussies daarvan op haar imago en haar dagelijkse leven. Bijzonder aan deze uitspraak is dat de rechtbank het lage bedrag motiveerde door te wijzen op het ontbreken van *punitive damages* in de Belgische rechtsorde bij de begroting van de schade.²²⁷

Degenen die de mening zijn toegedaan dat 500-1250 EUR morele schadevergoeding al hoog is, moeten deze bedragen eens bekijken vanuit het standpunt van de persoon die deze bedragen moet betalen. Vaak gaat het in deze zaken om uitgeverij van dagbladen of producenten van televisieprogramma's. Deze bedragen zijn voor dergelijke ondernemingen klein bier in vergelijking met de budgetten waarmee de meesten dagelijks werken. Ze halen niet enkel winst uit de schending van persoonlijkheidsrechten, maar kunnen op die manier tevens aan populariteit winnen bij het volk door als eerste uit te pakken met een primeur. Daar zij geen zware economische hinder leiden door te lage schadevergoedingen, lijkt het op die manier alsof het getolereerd wordt dat zij een persoonlijkheidsrecht schenden.

Het bepalen van de morele schadevergoeding behoort in Frankrijk, net zoals in België, tot de beoordelingsvrijheid van de rechter. Toen in de jaren '60 het Franse modeblad "*Marie-Claire*" foto's van Jean-Paul Belmondo voor een reclamecampagne vervalste, werd het modeblad veroordeeld tot een morele schadevergoeding van 'slechts' 20.000 FF.²²⁸ R. LINDON, de voormalig eerste advocaat-generaal van het Hof van Cassatie, uitte zijn teleurstelling in een noot onder het arrest. Volgens

---

²²² D. DE CALLATAY en N. ESTIENNE, *La responsabilité civile. Chronique de jurisprudence 1996-2007*, II, *Le dommage*, Brussel, Larcier, 2009, 488-490; B. WEYTS, "Lucratieve fouten in het aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht. The winner takes it all", *RW* 2006, 1645.

²²³ Gent 12 juni 2001, *TBBR* 2001, 305.

²²⁴ Rb. Brussel 26 oktober 2001, *AM* 2002, 88.

²²⁵ Rb. Charleroi 9 december 1998, *AM* 2000, 145.

²²⁶ Rb. Brugge 31 januari 1990, *RW* 1991-1992, 234.

²²⁷ Rb. Luik 15 december 1999, *AM* 2000, 160.

²²⁸ TGI Parijs 13 februari 1971, *JCP* 1971, 16774, noot R. LINDON.

LINDON was de schadevergoeding die toegekend werd veel te laag ten opzichte van het commercieel voordeel dat het blad gerealiseerd had met de publicatie van de vervalste foto's.²²⁹ Het fenomeen van de (té) lage morele schadevergoedingen duikt dus ook op in Frankrijk.

Wat opmerkelijk is, is dat zowel in België als in Frankrijk een visie bestaat die ervoor pleit om de toegekende schadevergoedingen laag te begroten. Er moet echter opgemerkt worden dat de vergoedingen waarover men in Frankrijk klaagt, toch nog aanzienlijk hoger liggen dan in België. Dit toont aan dat België zeker een inspanning moet doen om dit probleem op te lossen of minstens de achterstand met Frankrijk te verkleinen.

92. SYMBOLISCHE VERGOEDING – In sommige zaken zal de rechtbank een louter symbolische schadevergoeding van één euro toekennen om de morele schade te compenseren. Zo kwam het bedrijf dat reclame verspreidde voor doucheproducten met daarop een afbeelding van Kim Clijsters er wel heel goedkoop van af: het werd veroordeeld tot slechts één euro morele schadevergoeding én publicatie van het vonnis.²³⁰ Het hof van beroep van Brussel kende ook máár een symbolische vergoeding toe aan een politicus die reputatieschade leed door verwijzingen in een boek waarin gesuggereerd werd dat hij betrokken was in bepaalde criminele affaires in de jaren '70 en '80.²³¹ Een laatste voorbeeld is dat van de rechtbank van Luik die een radiojournalist veroordeelde tot een symbolische vergoeding van één euro die betaald moest worden aan een magistraat. Deze laatste was namelijk het onderwerp geweest van twee radioberichten waarvan de inhoud onjuist was terwijl een loutere verificatie van de inhoud geen moeilijke opzoekingen vergde.²³²

De symbolische vergoeding van één euro kan niet altijd beschouwd worden als het meest passende mechanisme om de morele schade te herstellen, zowel binnen als buiten het kader van een schending van persoonlijkheidsrechten, hoe moeilijk het soms ook is die morele schade te begroten.²³³ Zelfs wanneer de aangetoonde morele schade als "zeker" bestempeld kan worden maar een nauwkeurige begroting onmogelijk blijkt, dan nog zal de rechter steeds moeten streven naar een passend herstel en mag hij zich niet beperken tot symbolische vergoedingen. Er kan echter wel meteen opgemerkt worden dat het toekennen van symbolische schadevergoedingen in de praktijk niet meer zo vaak toegepast wordt.²³⁴

93. INVLOED VAN CASSATIE – In het kader van de begroting van de morele schade is het voorts van belang om even stil te staan bij twee cassatiearresten omwille van de gevolgen die ze kunnen hebben voor de begroting van die schade. Deze arresten bepalen wat er moet gebeuren wanneer een persoonlijkheidsrecht en het recht op vrije mening met elkaar botsen. Indien er voor gekozen wordt om het recht op vrije meningsuiting te beperken ten voordele van het persoonlijkheidsrecht, dan moet de beperking voldoen aan de voorwaarden van noodzakelijkheid, pertinentie en

---

²²⁹ TGI Parijs 13 februari 1971, *JCP* 1971, nr. 16774, noot R. LINDON; B. WEYTS, "Lucratieve fouten in het aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht. The winner takes it all", *RW* 2006, 1641.

²³⁰ Rb. Gent 19 november 2003, *AM* 2004, 384.

²³¹ Brussel 25 september 1996, *AM* 1997, 76.

²³² Rb. Luik 14 januari 2004, *AM* 2005, 91.

²³³ E. GULDIX, *De persoonlijkheidsrechten, de persoonlijke levenssfeer en het privéleven in hun onderling verband*, Proefschrift, Brussel, Vrije Universiteit Brussel, 1986, nr. 312.

²³⁴ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, "De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht", *TPR* 1999, 1651; C. VAN SCHOU BROECK, "Begroting van morele schade in België", *Verkeersrecht* 2012, 219.

proportionaliteit ten aanzien van het nagestreefde doel.²³⁵ Wat deze arresten nu precies betekenen, is niet geheel duidelijk. Zo kan in beide arresten alleszins de vereiste van een verscherpte motivering voor beperkingen op het recht op vrije meningsuiting gelezen worden.²³⁶ De arresten gaan volgens LEMMENS echter verder dan het voorgaande. Wanneer de schadevergoeding wegens de schending van een persoonlijkheidsrecht en het recht op vrije meningsuiting tegenover elkaar staan, moet volgens hem niet enkel de omvang van de schade als maatstaf dienen om de schadevergoeding te begroten, maar moet tevens nagegaan worden of de vergoeding die toegekend wordt en aldus een beperking op het recht op vrije meningsuiting inhoudt, proportioneel is met het nagestreefde doel van die beperking. De visie van LEMMENS kan gekoppeld worden aan het evenredigheidsprincipe in artikel 10 EVRM en de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM). Het Hof wil namelijk niet dat hoge schadevergoedingen gaan zorgen voor wat wordt genoemd een "chilling effect" op de fundamentele rechten.²³⁷ Dit *chilling effect* dringt zich op wanneer de sanctie van een schending van persoonlijkheidsrechten té verregaand is waardoor de fundamentele rechten van anderen disproportioneel ingeperkt worden. Volgens beide redeneringen moet dus geopteerd worden voor het vermijden van hoge schadevergoedingen omdat deze de fundamentele rechten te zeer zouden beperken. Hét criterium dat volgens het EHRM in wezen onder druk staat is dus dat van de proportionaliteit. Hoge schadevergoedingen zouden disproportioneel zijn ten aanzien van de fundamentele rechten.

Nochtans kan die uitspraak ook anders gelezen worden. In deze zaak werd immers enkel gesteld dat het bedrag in dit concrete geval disproportioneel was. Het Hof stelt dus niet in het algemeen vast wat te hoog is. In een andere zaak zou een hogere schadevergoeding dus wel perfect mogelijk kunnen zijn zolang het maar in dat concrete geval niet als disproportioneel beschouwd kan worden.

94. HOGE BEDRAGEN – Hoewel algemeen genomen wel gesteld kan worden dat morele schade laag begroot wordt, is er echter toch een tendens in de rechtspraak waarbij er een hogere morele schadevergoeding wordt toegekend ingeval van schending van persoonlijkheidsrechten. De bedoeling van de hogere vergoeding is dan om een hoger ontradend effect te genereren; anders lijkt het voor de schadelijder alsof de dader gemakkelijk wegstroomt met het toegebrachte onrecht.²³⁸ Hieronder volgt een bloemlezing van zaken waarin de som van de schadevergoeding voor morele schade opvallend hoger is dan gewoonlijk.

---

²³⁵ Cass. 27 april 2007, *Arr.Cass.* 2007, 903, *AM* 2007, 377, *NJW* 2007, 897, noot E. BREWAYS, *Pas.* 2007, 793, *RTDF* 2008, 779, *RW* 2009-2010, 321; Cass. 12 januari 2012, *AM* 2012, 358, noot D. VOORHOOF, *Pas.* 2012, 92.

²³⁶ K. LEMMENS, "La nécessité d'une ingérence dans la liberté d'expression n'est jamais évidente. L'obligation de réparation d'une faute civile non plus?", *RCJB* 2011-2012, 447; E. VERJANS, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 534.

²³⁷ EHRM 26 maart 1996, nr. 17488/90, Goodwin/Verenigd Koninkrijk; EHRM 15 februari 2005, nr. 68416/01, Steel en Morris/Verenigd Koninkrijk.

²³⁸ K. LEMMENS, "Toch maar morele schadevergoeding, tegen beter weten in?" in W. DEBEUCKELAERE, S. GUTHWIRTH, M. LAMBRECHTS, M. SANTENS en D. VOORHOOF, *Ontmoetingen met Koen Raes*, Brugge, die Keure, 2012, 234.

Nadat in een krant artikels gepubliceerd werden over het zogezegde dopingverleden van Patrick Lefèvre, kende de rechtbank een schadevergoeding van 500.000 EUR toe waarbij de ernstige aard van en het aantal geuite beschuldigingen in acht genomen werden.²³⁹

Uit de zaken gerelateerd aan Dutroux vloeiden eveneens bedragen voort die hoger lagen dan de normaal gangbare bedragen. Zo kreeg een agent een schadevergoeding van 500.000 Belgische frank toegekend wegens reputatieschade omdat hij in enkele artikelen, die gepubliceerd werden naar aanleiding van het proces Dutroux, ervan beschuldigd werd zware fouten in het opsporingsonderzoek te hebben gemaakt. In deze zaak had de rechter rekening gehouden met de grote verspreiding van de artikelen, de gevoelige snaar die geraakt werd door alles wat met de zaak Dutroux te maken had en de kwalijke gevolgen die de publicatie meebracht voor zowel zijn werk als privé.²⁴⁰

Nog een ander voorbeeld is dat van de rechtbank van Antwerpen die een morele schadevergoeding van 100.000 Belgische frank per afgebeeld gezinslid toekende voor een publicatie van een foto van een ganse familie in een vakbondsblad. Op die manier werd het hele gezin immers geassocieerd met specifieke politieke en ideologische overtuigingen en werden alle gezinsleden afgeschilderd als behorend tot een specifiek syndicaat.²⁴¹

Tot slot kan gewezen worden op een onderzoeksrechter die een morele schadevergoeding van 500.000 Belgische frank toegekend kreeg omdat een foto van haar in badpak op vakantie gepubliceerd werd. De schade werd toegewijd aan het foutief gedrag van de journalist: het artikel dat hij bij de foto plaatste, bevatte immers dubbelzinnige informatie die zorgde voor een verdachte reputatie ten aanzien van de onderzoeksrechter.²⁴²

In de rechtspraak die hoge schadevergoedingen toekent, kan opgemerkt worden dat de rechters de hoge bedragen op een objectieve manier proberen te verantwoorden door zich te baseren op schijnbaar objectieve elementen zoals de bekendheid van de schadelijder of de verspreiding van de oplage.²⁴³ Ondanks deze verdienstelijke pogingen heerst er, zoals reeds eerder vermeld, een vermoeden in de rechtsleer dat met de hoge bedragen een verdoken bestraffend doel voor ogen gehouden wordt.²⁴⁴ Dit blijkt uit twee factoren: de hoogte van de bedragen zelf en het feit dat er rekening gehouden wordt met de zwaarte van de fout.²⁴⁵

---

²³⁹ Rb. Brussel 15 oktober 2009, *AM* 2010, 202.

²⁴⁰ Rb. Brussel 28 oktober 1999, *AM* 2000, 113; Brussel 16 februari 2001, *AM* 2002, 282.

²⁴¹ Rb. Antwerpen 12 mei 1989, *RW* 1989-1990, 654.

²⁴² Rb. Brussel 16 december 1997, *AM* 1998, 260; *JLMB* 1998, 204.

²⁴³ E. LANGENAKEN, "L'indemnisation des atteintes aux droits de la personnalité et son implication quant à la nature de ces droits", *TBBR* 2011, 188; B. WEYTS, "Opzet in het aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht: the story continues" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 272.

²⁴⁴ D. DE CALLATAY en N. ESTIENNE, *La responsabilité civile. Chronique de jurisprudence 1996-2007*, II, *Le dommage*, Brussel, Larcier, 2009, 500; M. ISGOUR, "La presse, sa liberté et ses responsabilités" in M. ISGOUR, K. LEMMENS, A. STROWEL, F. TULKENS en S. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *Média et droit: recyclage en droit*, Anthemis, Louvain-la-Neuve, 2008, 112; E. LANGENAKEN, "L'indemnisation des atteintes aux droits de la personnalité et son implication quant à la nature de ces droits", *TBBR* 2011, 434-435; K. LEMMENS, "La nécessité d'une ingérence dans la liberté d'expression n'est jamais évidente. L'obligation de réparation d'une faute civile non plus?", *RCJB* 2011-2012, 449; I. SAMOY, W. VANDENBUSSCHE, E. VERJANS en V. DHOOGHE, "De dynamiek van het schadevereiste (1804-Heden)" in B. DEBAENST en B. DELBECKE (eds.), *Vangnet of springplank? Het buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht in een moderne samenleving (1804-heden)*,

95. EEN TENDENS VAN HOGE SCHADEVERGOEDING IN FRANKRIJK – In Frankrijk bestaat diezelfde tendens dat er hoge schadevergoedingen toegekend worden.²⁴⁶ Er zijn in feite drie redenen die aangehaald kunnen worden voor de toepassing van de hogere morele schadevergoeding. Ten eerste schenkt men in Frankrijk meer aandacht aan de bescherming van persoonlijkheidsrechten. Ten tweede mag ook hier aangenomen worden dat factoren van ontrading en bestraffing meespelen omdat bepaalde rechters de fout van de schadeveroorzaker mee in acht nemen bij het toekennen van de schadevergoeding.²⁴⁷ Zo kende de rechtbank van Parijs een vergoeding toe van 200.000 FF (30.000 EUR) aan een lid van de Franse koninklijke familie die het slachtoffer geworden was van roddels in de pers. Hij werd namelijk beschuldigd van het 'opsmodderen' van het geld van zijn familie.²⁴⁸ In deze zaak werd niet enkel rekening gehouden met de geleden schade maar eveneens met de winst die het blad zou gerealiseerd hebben.²⁴⁹

96. ALTIJD HOGE SCHADEVERGOEDINGEN IN DE VS – In tegenstelling tot België wordt de morele schadevergoeding in de Verenigde Staten niét laag begroot; integendeel, sommige bedragen zijn zelfs duizelingwekkend hoog. Dat komt omdat in de Verenigde Staten de jury de schade mag begroten en de rechter niet snel zal tussenkomen om de bedragen te milderen behalve wanneer de vergoeding echt té hoog wordt en er een vermoeden bestaat dat de jury zich heeft laten beïnvloeden door passie, partijdigheid of eventueel corruptie.²⁵⁰ De jury baseert zich voor de begroting van de *non-economic damage* op wat door hen als redelijk beschouwd wordt. Er zijn geen externe factoren waarop gebaseerd wordt; alles hangt af van het redelijkheidsgevoel van de jury waardoor de schadevergoeding, zelfs in zaken met hetzelfde voorwerp, telkenmale anders begroot zal worden. De procedure kan met andere woorden niet beschouwd worden als voorspelbaar en consistent.²⁵¹

Naar Amerikaans recht valt een morele schadevergoeding voornamelijk binnen *the right to privacy* vermits *the right of publicity* voornamelijk de commerciële schade van bekenden compenseert. De niet-economische schade is – zoals in België, Frankrijk en misschien wel overal – ook hier niet gemakkelijk te begroten. De reden hiervoor is dat er geen vaste standaarden bestaan voor het

---

Brugge, die Keure, 2014, 157; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 10; E. VERJANS, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 535.

²⁴⁵ Rb. Brussel 16 november 1999, *AM* 2000, 132; C. CAUFFMAN en B. WEYTS, "Rechtshandhaving door het privaatrecht" in A. SCHELTEMA, M. SCHELTEMA, K. DEKETELEAERE, B. DELVAUX, S. TORMANS, F. KRIPS, A. WINANTS, J. KORTMANN, C. STIEBURGH, C. CAUFFMAN en B. WEYTS, *Preadviezen 2009: Toezicht op de financiële markt en de energiemarkt, Staatsgeheimen en het strafproces, Rechtshandhaving door het privaatrecht*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2009, 334; M. ISGOUR, "La presse, sa liberté et ses responsabilités" in M. ISGOUR, K. LEMMENS, A. STROWEL, F. TULKENS en S. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *Média et droit: Recyclage en droit*, Anthemis, Louvain-la-Neuve, 2008, 112; K. LEMMENS, "Toch maar morele schadevergoeding, tegen beter weten in?" in W. DEBEUCKELAERE, S. GUTHWIRTH, M. LAMBRECHTS et al., *Ontmoetingen met Koen Raes*, Brugge, die Keure, 2012, 449.

²⁴⁶ C. CAUFFMAN, "Naar een punitief Europees verbintenissenrecht? Een rechtsvergelijkende studie naar de draagwijdte, de grondwettigheid en de wenselijkheid van het bestraffend karakter van het verbintenissenrecht", *TPR* 2007, 821.

²⁴⁷ S. CARVAL, *La responsabilité civile dans sa fonction de peine privée*, Parijs, Paris Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1995, 31-32 en 288; J. P. GRIDEL, "Liberté de la presse et protection civile des droits modernes de la personnalité en droit positif français", *D.* 2005, 395.

²⁴⁸ TGI Parijs 17 december 1986, *Gaz.Pal.* 1987, 1238.

²⁴⁹ J.S. BORGHETTI, "Punitive Damages in France" in H. KOZIOL en V. WILCOX (eds.), *Punitive damages: common law and civil law perspectives*, Wenen, Springer-Verlag, 2009, 64.

²⁵⁰ A.R. WATSON, *A treatise on the law of damages for personal injuries*, Virginia, Michie Company, 1901, 410.

²⁵¹ H. ZAVOS, "Monetary damages for nonmonetary losses: an integrated answer to the problem of the meaning, function, and calculation of noneconomic damages", *Loyola of Los Angeles Law Review* 2009, 251.

berekenen van de *non-economic damage*. Of zoals een Amerikaanse rechtsgeleerde het verwoordt: "hoewel er geld wordt tegen aangegooid, zijn er geen objectieve elementen bekend waarop het bedrag steunt"²⁵²

The right of publicity had oorspronkelijk niet echt de bedoeling iemand zijn reputatie, eer of dergelijke te beschermen.²⁵³ Wel moet opgemerkt worden dat *the right of publicity* over de jaren heen een ruimere draagwijdte gekregen heeft waardoor het niet langer enkel de commerciële schade dekt. Zo kreeg zanger Tom Waits een morele schadevergoeding van 200.000 dollar wegens een inbreuk op zijn *right of publicity* toen hij een reclamespotje hoorde op de radio waarvan de stem sterk op de zijne leek. Hierdoor was hij in verlegenheid gebracht, gechoqueerd en kwaad.²⁵⁴ De Waits-zaak heeft ervoor gezorgd dat bekende personen voortaan *the right of publicity* kunnen gebruiken in de lijn van *the right to privacy*. Onder *the right to publicity* moet wel nog steeds de economische schade aangetoond worden om op dit recht een beroep te kunnen doen; de marktwaarde van de persoon blijft immers centraal staan.

Onder *the right to privacy* kan het slachtoffer *compensatory damages* verkrijgen wanneer er sprake is van een mentale schade. Het slachtoffer kan eveneens vragen om *punitive damages* wanneer blijkt dat er in hoofde van de schadeveroorzaker een bijkomend motief was om iemand moedwillig te schaden.²⁵⁵ Het model Robyn Douglass verkreeg 500.000 dollar aan *compensatory damages* omwille van de publicatie van een naaktfoto zonder haar toestemming. Hierdoor beweerde het model te kampen met mentale schade, reputatieschade en een verlies van inkomen. De jury volgde haar daarin en veroordeelde de dader daarbovenop tot *punitive damages* van 100.000 dollar.²⁵⁶ Een andere zaak betreft de familie Hill. Deze werd gegijzeld in hun eigen huis door ontsnapte gevangenen, maar werd later vrijgelaten zonder enige gewelddadigheid. De Hill familie verhuisde na het incident en weigerde tegenover iedereen, media en pers in het bijzonder, om verder in te gaan op de gebeurtenissen. Van de gijzeling werd later een toneelstuk op poten gezet. Een magazine schreef een artikel over dat toneelstuk en meldde dat daarin enkele fragmenten van de gijzeling werden nagespeeld; in sommige scènes was er zelfs sprake van geweld. Het magazine publiceerde daarbij ook enkele afbeeldingen van het voormalige huis van de familie Hill. Het artikel gaf een onterechte weergave van wat er gebeurd was met de familie en publiceerde bovendien de afbeelding van het huis zonder toestemming van vader Hill waarvoor een schending van *the right to privacy* werd ingeroepen. De jury kende een schadevergoeding toe van 50.000 dollar en 25.000 dollar aan *punitive damages*.²⁵⁷

---

²⁵² H. ZAVOS, "Monetary damages for nonmonetary losses: an integrated answer to the problem of the meaning, function, and calculation of noneconomic damages", *Loyola of Los Angeles Law Review* 2009, 250.

²⁵³ E.R. GOLD, *Body parts: property rights and the ownership of human biological materials*, Washington, Georgetown University Press, 1997, 105.

²⁵⁴ Court of Appeals, 5 augustus 1992, nr. 90-55981, Waits/Frito-Lay.

²⁵⁵ W. STATSKY, *Essentials of torts*, Delmar, Cengage Learning, 2011, 377.

²⁵⁶ Court of Appeals 17 juni 1985, nr. 84-2919, 84-2985, Douglass/Hustler Magazine.

²⁵⁷ US Supreme Court 9 januari 1967, nr. 22, Time Inc./Hill.

Afdeling 3: Probleempunten?

§1 Materiële schade

97. GEEN BEGROTINGSPROBLEMEN – Hoewel in de meeste gevallen de rechter de materiële schade zal begroten naar billijkheid, een vaag en onmeetbaar begrip, kunnen toch enkele criteria aangestipt worden waar de rechter rekening mee zal houden. De begroting van een materiële schadevergoeding kent dan ook geen specifieke problemen en de bedragen die toegekend worden, kunnen vaak als redelijk aanschouwd worden. Dit is niet geheel onlogisch vermits de rechter criteria kan aanwenden zoals inkomensverlies, verspreiding en omzet van een tijdschrift. Dit komt omdat de materiële schade ook beter waarneembaar en meetbaar is dan de morele schade die geleden wordt binnen de schending van persoonlijkheidsrechten.

Er is echter enige nuancering nodig. Zoals reeds eerder werd aangestipt, worden de materiële en morele schade vaak samen begroot, waardoor het niet meer heel duidelijk is hoeveel compensatie toegekend wordt per schadepost. Er moet eveneens opgelet worden dat de lage morele schadevergoedingen in de toekomst geen weerslag hebben op de materiële schadevergoedingen. Rechters kunnen een lage morele schadevergoeding door hun veelvuldige toepassing als de normale gang van zaken gaan beschouwen wat op die manier eveneens gevolgen kan hebben voor de materiële schadevergoeding. Het gevolg is dan dat het geheel van de materiële en morele schadevergoeding daardoor samen te laag begroot worden.

98. PROBLEEM BEWIJSLAST – Het probleem situeert zich dus niet binnen de begroting, maar wel ergens anders. Er zijn namelijk zaken waarin de rechter nog niet eens zal toekomen aan de begrotingsfase. Deze situatie zal zich voordoen wanneer de materiële schade niet aangetoond kan worden, omdat het bewijs moeilijk te leveren is.²⁵⁸ Door deze bewijsproblemen wordt de materiële schade nog maar zelden aanvaard.²⁵⁹ De materiële schade die zich voordoet bij de schending van persoonlijkheidsrechten uit zich voornamelijk in een inkomensverlies en/of het verlies van cliënteel. Er wordt geprobeerd daar enigszins een mouw aan te passen door een beroep te doen op de theorie van een verlies van een kans. Nochtans brengt ook deze theorie niet het nodige soelaas: dit leidt immers niet tot een verbetering van de bewijslast vermits er dan een daadwerkelijke kans op geldelijk gewin aangetoond moet worden.²⁶⁰

99. BEWIJS CAUSALE LINK FOUT SCHADE – De oorzaak van de moeilijke bewijslast is niet (het bestaan van) de materiële schade *in se*, maar voornamelijk het bewijs van het oorzakelijk verband, namelijk of de schade inderdaad voortvloeit uit de fout. Er moet aldus nagegaan worden of de materiële schade nu het gevolg is van de onrechtmatige publicatie of een gevolg van de feiten zelf. Dit laatste was met name het geval toen een weekblad uitpakte met verschillende beweringen over

---

²⁵⁸ D. DE CALLATAÏ en N. ESTIENNE, *La responsabilité civile. Chronique de jurisprudence 1996-2007*, II, *Le dommage*, Brussel, Larcier, 2009, 483; K. LEMMENS, "La nécessité d'une ingérence dans la liberté d'expression n'est jamais évidente. L'obligation de réparation d'une faute civile non plus?", *RCJB* 2011-2012, 445.

²⁵⁹ Brussel 3 april 2003, *RGAR* 2004, nr. 13.909; Rb. Brussel 16 december 2003, *JLMB* 2004, 793; Rb. Brussel 20 februari 2007, *AM* 2007, 393; D. DE CALLATAÏ en N. ESTIENNE, *La responsabilité civile. Chronique de jurisprudence 1996-2007*, II, *Le dommage*, Brussel, Larcier, 2009, 483.

²⁶⁰ L. DIERICKX, *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 284.

de organisator van een missverkiezing. De organisator stelde daar een vordering tegen in omdat hij hierdoor volgens hem enkele sponsors verloren had. De rechtbank oordeelde dat het weekblad zich inderdaad schuldig had gemaakt aan laster en eerroof, omdat er geen bewijs neergelegd kon worden ten aanzien van de gemaakte beweringen. Maar volgens de rechtbank zouden de sponsors hoe dan ook afgehaakt hebben, zelfs indien het weekblad zich enkel zou beperkt hebben tot de feiten en de meningen van verschillende personen omdat de feiten op zichzelf de sponsors zouden afschrikken. Aldus ontbreekt een causale band tussen de onrechtmatige publicatie en de schade.²⁶¹

Echter, er moet opgemerkt worden dat deze problematiek niet behoort tot het opzet van deze masterproef. De kern van deze problematiek schuilt achter de voorwaarde van het oorzakelijk verband. Er zal verder in dit werk dan ook niet meer op worden teruggekomen.

§2 Morele schade

100. BEGROTINGSPROBLEMEN – Hoewel er geen wettelijk vaststaande elementen voor handen zijn waar de rechter verplicht op moet terugvallen bij het begroten van de morele schade, kunnen in de rechtspraak toch enkele aanknopingsfactoren gevonden worden. Er dient echter meteen opgemerkt te worden dat deze aanknopingsfactoren geen vaak wederkerende elementen in de rechtspraak zijn waardoor besloten mag worden dat de begroting in feite nog altijd erg gedifferentieerd verloopt.²⁶² In de aangehaalde rechtspraak kwam het ganse spectrum aan mogelijkheden aan het licht: lage vergoedingen, geen vergoeding, symbolische vergoedingen en hoge vergoedingen. Dit arbitrair verloop van de begroting zorgt niet alleen voor rechtsonzekerheid, maar brengt ook andere moeilijkheden en negatieve gevolgen voort.

101. INTEGRALE SCHADELOOSSTELLING ONDER DRUK – De lage morele vergoedingen hebben ook een ander nefast neveneffect. Door slechts lage vergoedingen toe te kennen wordt het principe van de integrale schadeloosstelling aan de kant geschoven: een integrale schadeloosstelling vraagt immers om een volledige vergoeding van de schade, maar indien de vergoedingen te laag zijn, kan dit beginsel niet ten volle uitwerking krijgen.

Ook in het tegenovergestelde geval wordt het principe van de integrale schadeloosstelling aan de laars gelapt door hoger dan normale bedragen toe te kennen. Waar de lage bedragen – waarbij enkel de schade in acht genomen wordt – niet zorgen voor een passend herstel, gaan de hoge bedragen dan weer een brug te ver voor de integrale schadeloosstelling, want ze dekken meer dan de werkelijk geleden schade. Daarenboven lijken de hoge bedragen doordrongen te zijn van een bestraffend motief, terwijl het principe van de integrale schadeloosstelling dit absoluut niet toelaat: enkel de schade en niets anders de schade mag in acht genomen worden.

102. LUCRATIEVE FOUT – Een ander laakbaar gevolg van lage morele schadevergoedingen is dat dit lucratieve fouten met zich mee zal brengen. Dit is niet enkel een gevolg in België, maar ook

---

²⁶¹ Rb. Kortrijk 27 oktober 2009, *AM* 2010, 216, noot D. VOORHOOF.

²⁶² E. GULDIX en A. WYLLEMAN, "De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht", *TPR* 1999, 1653.

Frankrijk kampt met deze problematiek.²⁶³ Een lucratieve fout betekent dat de schadeveroorzaker voordeel haalt bij het maken van de fout zelfs als hij daarvoor een schadevergoeding moet betalen. Een definitie van dit begrip kan teruggevonden worden in de Franse rechtsleer²⁶⁴ maar niet in de Belgische.²⁶⁵ Het essentiële element bij een lucratieve fout is het financieel voordeel of de winst die de schadeveroorzaker wil nastreven bij het maken van een specifieke fout. Dit soort fouten komt vrij frequent voor in het leerstuk over de persoonlijkheidsrechten omdat het vaak gaat over het onrechtmatig gebruik van iemands naam of bekendheid.²⁶⁶ Uit dergelijk onrechtmatig gebruik kunnen inkomsten gepuurd worden, terwijl er geen prikkels gegeven worden om deze fouten te voorkomen. Wanneer de schadeveroorzaker dus kennis heeft van het feit dat hij veroordeeld zal worden tot een lage vergoeding of zelfs geen vergoeding, zijn er geen redenen meer waarom deze de fout niet zou maken.²⁶⁷

103. AANSPRAKELIJKHEIDSRECHT ALS ENIGE OPTIE – Een laatste probleem is misschien wel dat het aansprakelijkheidsrecht de enige manier is om op te treden tegen de schending van persoonlijkheidsrechten.²⁶⁸ Voor de meeste persoonlijkheidsrechten kan enkel naar de burgerlijke rechter gestapt worden en kan de schadeveroorzaker niet strafrechtelijk gesanctioneerd worden. Maar zelfs indien dit laatste toch het geval zou zijn, wordt dit niet altijd gepast bevonden door de schadelijder.²⁶⁹ Daarnaast dient erop gewezen te worden dat schendingen van persoonlijkheidsrechten vaak persmisdrijven uitmaken die op grond van artikel 150 GW berecht moeten worden door het Hof van Assisen.²⁷⁰ Omdat de inzet in dit soort zaken te laag is en de prioriteiten bij het parket elders liggen, worden deze misdrijven vaak niet vervolgd.

104. ANDERE ALTERNATIEVEN? – De vraag kan gesteld worden of het niet beter is om in het kader van de aansprakelijkheid bij de schending van persoonlijkheidsrechten het principe van de integrale schadeloosstelling los te laten en eventueel ruimte te laten voor andere alternatieven zoals bijvoorbeeld de toekenning van een bestraffende vergoeding. Dit combineert het beste van beide werelden: het slachtoffer wordt integraal vergoed en blijft niet achter met een gevoel van straffeloosheid en onrechtvaardigheid, terwijl op geoorloofde wijze een ontradend effect kan worden gecreëerd ten aanzien van zij die een lucratieve fout wensen te maken.

---

²⁶³ R. LINDON, *Une création prétorienne: les droits de la personnalité*, Parijs, Dalloz, 1974, 89; R. MESA, "L'opportune consécration d'un principe de restitution intégrale des profits illicites comme sanction des fautes lucratives", *D.* 2012, 2754.

²⁶⁴ P. LE TOURNEAU, *Droit de la responsabilité et des contrats*, Parijs, Dalloz, 2012; J. MEADEL, "Faut-il introduire la faute lucrative en droit français?", *Petites affiches* 2007, 6; B. STARCK, H. ROLAND en L. BOYER, *Droit civil, les obligations*, Parijs, Litec, 1985, 477.

²⁶⁵ B. WEYTS, "Lucratieve fouten in het aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht. The winner takes it all", *RW* 2006, 1641.

²⁶⁶ *Ibid*, 1642.

²⁶⁷ T. HARTLIEF, "Leven in een claimcultuur: wie is er bang voor Amerikaanse toestanden?", *NJB* 2005, 831.

²⁶⁸ E. VERJANS, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 543.

²⁶⁹ B. DELBECKE en K. LEMMENS, "Honderdvijftig jaar perszaken voor de burgerlijke rechter", *Juristenkrant* 2013, 13.

²⁷⁰ M. ISGOUR, "La presse, sa liberté et ses responsabilités" in M. ISGOUR, K. LEMMENS, A. STROWEL, F. TULKENS en S. VAN DROUGHENBROECK (eds.), *Média et droit: recyclage en droit*, Anthemis, Louvain-la-Neuve, 2008, 79; K. LEMMENS, "La nécessité d'une ingérence dans la liberté d'expression n'est jamais évidente. L'obligation de réparation d'une faute civile non plus?", *RCJB* 2011-2012, 448; K. LEMMENS, "Toch maar morele schadevergoeding, tegen beter weten in?" in W. DEBEUCKELAERE, S. GUTHWIRTH, M. LAMBRECHTS et al., *Ontmoetingen met Koen Raes*, Brugge, die Keure, 2012, 234.

Besluit

---

105. NIET OPTIMAAL VERLOOP – Er kan besloten worden dat zowel de geldelijke schadevergoeding van de materiële als van de morele schade niet optimaal verloopt. Aan de vergoeding van beide schadeposten kunnen verbeteringen aangebracht worden. De problemen die aanwezig zijn bij elk van deze schadeposten bevinden zich wel niet op hetzelfde niveau.

106. MATERIËLE SCHADE – Het probleem van de materiële schade bevindt, zich zoals reeds gezegd, op het niveau van de bewijslast van het oorzakelijk verband tussen de schade en de fout. Er moet echter opgemerkt worden dat, indien de schade wel aangenomen wordt door de rechtbank, er zich binnen de begroting van de materiële schade niet echt problemen voordoen.

107. MORELE SCHADE – Het eigenlijke probleem van de morele schade situeert zich op het niveau van de begroting. De morele schadevergoeding bij de schending van persoonlijkheidsrechten heeft over het algemeen te kampen met vrij lage vergoedingen met als mogelijk gevolg dat het gevaar blijft bestaan dat lage morele schadevergoedingen lucratieve fouten aanmoedigen. Een ander deel van de rechtspraak heeft moeite met het toekennen van deze lage vergoedingen, omdat zo het gevoel gecreëerd wordt dat de schadeveroorzaker dan kan doen wat hij wil. Deze rechtspraak kent veel hogere bedragen toe om dat gevoel tegen te gaan. Een deel van de rechtsleer vermoedt echter dat deze hogere vergoedingen ingegeven zijn met een verdoken bestraffend motief.

108. PRINCIPE INTEGRALE SCHADELOOSSTELLING ONDERMIJND – Zowel bij de hoge als de lage morele schadevergoedingen wordt het principe van de integrale schadeloosstelling niet gewaarborgd. De lage schadevergoedingen zorgen niet voor een vergoeding die de hele schade dekt, terwijl de hoge vergoedingen veel meer dan de werkelijk geleden schade dekken, omdat niet enkel rekening gehouden wordt met de schade, maar ook met de fout van de dader.

109. RECHTSVERGELIJKING – De situaties in België en Frankrijk zijn enigszins gelijklopend. Zo kent Frankrijk ook de vrees voor lucratieve fouten en bestaat er daar tevens een tendens om hogere schadevergoedingen toe te kennen waarbij een bestraffend motief voor ogen gehouden wordt. De Verenigde Staten hebben geen probleem om rekening te houden met meer dan enkel de schade. Wat opvallend is, is dat de vergoedingen daar serieus hoger liggen ook al is er nog geen sprake van een bestraffend oogmerk. De gewone schadevergoeding kan echter nog meer de hoogte inschieten wanneer de rechter bestraffend wil optreden en derhalve de schadeveroorzaker wil veroordelen tot zogenaamde *punitive damages*.

DEEL III

VOORGESTELDE ALTERNATIEVEN

110. UITEENZETTING – In dit deel zal voornamelijk normatief te werk gegaan worden. Er zal getracht worden eventuele oplossingen – naar eigen inzichten – aan te reiken voor de specifieke problemen die geschetst werden in deel II. Zo zal in het bijzonder ingegaan worden op het leerstuk van de *punitive damages* als eventueel alternatief voor de problematiek rond de geldelijke vergoeding van de morele schade die zich voordoet bij inbreuken op persoonlijkheidsrechten. Deze *punitive damages* zullen tegen een kritisch licht gehouden worden door een afweging te maken van de voor- en nadelen ervan. Dit deel zal tot slot afgesloten worden met een reflectie over nog andere alternatieven en een besluit.

Hoofdstuk 1: *Punitive damages* als alternatief binnen de morele schade

---

Afdeling 1: Omschrijving

111. OPKOMENDE AANDACHT EN HISTORIEK – Omwille van de vrees voor de lucratieve fout en de tendens die aanwezig is in de Belgische rechtspraak om die vrees in te tomen door hoge morele schadevergoedingen toe te kennen, wordt in dit hoofdstuk terug nadrukkelijk aandacht besteed aan het leerstuk van de *punitive damages*. Dit is ook meteen de reden waarom doorheen dit onderzoekswerk aan rechtsvergelijking werd gedaan met de Verenigde Staten. Als behorend tot de familie van Angelsaksische rechtsordes stond dit land immers aan de wieg van deze rechtsfiguur. Ook al hebben de *punitive damages* weliswaar Engelse roots²⁷¹, toch werden ze vrij snel overgenomen in het Amerikaanse rechtstelsel.²⁷² De eerste erkenningen ervan door Amerikaanse rechtbanken dateren al van 1791.²⁷³ Inmiddels zijn *punitive damages* diep geworteld in de Amerikaanse rechtspraak en rechtscultuur en worden ze er wijdverbreid toegepast.

112. KORTE THEORIE – *Punitive damages* – ook wel eens *exemplary damages* genoemd²⁷⁴ – kunnen gedefinieerd worden als zijnde een schadevergoeding die wordt opgelegd aan de dader om tevens diens onrechtmatig gedrag te bestraffen en op die manier ontradend op te treden ten aanzien van die dader en ten aanzien van eventuele andere, toekomstige daders.²⁷⁵ Dit type schadevergoeding heeft dus zowel een bestraffend element als een preventief element. Ondanks dit deels bestraffende karakter wordt het toch opgelegd als een burgerlijke sanctie, tezamen met en bovenop de *compensatory damages*. Zoals reeds vermeld zijn de *punitive damages* een gebruikelijke remedie die toegepast wordt in onder meer de Verenigde Staten. Ze worden in de meeste staten van de VS toegepast, maar de toepassingsvoorwaarden ervan kunnen verschillen van staat tot staat. Algemeen kan aangenomen worden dat *punitive damages* opgelegd worden wanneer de schadeveroorzaker handelt met kwaad opzet of wanneer aangetoond kan worden dat er roekeloos of minachtend wordt omgegaan met rechten van anderen.²⁷⁶

Er dient meteen ook opgemerkt te worden dat de *punitive damages* bekritiseerd worden in de Verenigde Staten. Zo luidt een van de kritieken dat de *punitive damages* eigenlijk zouden moeten behoren tot het strafrecht en niet tot het burgerlijk recht.²⁷⁷ Desalniettemin worden ze op dit moment nog altijd aanvaard en volop toegepast. Dit is echter een punt van kritiek dat het voorwerp uitmaakt van een aparte discussie waar in dit werk niet meer verder op ingegaan wordt.²⁷⁸ Er werden hierboven reeds enkele voorbeelden gegeven van *punitive damages* die toegekend werden onder *the right of publicity* en *the right to privacy*; voor een grondigere

---

²⁷¹ T.J. COLLIN, *Punitive damages and business torts: a practitioner's handbook*, Chicago, American Bar Association, 1998, 7.

²⁷² I. VRANCKEN, "Punitive damages in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht", *TBBR* 2014, 426.

²⁷³ E.W. SHOBEN en W.M. TABB, *Remedies in a nutshell*, New York, Thomson West, 2005, 186.

²⁷⁴ W.E. MOONY, "Punitive damages", *Ins.L.J.* 1965, 197.

²⁷⁵ J. HERBOTS, "De punitieve vergoeding in het Engelse en het Amerikaanse recht van de onrechtmatige daad en van de contracten" in K. BERNAUW, P. COLLE, M. DAMBRE en I. DEMUYNCK (eds.), *Liber amicorum Yvette Merchiers*, Brugge, die Keure, 2001, 141-142; P. A. MITCHELL en S. SHAVELL, "Punitive damages: an economic analysis", *Harv.L.Rev.* 1997-1998, 870.

²⁷⁶ E.W. SHOBEN en W.M. TABB, *Remedies in a nutshell*, New York, Thomson West, 2005, 188.

²⁷⁷ L.L. SMITH, "Punitive damages", *Am.L.Reg.* 1893, 519.

²⁷⁸ L. MEURKENS, "The punitive damages debate in continental Europa: food for thought" in L. MEURKENS en E. NORDIN, *The power of punitive damages – Is Europe missing out?*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 3-5.

uiteenzetting hierover verwijs ik dan ook graag terug naar deel 2 en de aldaar aangehaalde rechtspraak.

Afdeling 2: Voordelen

113. MEERWAARDE – De invoering van *punitive damages* kan op zich een meerwaarde bieden aan de problematiek van de doorgaans te lage morele schadevergoedingen bij de schending van de persoonlijkheidsrechten en wel om volgende redenen.

114. AFSCHRIKKEN – Ten eerste zouden *punitive damages* ervoor kunnen zorgen dat de lage bedragen bij morele schadevergoedingen worden opgetrokken zodat de vrees voor lucratieve fouten verdwijnt en de dader meer afgeschrikt zal worden om in de toekomst nieuwe inbreuken te plegen op iemands persoonlijkheidsrecht. Het feit dat in de Belgische rechtspraak maar al te vaak (té) lage morele schadevergoedingen worden toegekend, houdt die preventieve functie immers tegen.²⁷⁹ Hierbij moet echter wel meteen een kanttekening gemaakt worden: het is niet zo dat bij elke toekenning van een morele schadevergoeding wegens de schending van persoonlijkheidsrechten toepassing gemaakt zou moeten worden van *punitive damages*. Enkel wanneer wetens en willens een inbreuk gepleegd wordt op iemands persoonlijkheidsrecht, zouden *punitive damages* opgelegd moeten worden.²⁸⁰ Er zou dus zoals in het recht van de Verenigde Staten sprake moeten zijn van een bijkomend motief om iemand te schaden.²⁸¹

115. VERSTERKING VAN HET RECHTSSYSTEEM – In deel II werd reeds besloten dat de begroting van de morele schade heeft geleid tot een grote diversiteit aan toegekende bedragen: van lage over symbolische tot zelfs geen schadevergoedingen. Tegelijkertijd bestaat er ook een tendens in de Belgische rechtspraak om hoge morele schadevergoedingen toe te kennen. Als algemeen punt van kritiek werd dan ook reeds besloten dat de grote diversiteit aan bedragen op dit moment zorgt voor veel rechtsonzekerheid. Een erkenning van de *punitive damages* zou die rechtsonzekerheid echter voor een groot stuk kunnen wegnemen en zou zorgen voor een grotere transparantie binnen het leerstuk van de aansprakelijkheid voor schendingen van persoonlijkheidsrechten.²⁸²

116. ERKENNING IN HET FRANSE RECHTSSYSTEEM? – In België is de discussie met betrekking tot de *punitive damages* nog in volle bloei. Vermits Frankrijk en België tot nu toe binnen het hele kader van de persoonlijkheidsrechten al vrij gelijk lopen, is het voor deze studie interessant eens na te gaan hoe Frankrijk omgaat met het leerstuk van de *punitive damages*.

117. JURISPRUDENCE DE LA COUR DE CASSATION – Hetgeen in het algemeen opgemerkt kan worden, is dat Frankrijk tegenwoordig minder weerstand biedt dan vroeger tegen de toepassing van het leerstuk van de *punitive damages*.²⁸³ De veer werd voor het eerst gebroken toen het Franse Hof

²⁷⁹ I. VRANCKEN, "Punitive damages in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht", *TBBR* 2014, 427.

²⁸⁰ K. LEMMENS, "Toch maar morele schadevergoeding, tegen beter weten in?" in W. DEBEUCKELAERE, S. GUTHWIRTH, M. LAMBRECHTS *et al.* (eds.), *Ontmoetingen met Koen Raes*, Brugge, die Keure, 2012, 235.

²⁸¹ W. STASKY, *Essentials of torts*, Delmar, Cengage Learning, 2011, 377.

²⁸² E. VERJANS, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 536.

²⁸³ L. MEURKENS, "The punitive damages debate in continental Europa: food for thought" in L. MEURKENS en E. NORDIN, *The power of punitive damages – Is Europe missing out?*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 30; G. VINEY, "Quelques propositions de réforme du droit de la responsabilité civile", *D.* 2009, 2944.

van Cassatie een beslissing van een lagere rechtbank verbroken had waarin gesteld werd dat de *punitive damages* onverenigbaar zouden zijn met de openbare orde.²⁸⁴ Het Hof stelde immers dat niet de onderliggende principes van de *punitive damages* onverenigbaar zijn met de openbare orde, maar wel het toegekende bedrag indien dit niet evenredig is met de geleden schade.²⁸⁵ Dit arrest is vernieuwend in die zin dat voor het eerst erkend wordt dat *punitive damages* op zich niet onverenigbaar zijn met de openbare orde. Deze zaak betrof in feite de vraag naar de al dan niet erkenning in de Franse rechtsorde van buitenlandse veroordelingen tot *punitive damages* in het kader van het internationaal privaatrecht. Het hierboven door het Hof gegeven antwoord daarop is dus dat Frankrijk de veroordelingen tot *punitive damages* van andere staten inderdaad erkent in zoverre het bedrag proportioneel is ten opzichte van de gelede schade.²⁸⁶ Uit het feit dat het Hof van Cassatie aanneemt dat het leerstuk van de *punitive damages* niet tegen de openbare orde indruist, kan eveneens afgeleid worden dat het principe van de integrale schadevergoeding – hetgeen eveneens een principe is in het Franse buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht – niet van openbare orde is waardoor er van afgeweken kan worden.

118. PROPOSITIONS DE LOI – Nochtans kwam het voorgaande cassatiearrest niet als een donderslag bij heldere hemel. Het weerspiegelt immers drie wetsvoorstellen die reeds eerder opgemaakt werden in Frankrijk ter invoering van het leerstuk van de *punitive damages*.²⁸⁷ Binnen de drie wetsvoorstellen kan een consensus teruggevonden worden waarin er gepleit wordt voor de invoering van *punitive damages* zonder het principe van de integrale schadeloosstelling volledig over boord te gooien.²⁸⁸ De drie voorstellen volgen elkaar op waarbij het opvolgende voorstel telkens probeert tegemoet te komen aan de kritiekpunten van zijn voorganger(s).

Het eerste voorstel, dat het *Catala*-voorstel wordt genoemd, dateert van 2005 en onderschrijft in zijn artikel 1371 de *punitive damages*.²⁸⁹ Toch gaat het voorstel vooreerst in op de integrale schadeloosstelling in artikel 1370. Zo bepaalt dit artikel dat het slachtoffer teruggebracht moet worden naar een situatie waarin deze zich bevond voor de fout plaatsvond. Artikel 1371 vormt vervolgens direct een uitzondering op artikel 1370. Het voorstel bepaalt overigens dat er twee bijzondere soorten fouten in aanmerking komen om de toepassing van de *punitives damages* uit te lokken: *faute manifestement délibéré* en *faute lucrative*. Dit voorstel is echter niet geheel

²⁸⁴ Cass. (FR) 1 december 2010, nr. 1090, www.courdecassation.fr/jurisprudence_2/premiere_chambre_civile_568/1090_1_18234.html.

²⁸⁵ F.X. LICARI, "La compatibilité de principe des *punitive damages* avec l'ordre public international: une décision en trompe-l'œil de la Cour de cassation?", *D.* 2011, 423.

²⁸⁶ L. MEURKENS, "The punitive damages debate in continental Europa: food for thought" in L. MEURKENS en E. NORDIN, *The power of punitive damages – Is Europe missing out?*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 29-30.

²⁸⁷ Avant-Projet de réforme du droit des obligations (Articles 1101 à 1386 du Code civil) et du droit de la prescription (Articles 2234 à 2281 du Code civil), Rapport à Monsieur Pascal Clément Garde des Sceaux, Ministre de la Justice 22 Septembre 2005, consulteerbaar op www.justice.gouv.fr/art_pix/RAPPORTCATALASEPTEMBRE2005.pdf, laatst geraadpleegd op 13 mei 2015; Proposition de loi portant réforme de la responsabilité civile, consulteerbaar op www.senat.fr/leg/pp109-657.html, laatst geraadpleegd op 13 mei 2015; F. TERRE, *Pour un réforme de la responsabilité civile*, internet, gepubliceerd op 15 februari 2011, laatst geraadpleegd op 13 mei 2015, www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/1_proposition_texte_responsabilite_civile_20111018.pdf.

²⁸⁸ C.B.P. MAHÉ, "Punitive damages in the competing reform drafts of the French civil code" in L. MEURKENS en E. NORDIN, *The power of punitive damages – Is Europe missing out?*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 261-262.

²⁸⁹ Avant-Projet de réforme du droit des obligations (Articles 1101 à 1386 du Code civil) et du droit de la prescription (Articles 2234 à 2281 du Code civil), Rapport à Monsieur Pascal Clément Garde des Sceaux, Ministre de la Justice 22 Septembre 2005, consulteerbaar op www.justice.gouv.fr/art_pix/RAPPORTCATALASEPTEMBRE2005.pdf, laatst geraadpleegd op 13 mei 2015.

feilloos. Het probleem zit voornamelijk in de onnauwkeurige definiëring van de begrippen en een totaal gebrek aan definiëring van het begrip *faute manifestement délibéré*. Deze onvolmaaktheden zijn echter niet zonder gevaar vermits het interpretatieproblemen met zich mee kan brengen waardoor *punitive damages* arbitrair opgelegd kunnen worden.²⁹⁰

Het *Béteille*-voorstel van 2009/10 probeert tegemoet te komen aan de vrees voor het opleggen van arbitraire en excessieve schadevergoedingen.²⁹¹ Het vertrekt eveneens vanuit het principe van de integrale schadeloosstelling in artikel 1386/24. In artikel 1386/25 wordt vervolgens de bepaling met betrekking tot de *punitive damages* ingeschreven die dan als uitzondering op dat principe gelden. Deze bepaling bakent wel specifiek het toepassingsgebied af vermits enerzijds de *punitive damages* enkel toegelaten worden in de bij wet bepaalde gevallen en anderzijds een beperking op het bedrag van de *punitive damages* wordt opgelegd. Een voortgezet wetgevend handelen is bij dit voorstel dus nog nodig om onder meer de "bij wet bepaalde gevallen" nader te bepalen. Dit voorstel beoogt dientengevolge niet alle schendingen van persoonlijkheidsrechten omdat het geen algemeen toepassingsgebied heeft zoals het vorige voorstel; het voorstel is immers bedoeld om enkel specifieke arbitraire beslissingen te vermijden. Voorts wordt het bestraffend karakter van de *punitieve damages* onmiddellijk erkend, bepaalt het voorstel dat de schadelijder niet moet aantonen dat de schadeveroorzaker winst wou realiseren – wat de bewijslast voor hem aanzienlijk lichter maakt – en dat het niet de bedoeling is om het onderscheid tussen het strafrecht en het burgerlijk recht te ondermijnen.²⁹²

Artikelen 68 en 69 van het voorstel *Terré* van 2011 doen dit voorstel aanzienlijk verschillen van de vorige twee omdat de lucratieve fouten niet langer als basis genomen worden voor het toepassen van *punitive damages*, maar wel een *opzettelijke* inbreuk op iemands *morele integriteit*, waarmee bedoeld wordt een persoon zijn eer, waardigheid, reputatie en privacy.²⁹³ Hierbij wordt de ernst van het schadeverwekkend gedrag en het opzettelijk element in aanmerking genomen bij de begroting van de schadevergoeding. In dit voorstel wordt wederom een specifiek toepassingsgebied gedefinieerd waardoor niet altijd *punitive damages* opgelegd kunnen worden.²⁹⁴ Hoewel de *fautes lucratives* in artikel 54 van dit voorstel wel behandeld worden, geven zij geen aanleiding tot het opleggen van *punitive damages*. Lucratieve fouten worden in dit voorstel gesanctioneerd door het ontnemen van de schadeveroorzaker zijn onrechtmatig geboekte winsten, hetgeen bekend staat als *restitutionary damages*. Dit wordt immers nog steeds beschouwd als een passende vergoeding voor lucratieve fouten waardoor er binnen dit kader geen sprake is van *punitive damages*, maar wel van een vorm van integrale schadeloosstelling. Aldus krijgen deze

---

²⁹⁰ C.B.P. MAHÉ, "Punitive damages in the competing reform drafts of the French civil code" in L. MEURKENS en E. NORDIN, *The power of punitive damages – Is Europe missing out?*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 268-269.

²⁹¹ Proposition de loi portant réforme de la responsabilité civile, consulteerbaar op www.senat.fr/leg/pp109-657.html, laatst geraadpleegd op 13 mei 2015.

²⁹² C.B.P. MAHÉ, "Punitive damages in the competing reform drafts of the French civil code" in L. MEURKENS en E. NORDIN, *The power of punitive damages – Is Europe missing out?*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 270-271.

²⁹³ F. TERRE, *Pour un réforme de la responsabilité civile*, internet, gepubliceerd op 15 februari 2011, laatst geraadpleegd op 13 mei 2015, www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/1_proposition_texte_responsabilite_civile_20111018.pdf.

²⁹⁴ C.B.P. MAHÉ, "Punitive damages in the competing reform drafts of the French civil code" in L. MEURKENS en E. NORDIN, *The power of punitive damages – Is Europe missing out?*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 271-271.

zogenaamde *restitutionary damages* voorrang op een punitieve vergoeding wanneer lucratieve fouten aanwezig zijn. In dit voorstel wordt overigens nog bepaald dat als het gaat om een schending van iemands persoonlijke integriteit, de schadevergoeding buiten het principe van de integrale schadeloosstelling valt.²⁹⁵

119. INTEGRATIE IN FRANKRIJK? – Of Frankrijk de *punitive damages* daadwerkelijk in zijn rechtssysteem zal integreren of niet is momenteel nog koffiedik kijken. Desalniettemin kan opgemerkt worden dat ze er verder staan dan in België, aangezien er al concrete stappen ondernomen zijn om *punitive damages* eventueel wettelijk te verankeren. De vragen die nu gesteld kunnen worden zijn hoe dit type schadevergoeding zal ingepast worden in het groter geheel van het Franse rechtssysteem, hoe dit in het bijzonder verzoend zal worden met artikel 9 CC en hoe de toepassing van *punitive damages* in de praktijk uitwerking zal krijgen.

Afdeling 3: Kritiek en weerlegging

120. ONBEKEND IS ONBEMIND? – Ondanks het feit dat de discussie over de invoer van *punitive damages* in België nog volop aan de gang is, werpen zich toch al meteen twee vragen op. Een eerste vraag die gesteld kan worden, is waarom deze figuur vooralsnog niet erkend wordt in het Belgische rechtssysteem. Ten tweede moet er eens nagedacht worden over de vraag of het wel überhaupt mogelijk is om de figuur van *punitive damages* in te passen binnen ons rechtsstelsel. Alleszins de *punitive damages* stuiten in België op heel wat kritiek en dit omwille van verschillende redenen. In wat volgt zullen deze kritieken worden toegelicht en op hun gegrondheid beoordeeld worden om ze waar mogelijk zelfs te weerleggen.

121. SCHENDING PRINCIPE INTEGRALE SCHADELOOSSTELLING – De meest prominente functie van de schadevergoeding in het aansprakelijkheidsrecht is uiteraard de vergoeding van de geleden schade. België opteert bij de vergoeding van de schade zoals geweten voor het principe van de integrale schadeloosstelling. Dat houdt in dat de rechter bij de begroting van de vergoeding enkel de schade in aanmerking mag nemen en niets anders dan de schade. De rechter kan en mag dus geen rekening houden met andere elementen zoals de fout van het slachtoffer. Invoering van *punitive damages* zou dit principe echter volledig met de voeten treden vermits dergelijke schadevergoedingen de waarde van de werkelijk geleden schade ver overstijgen.

Het principe dat hierboven neergezet werd, is door de jaren heen echter een louter theoretisch principe geworden: de rechter neemt in bepaalde rechtspraak dit principe niet meer ten volle in acht, zoals in deel II geconcludeerd kon worden.²⁹⁶ Er is immers een tendens in de rechtspraak waarneembaar om hoge schadevergoedingen toe te kennen waarbij de rechters die hoge bedragen op basis van objectieve maatstaven proberen te verantwoorden, bijvoorbeeld door te verwijzen naar elementen zoals de bekendheid van de schadelijder of de verspreiding van de oplage.²⁹⁷ Ook werd reeds vermeld dat in de rechtsleer vermoed wordt dat met deze hoge bedragen een

²⁹⁵ C.B.P. MAHÉ, "Punitive damages in the competing reform drafts of the French civil code" in L. MEURKENS en E. NORDIN, *The power of punitive damages – Is Europe missing out?*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 271-272.

²⁹⁶ I. VRANCKEN, "Punitive damages in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht", *TBBR* 2014, 430.

²⁹⁷ E. LANGENAKEN, "L'indemnisation des atteintes aux droits de la personnalité et son implication quant à la nature de ces droits", *TBBR* 2011, 188.

bestraffend doel voor ogen gehouden wordt.²⁹⁸ Dit blijkt met name uit twee specifieke elementen: de hoogte van de bedragen zelf – die meer dekken dan alleen de schade – en het feit dat er eveneens rekening gehouden wordt met de zwaarte van de fout.²⁹⁹ Nochtans is het niet onterecht te stellen dat het bestraffend element in de hoge vergoedingen inderdaad in zekere zin al verdoken aanwezig is in het Belgische rechtssysteem.³⁰⁰ In ieder geval, als het dan toch aanvaard wordt dat schadevergoedingen soms hoger mogen zijn, waarom het kind dan niet bij naam noemen en het gebruik van *punitive damages* erkennen?

122. ONVERENIGBAAR MET NATIONALE EN INTERNATIONALE NORMEN – Naast de uitholling van het principe van de integrale schadeloosstelling wordt onder meer ook de kritiek geuit dat *punitive damages* onverenigbaar zouden zijn met het strafrechtelijk legaliteitsbeginsel, *non bis in idem*, artikelen 6 en 14 BUPO en artikelen 10 en 11 GW.

Het strafrechtelijk legaliteitsbeginsel kan beschouwd worden als een van de meest fundamentele principes waarop onze rechtstaat gebaseerd is en is om die reden in België dan ook grondwettelijk verankerd.³⁰¹ Daarnaast kan dat principe ook uitdrukkelijk in het algemeen deel van het Strafwetboek teruggevonden worden.³⁰² Ook verschillende mensenrechtenverdragen hechten speciale aandacht aan dit beginsel, onder meer in art. 7.1 EVRM en art. 15.1 BUPO. Het beginsel betekent dat er geen misdrijf en geen straf is zonder wet (*nullum crimen, nulla poena sine lege*). Nu is de vraag of dit beginsel inderdaad een beletsel kan vormen voor het gebruik van privaatrechtelijke straffen. Indien dergelijke straffen worden opgelegd voor strafbare gedragingen die gedetailleerd omschreven zijn, zal dit beginsel geen hinderpaal vormen.³⁰³ Voorts moet een maximumgrens gekoppeld worden aan de op te leggen straf.³⁰⁴ De persoonlijkheidsrechten worden echter beschermd door artikel 1382 BW en net daar situeert zich het probleem. Er is geen wettelijk vastgestelde lijst van soorten onrechtmatige daden die in aanmerking komen voor het opleggen van *punitive damages*.

---

²⁹⁸ D. DE CALLATAÏ en N. ESTIENNE, *La responsabilité civile. Chronique de jurisprudence 1996-2007*, II, *Le dommage*, Brussel, Larcier, 2009, 500; M. ISGOUR, "La presse, sa liberté et ses responsabilités" in M. ISGOUR, K. LEMMENS, A. STROWEL, F. TULKENS en S. VAN DROOGHENBROECK (eds.) *Média et droit: recyclage en droit*, Anthemis, Louvain-la-Neuve, 2008, 112; E. LANGENAKEN, "L'indemnisation des atteintes aux droits de la personnalité et son implication quant à la nature de ces droits", *TBBR* 2011, 434-435; K. LEMMENS, "La nécessité d'une ingérence dans la liberté d'expression n'est jamais évidente. L'obligation de réparation d'une faute civile non plus?", *RCJB* 2011-2012, 449; T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 10; E. VERJANS, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 535.

²⁹⁹ Rb. Brussel 16 november 1999, *AM* 2000, 132; C. CAUFFMAN en B. WEYTS, "Rechtshandhaving door het privaatrecht", in A. SCHELTEMA, M. SCHELTEMA, K. DEKETELAERE et al. (eds.), *Preadviezen 2009: toezicht op de financiële markt en de energiemarkt, staatsgeheimen en het strafproces, rechtshandhaving door het privaatrecht*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2009, 334; M. ISGOUR, "La presse, sa liberté et ses responsabilités" in M. ISGOUR, K. LEMMENS, A. STROWEL, F. TULKENS en S. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *Média et droit: recyclage en droit*, Anthemis, Louvain-la-Neuve, 2008, 112; K. LEMMENS, "Toch maar morele schadevergoeding, tegen beter weten in?" in W. DEBEUCKELAERE, S. GUTHWIRTH, M. LAMBRECHTS et al., *Ontmoetingen met Koen Raes*, Brugge, die Keure, 2012, 449.

³⁰⁰ E. VERJANS, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 536.

³⁰¹ Art. 12 en art. 14 GW.

³⁰² Art. 2 lid 1 Sw.

³⁰³ C. CAUFFMAN, "Naar een punitief Europees verbintennisrecht? Een rechtsvergelijkende studie naar de draagwijdte, de grondwettigheid en de wenselijkheid van het bestraffend karakter van het verbintennisrecht", *TPR* 2007, 841.

³⁰⁴ *Ibid*, 846.

Het EVRM en het BUPO lijken zich alleszins niet te verzetten tegen het idee van *punitive damages* vermits het Verenigd Koninkrijk toegelaten is als lid van het EVRM (en het BUPO) en de Verenigde Staten toegelaten zijn als lid van het BUPO. Gelet op hun op rechtspraak gebaseerde rechtssystemen wordt het legaliteitsbeginsel niet langer zo strikt doorgetrokken.³⁰⁵ Het EHRM heeft immers al eens geoordeeld dat het legaliteitsbeginsel niet verbiedt dat casuïstische rechtsvorming mogelijk is.³⁰⁶ De Belgische visie op dit principe is echter nog steeds strenger. Het Hof van Cassatie stelde dat het strafrechtelijk legaliteitsbeginsel vereist dat de strafbepaling op precieze wijze de strafbare gedraging moet uiteenzetten, al verbiedt het niet de nadere omschrijving ervan over te laten aan de rechter.³⁰⁷ De minder strikte aanpak van het legaliteitsbeginsel ten aanzien van privaatrechtelijke straffen valt voornamelijk te verklaren door het feit dat een privaatrechtelijke straf aanzienlijk verschilt van een strafrechtelijke straf. Voor de eerste dient geen voorafgaand opsporings- of gerechtelijk onderzoek te worden ingesteld en is er geen register voorhanden. Bovendien zal het geen vrijheidsontneming met zich meebrengen en zal het minder stigmatiserend werken. Hieruit volgt dat het legaliteitsbeginsel een toepassing van *punitive damages* niet tegenhoudt zolang er een wettelijke bepaling is met een precieze omschrijving waarbij er voldoende ruimte is voor de rechter en een maximumgrens.

Het tweede (strafrechtelijke) beginsel dat eventueel een obstakel zou kunnen vormen voor de toepassing van *punitive damages* is het *non bis in idem*-beginsel zoals onder meer verwoord in artikel 14.7 BUPO. Volgens dit beginsel kan iemand niet twee keer gestraft worden voor dezelfde feiten.³⁰⁸ Dit principe lijkt mij binnen de schending van persoonlijkheidsrechten en voor de toepassing van *punitive damages* echter geen probleem op te leveren. De persoonlijkheidsrechten worden immers via het burgerlijk recht (met name artikel 1382 BW) beschermd net omdat het strafrecht niet tegemoetkomt aan schendingen van deze rechten. Aangezien dit twee totaal verschillende rechtsregimes zijn, is er geen sprake van tweemaal bestraffing voor eenzelfde feit.

WEYTS haalt aan dat artikelen 10 en 11 GW de toepassing van *punitive damages* wel kunnen dwarsbomen.³⁰⁹ Zij verwijst hiervoor naar een arrest van het toenmalige Arbitragehof in 1998.³¹⁰ In deze zaak moest het Hof zich buigen over een bepaling die ingeval van bepaalde, specifieke schade een vergoeding toekende gelijk aan het dubbele van de werkelijk geleden schade. Het Hof oordeelde dat deze bepaling strijdig was met het gelijkheids- en non-discriminatiebeginsel. Uit dit arrest werd afgeleid dat deze grondwetsbepalingen een toepassing van *punitive damages* in zeer specifieke gevallen of beperkt tot specifieke situaties zouden kunnen verhinderen. Nochtans, wil de wetgever voldoen aan het legaliteitsbeginsel, zullen de *punitive damages* moeten worden ingevoegd bij wijze van een specifieke wet die de omstandigheden waarin ze kunnen worden toegepast, nauwkeurig omschrijft. Maar dat zou, net zoals in voormeld arrest, op grondwettelijk verzet stuiten. Hetgeen eventueel wel mogelijk is, is de *punitive damages* invoeren in het kader

---

³⁰⁵ *Ibid*, 843.

³⁰⁶ EHRM 25 mei 1993, nr. 14307/88, Kokkinakis/Griekenland.

³⁰⁷ Cass. 24 augustus 1998, *Arr. Cass.* 1998, 370.

³⁰⁸ C. CAUFFMAN, "Naar een punitief Europees verbintenissenrecht? Een rechtsvergelijkende studie naar de draagwijdte, de grondwettigheid en de wenselijkheid van het bestraffend karakter van het verbintenissenrecht", *TPR* 2007, 849.

³⁰⁹ B. WEYTS, "Lucratieve fouten in het aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht. The winner takes it all", *RW* 2006, 1651.

³¹⁰ Arbitragehof 21 januari 1998, *JT* 1998, 253.

van een gemeenrechtelijke regeling. De specifieke voorwaarden voor toekenning ervan op grond van het gemeen recht dienen dan wel in overeenstemming te zijn met artikelen 10 en 11 GW.³¹¹

123. BESTRAFFING IS EEN ELEMENT VAN HET STRAFRECHT – De *punitive damages* kunnen in feite aanschouwd worden als een soort van “privaatrechtelijke straffen”.³¹² Een argument tegen de invoering van *punitive damages* is dan ook dat de bestraffing behoort tot het takenpakket van de strafrechter en niet van de burgerlijke rechter. In theorie klopt dit ook, maar er moet opgemerkt worden dat schendingen van bepaalde persoonlijkheidsrechten nooit belanden bij de strafrechter en enkel voor de burgerlijke rechter terechtkomen. Als we deze lijn van redeneren zouden doortrekken, zouden bepaalde onrechtmatigheden met betrekking tot de persoonlijkheidsrechten nooit vervolgd kunnen worden terwijl dat voor sommige andere wel het geval is. Dat is een weinig behaaglijke situatie. In dat opzicht kunnen de *punitive damages* die toegekend worden door de burgerlijke rechter, beschouwd worden als een aanvulling op het strafrecht.³¹³

124. GRENS STRAF- EN PRIVAATRECHT – Straffen behoort tot de exclusieve bevoegdheid van de overheid en valt dus onder het publiekrecht waardoor bestraffing niet onder het privaatrecht ondergebracht mag worden.³¹⁴ Eigenrichting van het slachtoffer via het privaatrecht kan niet aanvaard worden vermits de strafrechtelijke taak beschouwd wordt als een overheidsmonopolie.³¹⁵ Het aansprakelijkheidsrecht zou dan ook niet aangewend mogen worden door het slachtoffer om bij wijze van spreken via een achterpoortje tot hetzelfde resultaat te komen, namelijk een bestraffing; aansprakelijkheidsrecht heeft immers enkel een vergoedende functie. Toch kan deze scheiding niet strikt gehandhaafd worden. Het onderscheid is namelijk historisch gegroeid en mettertijd geëvolueerd. In het Romeinse recht is er nooit een onderscheid geweest; het onderscheid werd pas in de Middeleeuwen binnengebracht via het canoniek recht.³¹⁶ Op dit ogenblik lijkt het alsof de maatschappij een strikt onderscheid noodzakelijk acht maar dit betekent niet dat de maatschappij opnieuw kan evolueren met de tijd.³¹⁷ Het strikte onderscheid tussen het privaot- en publiekrecht kan met andere woorden niet beschouwd worden als definitief en onaantastbaar.³¹⁸

125. ONGERECHTVAARDIGDE VERRIJKING – Een ander punt van kritiek bestaat erin dat de *punitive damages* zouden zorgen voor een ongerechtvaardigde verrijking van het slachtoffer.³¹⁹ Het klopt dat de schadeveroorzaker niet enkel een schadevergoeding zou moeten betalen voor de werkelijk

---

³¹¹ C. CAUFFMAN, “Naar een punitief Europees verbintenissenrecht? Een rechtsvergelijkende studie naar de draagwijdte, de grondwettigheid en de wenselijkheid van het bestraffend karakter van het verbintenissenrecht”, *TPR* 2007, 851.

³¹² *Ibid*, 428.

³¹³ H.O. KERKMEESTER, “Punitive damages ter compensatie van een lage veroordelingskans”, *NJB* 1998, 1808.

³¹⁴ L. MEURKENS, “The punitive damages debate in continental Europa: food for thought” in L. MEURKENS en E. NORDIN, *The power of punitive damages – Is Europe missing out?*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 16-17 en 36; C. VANLEENHOVE, “Stiletto’s in New York: zet Belgische rechter punitive damages een hak?”, *Juristenkrant* 2015, 16.

³¹⁵ H. KOZIOL, “Punitive damages: admission into the seventh legal heaven or eternal damnation? Comparative report and conclusions” in H. KOZIOL en V. WILCOX, *Punitive damages: common law and civil law perspectives*, Wenen, Springer-Verlag, 2009, 296-297.

³¹⁶ I. VRANCKEN, “Punitive damages in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht”, *TBBR* 2014, 428.

³¹⁷ *Ibid*.

³¹⁸ H. KOZIOL, “Punitive damages: admission into the seventh legal heaven or eternal damnation? Comparative report and conclusions” in H. KOZIOL en V. WILCOX, *Punitive damages: common law and civil law perspectives*, Wenen, Springer-Verlag, 2009, 293-294.

³¹⁹ B. WEYTS, “Lucratieve fouten in het aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht. The winner takes it all”, *RW* 2006, 1650.

geleden schade, maar daarenboven ook nog eens een som die van generlei nut is voor het slachtoffer. Hieruit volgt dat de schadelijder of het slachtoffer zich op deze manier ongerechtvaardigd verrijkt omdat hij/zij twee bedragen toegekend krijgt waarvan een zonder oorzaak.³²⁰ Dit argument kan eveneens weerlegd worden. Het geld van de *punitive damages* moet niet noodzakelijk toekomen aan het slachtoffer. Er kan bijvoorbeeld geopteerd worden om het deel van de toegekende som die de werkelijke schade overstijgt, toe te kennen aan een nieuw fonds dat garant moet staan voor de vergoeding van het slachtoffer wanneer de pleger van de inbreuk insolvabel is of te besteden aan andere uitgaves waarvoor de overheid het geld kan gebruiken.

126. ONEVENREDIG – Wanneer *punitive damages* uitwerking zouden krijgen bij de schending van persoonlijkheidsrechten, bestaat de vrees dat de vergoeding voor de morele schade bij deze inbreuken hoger zal liggen dan de morele schadevergoedingen voor andere inbreuken. Dit kan tot het absurde gevolg leiden dat iemand die een naaste verliest, een lagere morele schadevergoeding wordt toegekend dan iemand wiens persoonlijkheidsrecht werd gekrenkt.³²¹ Met andere woorden, schendingen van persoonlijkheidsrechten zouden in vergelijking met andere schendingen onevenredig behandeld worden. Maar ook dit argument kan weerlegd worden. Bij de schending van persoonlijkheidsrechten is het van belang dat er een ontradend element aanwezig is, precies omdat er geen strafrechtelijke veroordeling aan te pas komt. De mogelijk zware gevolgen voor het slachtoffer van schendingen van persoonlijkheidsrechten geven een verklaring voor de noodzaak om ontradend effect te creëren. Wanneer de schadeveroorzaker niet afgeschrikt wordt door hogere vergoedingen, zullen dit type schendingen blijven doorgaan met allerlei nefaste gevolgen voor het slachtoffer, eens te meer omdat het strafrecht niet voor alle persoonlijkheidsrechten kan optreden.

127. DISCUSSIE EHRM – Er is een tendens waarneembaar in de rechtspraak van het EHRM om hoge schadevergoedingen niet toe te staan. In de zaak *Steel and Morris t. Verenigd Koninkrijk* stelde het Hof dat er een schending was van het recht op vrije meningsuiting (artikel 10 EVRM) omdat het in het Verenigd Koninkrijk – eveneens een *common law* land en dus *punitive damages* kent – gebruikelijk is om hoge schadevergoedingen toe te kennen, terwijl dit een eventueel *chilling effect* teweeg kan brengen op de uitoefening van fundamentele rechten. Dit *chilling effect* dringt zich op wanneer de sanctie van een schending te vergaande is waardoor de fundamentele rechten van anderen ingeperkt worden. Vermits het opleggen van *punitive damages* een praktijk is die toegepast wordt door de rechterlijke macht en dus organen van de staat, kon de staat hiervoor aansprakelijk gesteld worden. De onderliggende zaak betrof de verspreiding van een pamflet door twee Greenpeace activisten, Steel en Morris, die de volgende slogan bevatte: “*What’s wrong with McDonald’s: Everything they don’t want you to know*”. McDonald’s stelde hiertegen een vordering in omdat het pamflet verder nog valse informatie bevatte. McDonald’s werd in het gelijk gesteld en de twee activisten werden veroordeeld tot het betalen van hoge schadevergoedingen. Toen de twee naar Straatsburg trokken om deze veroordeling aan de kaak te stellen bij het EHRM, oordeelde het Hof dat er geen evenwicht gevonden werd tussen de bescherming van de vrije meningsuiting en het optreden tegen de aanval op de reputatie van McDonald’s.³²² Wat het Hof

---

³²⁰ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, “De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht”, *TPR* 1999, 1655.

³²¹ *Ibid.*

³²² EHRM 15 februari 2005, nr. 68416/01, *Steel en Morris/Verenigd Koninkrijk*.

hiermee volgens mij wil zeggen is dat persoonlijkheidsrechten wel degelijk beschermd moeten worden, maar niet op een manier dat dit afbreuk doet aan fundamentele rechten en vrijheden. Volgens LEMMENS betekent deze rechtspraak van het EHRM alleszins dat bij de begroting van de schade niet enkel de schade in acht genomen moet worden, maar ook het evenredigheidsprincipe in artikel 10 EVRM (zie deel II, randnr. 92).³²³ Met andere woorden, té hoge schadevergoedingen moeten te allen tijde vermeden worden omdat deze de fundamentele rechten van anderen op ongeoorloofde wijze zouden beperken.

De voorgaande zaak was een zaak die zich afspeelde in 2005. Intussen heeft het EHRM het geweer schijnbaar van schouder veranderd. Zo werd België in 2013 nog veroordeeld tot het betalen van een bijkomende schadevergoeding bovenop de morele schadevergoeding die het moest betalen aan Frankrijk.³²⁴ Uit dit arrest kan volgens sommigen afgeleid worden dat het Hof in deze zaak zelf impliciet gebruik heeft gemaakt van *punitive damages* ten voordele van de Franse staat.³²⁵ In de Franse rechtsleer werd dit arrest eerder met enige voorzichtigheid onthaald en wordt deze conclusie niet noodzakelijk door iedereen gedeeld: de *punitive damages* werden zonder enige diepgaande motivering toegekend waardoor het simpelweg nog te vroeg is daar enige conclusies aan te hechten.³²⁶ Trouwens, één zwaluw maakt de lente nog niet. Bovendien had het arrest geen betrekking op persoonlijkheidsrechten maar wel op politiegeweld. Nochtans ben ik de mening toegedaan dat deze andere context niet in de weg staat dat *punitive damages* ook toegepast kunnen worden binnen het kader van de persoonlijkheidsrechten. Immers, vanaf het moment dat de figuur van de *punitive damages* op zich erkend en aanvaard wordt in de rechtspraak van het EHRM in om het even welke context, is het maar een kwestie van tijd vooraleer ze gebruikt worden door het Hof bij de schending van persoonlijkheidsrechten.

128. AMERIKAANSE TOESTANDEN – Wanneer er gesproken wordt over een eventuele invoering van de figuur van de *punitive damages*, wordt door velen gevreesd dat “Amerikaanse toestanden” en de zogenaamde claimcultuur hun weg naar het continent zullen vinden. Dat zou betekenen dat de doos van Pandora geopend wordt: voor de kleinste inbreuk zou zo maar een zaak ingesteld kunnen worden waarbij gestreefd wordt naar zo hoog mogelijke schadevergoedingen. Deze vrees vloeit voort uit een aantal beruchte voorbeelden van Amerikaanse zaken waarbij duizelingwekkende bedragen aan schadevergoedingen worden toegekend naar aanleiding van banaliteiten. Zo heeft fastfoodketen McDonald’s, in tegenstelling tot bovenvermelde zaak, al meermaals het onderspit moeten delven en diep in de geldbuidel moeten tasten voor futiliteiten zoals onder meer het morsen van té hete koffie.³²⁷ Bij dit argument moet echter meteen een kanttekening gemaakt worden. Deze claimcultuur is niet noodzakelijk het gevolg van de *punitive damages*, maar eerder van de organisatie van het Amerikaans rechtssysteem. Zo is de hoogte van het bedrag van de *punitive damages* afhankelijk van de jury die amper instructies krijgt bij de begroting van de *punitive damages*, de keuze van de rechter en de vindingrijkheid van de advocaten, die zelf erg

---

³²³ K. LEMMENS, “La nécessité d'une ingérence dans la liberté d'expression n'est jamais évidente. L'obligation de réparation d'une faute civile non plus?”, *RCJB* 2011-2012, 447.

³²⁴ EHRM 25 juni 2013, Trévalec/België.

³²⁵ *Ibid*; I. VRANCKEN, “*Punitive damages* in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht”, *TBBR* 2014, 426.

³²⁶ I. VRANCKEN, “*Punitive damages* in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht”, *TBBR* 2014, 426.

³²⁷ Judicial District Court New Mexico 18 augustus 1994, nr. D-202 CV-93-02419, Liebeck/McDonald's Restaurants.

gemotiveerd zijn hoge vergoedingen uit de brand te slepen vermits zij een bepaald percentage van de toegekende som als een deel van hun honorarium mogen afdingen.³²⁸

129. (ON)GEGRONDE VREES – Mijns inziens is bovenvermelde vrees niet geheel onterecht. Immers, dat de claimcultuur al overgewaaid is, kan afgeleid worden uit het feit dat men ook in België tegenwoordig te maken krijgt met een toenemend aantal claims in het algemeen en met betrekking tot persoonlijkheidsrechten in het bijzonder, en dat los van enige erkenning van het leerstuk van de *punitive damages*.³²⁹ Langs de andere kant moet naar mijn mening dan weer niet gevreesd worden dat de *punitive damages*, eenmaal aanvaard in België, even hoog zullen uitvallen als in de Verenigde Staten. Dat heeft te maken met het feit dat, zoals reeds opgemerkt werd in het vorige deel, in de VS de gewone schadevergoeding (*compensatory damages*) zelfs zonder *punitive damages* al aanzienlijk hoger ligt dan in België. Er dient aan herinnerd te worden dat *punitive damages* ten opzichte van de gewone schadevergoeding afschrikkend moeten werken. Als dus de gewone schadevergoeding al hoog is, zal een combinatie van *compensatory* en *punitive damages* daarom des te hoger uitvallen. Indien deze figuur ook in België, met zijn doorgaans al lage morele schadevergoedingen, naar verhouding toegepast wordt, zullen de *punitive damages* eveneens lager begroot worden dan in de VS en dus zeker geen extreme uitspattingen vertonen. Ik ben dan ook van mening dat als er al *punitive damages* worden opgelegd, deze maar net voldoende zullen zijn om een afschrikkend effect te creëren. De vrees voor hallucinante “Amerikaanse toestanden” lijkt me met andere woorden grotendeels ongegrond.

Afdeling 4: Uitwerking binnen de Belgische rechtsorde

130. INPASSING BINNEN DE BELGISCHE RECHTSORDE – Wanneer eenmaal de knoop doorgehakt wordt om te streven naar de invoering van deze rechtsfiguur in de Belgische rechtsorde, kan de vraag gesteld worden hoe dit precies uitwerking zou moeten krijgen. Naar mijn mening moeten de *punitive damages* niet algemeen toegepast worden binnen het aansprakelijkheidsrecht. Een algemene toepassing van de *punitive damages* lijkt mij simpelweg niet noodzakelijk. Echter, het is in deze masterproef niet de bedoeling om in het algemeen te onderzoeken waar *punitive damages* toegepast moeten worden. Wat mij betreft kan deze rechtsfiguur alvast binnen het kader van de persoonlijkheidsrechten een meerwaarde bieden. De redenen hiervoor werden hierboven reeds opgesomd toen de voordelen van *punitive damages* werden besproken.

Een eerste vraag die gesteld moet worden, is op welke grondslag deze gebaseerd zullen worden. Daarentrent bestaan drie visies en in deel I werd reeds mijn voorkeur uitgedrukt om niet te kiezen voor een volledige loskoppeling van het algemeen buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht. Ook ben ik van mening dat de integrale schadevergoeding nog altijd als hoofddoelstelling genomen moet worden en dat de *punitive damages* bij de schending van persoonlijkheidsrechten enkel bij wijze van uitzondering toegepast moeten worden, met name wanneer naar Frans voorbeeld onrechtmatig gedrag aangepakt moet worden en het strafrecht geen oplossing kan bieden.

---

³²⁸ C.R. SUNSTEIN, R. HASTIE, J.W. PAYNE, D.A. SCHKADE en W.K. VISCUSI, *Punitive damages. How juries decide*, Chicago, Chicago Press, 2002, 7.

³²⁹ I. VRANCKEN, “*Punitive damages* in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht”, *TBBR* 2014, 426.

131. WELKE CRITERIA? – De volgende vraag die gesteld kan worden, is welke criteria precies in acht genomen moeten worden voor het bepalen van de begroting van de *punitive damages*. Zo kon in bepaalde rechtspraak reeds waargenomen worden dat de ernst van de fout in aanmerking genomen wordt. Niet enkel een deel van de rechtspraak is deze mening toegedaan maar ook een deel van de rechtsleer acht de ernst van de fout het juiste criterium voor de begroting van *punitive damages*.³³⁰ Het criterium van de fout lijkt mij eveneens de oplossing. Eerder werd al duidelijk in de uiteenzetting van de wetsvoorstellen in Frankrijk dat zij zich ook op het criterium baseren.

132. BESTEMMING – Tot slot kan eveneens afgevraagd worden aan wie het deel van het toegekende bedrag dat de werkelijk geleden schade overstijgt, zal toekomen. Deze kwestie werd reeds eerder even aangestipt. Er wordt beweerd dat het slachtoffer zich onrechtmatig zou verrijken wanneer aan deze persoon het extra bedrag toegekend zou worden. Het lijkt mijns inziens dan ook aanvaardbaar dat voor dat deel van de som een andere bestemming wordt gezocht. In de rechtsleer wordt ervoor gepleit dit bedrag toe te kennen aan een organisatie die het geld efficiënt zal besteden en waarvoor het een meerwaarde kan bieden zoals het slachtofferfonds.³³¹

133. HERVORMINGEN – Er zijn verschillende manieren om de figuur van de *punitive damages* in ons rechtssysteem te incorporeren waardoor ze toegepast kunnen worden ter oplossing van de problematiek rond de vergoeding van schendingen van persoonlijkheidsrechten. Het is alvast een taak die weggelegd is voor de wetgever. De uitvinding of erkenning en toepassing ervan overlaten aan de rechtspraak zoals in de Verenigde Staten, is in België onmogelijk omwille van het legaliteitsbeginsel en de scheiding der machten. Het zal echter niet evident zijn om de figuur van de *punitive damages* in te passen in ons rechtssysteem. Zelfs in de Verenigde Staten verliep de invoering ervan niet zonder slag of stoot: ook al bestaat de figuur er al sinds 1791, toch is er tot op de dag van vandaag nog steeds kritiek op dit leerstuk.

Een eerste mogelijkheid is het invoeren van een specifieke wet waarin de *punitive damages* toegepast worden op schendingen van persoonlijkheidsrechten. Echter, het probleem bestaat er dan in dat een dergelijke wet strijdig bevonden zal worden met artikelen 10 en 11 GW zoals hierboven reeds werd aangehaald. Bovendien kan eveneens aangenomen worden dat niet enkel persoonlijkheidsrechten te kampen krijgen met lage schadevergoedingen en dat het toepassingsgebied van de in te voeren *punitive damages* dus niet beperkt zou moeten worden tot schendingen van persoonlijkheidsrechten. Het voordeel van een specifieke wet is wel dat op deze manier het mogelijk is algemene regels van het aansprakelijkheidsrecht ongestoord te laten en er binnen het gemeen recht geen hervormingen doorgevoerd moeten worden.

Een tweede mogelijkheid is de *punitive damages* te verankeren in het gemeenrechtelijke artikel 1382 BW. Dit lijkt niet noodzakelijk en in het licht van het legaliteitsbeginsel tevens onmogelijk, omdat het dan zeer moeilijk wordt om een specifiek toepassingsgebied te bepalen. Een nieuwe, aparte titel invoeren in het Burgerlijk Wetboek speciaal voor persoonlijkheidsrechten is ook niet

---

³³⁰ H. JACQUEMIN en R.E. MONTERO, "La responsabilité civile des médias" in J.L. FAGNART, *Responsabilités: traité théorique et pratique*, Brussel, Kluwer, 2003, nr. 159; E. VERJANS, "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 536.

³³¹ E. GULDIX en A. WYLLEMAN, "De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht", *TPR* 1999, 1655.

gewenst omdat de foutaansprakelijkheid op die manier op de achtergrond wordt geduwd.³³² Voorts lijkt het me ook niet ideaal een aparte titel in te voegen omdat de *punitive damages* dan afgescheiden worden van de algemene titels van de onrechtmatige daad wat de coherentie niet ten goede komt.

Een derde mogelijkheid is de invoering van een artikel 1383bis in het Burgerlijk Wetboek, hetgeen toelaat nog steeds een band te behouden met het gemeen buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht.³³³ Onderzoekster aan de Universiteit Antwerpen I. VRANCKEN heeft in 2014 in een artikel in het Tijdschrift voor Belgisch Burgerlijk Recht uitvoerig geschreven over de mogelijke invoering van een artikel 1383bis BW waarbij ze in grote mate rekening houdt met de kritieken die reeds geuit werden tegen de punitieve schadevergoedingen. Het artikel bevat een duidelijk, maar nog steeds algemeen omschreven toepassingsgebied van de *punitive damages*, die ze niet beperkt tot schendingen van persoonlijkheidsrechten. Ze definieert de gevallen waarop *punitive damages* zouden moeten worden toegepast en geeft een definitie van een lucratieve fout. Ze vestigt een weerlegbaar vermoeden van een dergelijke fout, maar ook een bedrieglijke fout kan de toepassing ervan uitlokken. Deze specifieke definiëringen heeft ze voorzien om in overeenstemming te zijn met artikelen 10 en 11 GW en het legaliteitsbeginsel.

Omdat het EHRM geen disproportionele schadevergoedingen wil, heeft ze ook een maximumgrens voor de omvang van de schadevergoeding bepaald. Dit maximum wordt bereikt door het basisbedrag van de vergoeding te vermenigvuldigen met een bepaalde ratio, zeg maar een multiplicator met een waarde op een vastgelegde schaal (bijvoorbeeld tussen 0,1 en 5). De waarde van de te gebruiken ratio of multiplicator hangt af van de concrete omstandigheden van de zaak. Het hanteren van een schaal geeft de rechter nog steeds een voldoende beoordelingsvrijheid én biedt het voordeel dat ongebreidelde willekeur wordt vermeden. De inspiratie voor het gebruik van ratio's werd geput uit het Amerikaanse recht waar de schaal gebaseerd wordt op een aantal afzonderlijke factoren. De ratio's kunnen naar mijn mening willekeur inderdaad in zekere zin wegnemen, al zal een volledige wegname ervan onmogelijk zijn. Dit lijkt me ook inherent aan een systeem dat werkt met schalen. Die schalen zullen immers rekening houden met afzonderlijke factoren en concrete omstandigheden zoals in Amerika zodat er altijd een element van onzekerheid of onvoorspelbaarheid en dus willekeur aanwezig blijft. In België houdt de rechter eveneens rekening met de concrete omstandigheden waardoor de bedragen schommelen. Met andere woorden, ook met het hanteren van ratio's zullen de bedragen nog steeds variëren maar het voordeel is nu dat ze zullen schommelen binnen een voorspelbare marge waardoor er al sneller gestreefd kan worden naar een vast patroon. Vermits de marge nu minstens meer voorspelbaar wordt, neemt ook de rechtszekerheid in zekere mate toe.

Voorts wijst de onderzoekster op de bijzondere motiveringsplicht van de rechter: hij moet duidelijk de redenen voor het toekennen van de punitieve vergoeding vermelden. Ze stelt tevens voor om het totale bedrag niet integraal toe te kennen aan het slachtoffer zelf, maar om de helft van het

---

³³² I. VRANCKEN, "Punitive damages in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht", *TBBR* 2014, 439.

³³³ *Ibid*, 440.

punitieve deel van de vergoeding door te storten aan een fonds. Dat fonds is bedoeld als een soort van back-up voor slachtoffers die niet vergoed worden.³³⁴

134. BEOORDELING – De uiteenzetting van VRANCKEN kadert in een onderzoek naar de toepassing van *punitive damages* in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht in het algemeen. Toch vind ik haar idee eveneens zeer goed tegemoetkomen aan de problematiek binnen de schending van persoonlijkheidsrechten in het bijzonder. De meeste andere alternatieven baseren zich namelijk enkel op de lucratieve fout, wat niet het enige probleem is. Immers, ook het wetens en willens schenden van een ander zijn persoonlijkheidsrecht met het doel deze persoon diep emotioneel te raken, is een problematiek die aangepakt moet worden.

---

³³⁴ *Ibid*, 447-448.

Hoofdstuk 2: Andere alternatieven

---

135. ALTERNATIEVEN – Indien en zolang de *punitive damages* op weerstand blijven stuiten in België, zijn er nog een aantal andere alternatieven die naar voren geschoven kunnen worden. Echter, in wat volgt zal enkel ingegaan worden op de alternatieven die eventueel kunnen dienen bij de schending van persoonlijkheidsrechten.

136. *RESTITUTIONARY REMEDIES* – Dit soort van schadevergoedingen houdt een terugbetaling aan de schadelijder in van het voordeel of de winst die de schadeveroorzaker heeft verkregen door de schending van een persoonlijkheidsrecht. Dergelijk alternatief kan eveneens teruggevonden kan worden in de besproken Franse wetsvoorstellen.³³⁵ Dit mechanisme lijkt mij echter wederom niet voldoende. De onrechtmatig verkregen winst kan inderdaad een criterium zijn dat de rechter voor ogen houdt, maar ook andere elementen zoals de ernst van de fout moeten in acht genomen worden, want anders lijkt het alsof het gedrag van de schadeveroorzaker getolereerd wordt. Ook ben ik van mening dat wanneer de schadelijder een morele schadevergoeding vraagt, die winst voor hem/haar niet centraal staat vermits hij andere doelstellingen voor ogen heeft zoals reputatieschade rechtzetten. Voor het aanpakken en ontmoedigen van de lucratieve fout kan deze vordering wel enige meerwaarde bieden, doch ben ik niet voldoende overtuigd dat enkel het afnemen van de winst ontradend zal werken.

137. *VERRIJKING ZONDER OORZAAK* – Op het eerste zicht kan een lucratieve fout, die ontstaat doordat een lage morele schadevergoeding werd toegekend bij de schending van een persoonlijkheidsrecht, aangepakt worden door middel van een vordering van de verrijking zonder oorzaak. De verrijking zonder oorzaak kan gebruikt worden wanneer er een verschuiving bestaat van het vermogen zonder dat er enige rechtvaardiging voorhanden is. De persoon die de voordelen heeft van deze vermogensverschuiving zal de benadeelde hiervoor moeten compenseren. Toegepast binnen het kader van de persoonlijkheidsrechten zou de schadeveroorzaker, die winsten heeft gegenereerd uit de schending van een persoonlijkheidsrecht, het slachtoffer moeten compenseren. Echter, de schadevergoeding zal binnen deze vordering ook niet hoger uitvallen dan de geleden schade. Dit komt omdat de verrijking zonder oorzaak een subsidiaire aard heeft waardoor deze vordering niet ingesteld kan worden wanneer een beroep op de onrechtmatige daad mogelijk is.³³⁶

138. *DISSUASIEVE VERGOEDING* – R. LINDON heeft een alternatieve visie gecreëerd waarbij er niet bestraffend opgetreden wordt en het principe van de integrale schadeloosstelling niet geschonden wordt.³³⁷ De vergoeding die opgelegd wordt moet dissuasief zijn. Dit betekent dat de vergoeding een ontradend effect moet hebben wat gerealiseerd kan worden indien de schadevergoeding evenredig is met het voordeel dat de schadeveroorzaker verkrijgt bij de schending van een persoonlijkheidsrecht. Als de schending via de pers gerealiseerd wordt, dan zal de vergoeding van de schade afgewogen worden tegenover het lezerspubliek. Dat lezerspubliek zal berekend worden

---

³³⁵ C. CAUFFMAN, "Naar een punitief Europees verbintenisrecht? Een rechtsvergelijkende studie naar de draagwijdte, de grondwettigheid en de wenselijkheid van het bestraffend karakter van het verbintenisrecht", *TPR* 2007, 859.

³³⁶ *Ibid.*

³³⁷ CA Parijs 13 februari 1971, *JCP* 1971, 16774, noot R. Lindon.

op basis van de oplage van het blad. Hoe meer bladen verkocht werden, hoe groter de schadevergoeding zal zijn.³³⁸ Deze visie lijkt op het eerste zicht een waardige oplossing, maar ze is in de praktijk vrij beperkt van nut, omdat met de nieuwe technieken voor het verspreiden van afbeeldingen en teksten zoals *facebook* een haast onmetelijk aantal personen bereikt wordt.

139. ONTOEREIKENDE ALTERNATIEVEN – Er werden zojuist verschillende alternatieve maatregelen opgesomd. Toch zijn deze maatregelen volgens mij allemaal niet toereikend. Ze lijken voornamelijk gericht te zijn op het aanpakken van het 'winstaspect', terwijl de *punitive damages* met meer elementen rekening proberen te houden zoals ontrading en preventie van onrechtmatig gedrag. Dit zijn tevens belangrijke elementen om tegemoet te komen aan de heersende problematiek binnen de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten. Wanneer een auteur weet dat hij schade zal aanrichten, zal deze in zekere zin winst nastreven. Logisch ook: de bereikte winst voor de ene, is de schade voor de andere in dit hele verhaal. Toch moet men winst in deze zin ruimer opvatten dan alleen het geldelijke. Een uitgever wint immers naast heel wat geld door de verspreiding van zijn blad, ook heel wat publiciteit en prestige. Het lijkt mij dan ook niet onbelangrijk dat tevens het onrechtmatig gedrag van de schadeveroorzaker aangepakt wordt, hetgeen niet enkel kan met het wegnemen van zijn winst vermits deze uiteindelijk hun doel bereikt heeft door de aandacht te trekken van een groter publiek.

---

³³⁸ E. GULDIX, *De persoonlijkheidsrechten, de persoonlijke levenssfeer en het privéleven in hun onderling verband*, Proefschrift, Brussel, Vrije Universiteit Brussel, 1986, 675.

Besluit

---

140. OPTIMALISATIE M.B.T. VERGOEDING VAN MORELE SCHADE – Een vettere kluif voor optimalisatie in de vergoeding van schendingen van persoonlijkheidsrechten is de morele schadevergoeding, omdat deze het meest wordt toegepast bij de schending van deze rechten. Er werd vastgesteld dat er binnen de toegekende morele vergoedingen geen eenduidige lijn getrokken kan worden qua hoogte van de bedragen, waardoor er momenteel veel rechtsonzekerheid bestaat. Bovendien brengen de lage vergoedingen lucratieve fouten met zich mee en de als onrechtvaardig aangevoelde perceptie dat de schadeveroorzaker schijnbaar “ongestraft” inbreuken mag plegen op persoonlijkheidsrechten. Als reactie hierop kunnen verschillende alternatieven opgeworpen worden zoals het herstel *in natura*, de verrijking zonder oorzaak en *restitutionary damages*. Toch lijkt het concept van de *punitive damages* het meest gepaste alternatief ondanks het feit dat dit op hevige kritiek stuit, zowel in de Verenigde Staten als in België en Frankrijk. Het betreft een begrip dat oorspronkelijk afkomstig is uit de *common law* en dat in essentie bedoeld is om onrechtmatig gedrag te bestraffen. Er moet echter opgemerkt worden dat de kritiek waarmee deze figuur af te rekenen heeft, in grote mate weerlegd kan worden en aldus vooruitgeschoven kan worden als beste alternatief voor de behandeling van schendingen van persoonlijkheidsrechten.

141. INSPIRATIE - Indien België in de toekomst wenst te opteren voor de toepassing van *punitive damages*, kan best het voorbeeld van de Verenigde Staten gevolgd worden vermits het concept daar eveneens toegepast wordt bij schendingen van *the right of publicity* en *the right to privacy*. De Belgische wetgever of rechtspraak kan zich eveneens laten inspireren door Frankrijk dat reeds vooruitstrevend werk heeft verricht in de invoering van *punitive damages*. Getuige daarvan zijn drie wetvoorstellen die reeds op tafel gelegd werden en een lans breken voor de toepassing ervan in het Frans recht. Niet enkel kan inspiratie geput worden in het buitenland, ook de Belgische rechtsliteratuur buigt zich over deze problematiek en gaat in op de figuur van de *punitive damages* met I. VRANCKEN op kop. Haar voorstel om *punitive damages* in te voeren via een nieuw te ontwerpen artikel 1383bis BW opent alvast veel perspectieven.

ALGEMEEN BESLUIT

142. CENTRALE ONDERZOEKSVRAAG – Bij de aanvang van dit onderzoek werd een antwoord gezocht op de volgende onderzoeksvraag: “Verloopt de vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrechten optimaal of is er ruimte voor verbetering?”

143. GEEN OPTIMAAL VERLOOP – In deel I werd een schets van het theoretisch kader gegeven en werd geconcludeerd dat de persoonlijkheidsrechten momenteel enkel beschermd kunnen worden onder artikel 1382 BW. In deel II werd het verloop van de vergoeding van de schade bij schendingen van persoonlijkheidsrechten onder de loep genomen en werden de heikele punten in dat proces blootgelegd. Er werd besloten dat schendingen van persoonlijkheidsrechten geredieerd kunnen worden door middel van ofwel een herstel *in natura* ofwel een geldelijke schadevergoeding die dan bedoeld is om zowel de materiële als de morele schade te dekken. Dé herstelmaatregel bij uitsteking in het kader van persoonlijkheidsrechten is de publicatie van de rechterlijke uitspraak. Er werd tevens besloten dat binnen de herstelmaatregelen *in natura* geen specifieke problemen opduiken in de zin dat zij wel degelijk een deel van de geleden schade wegnemen. Het is echter onmogelijk om aan de hand van dit soort maatregelen alle gevolgen, vooral die op langere termijn, definitief te verhelpen. Het herstel *in natura* als vergoeding van de schade bij de schending van persoonlijkheidsrecht is dan ook het meest optimaal wanneer deze in combinatie wordt uitgesproken met een geldelijke schadevergoeding.

Een geldelijke schadevergoeding kan enerzijds opgelegd worden voor de vergoeding van materiële schade die zich heeft voorgedaan ten gevolge van een schending van een persoonlijkheidsrecht. Wat de begroting van de materiële schade betreft, konden geen noemenswaardige probleempunten opgemerkt worden.

Anderzijds kan een schadevergoeding ook opgelegd worden om morele schade te compenseren. Het is immers zo dat in het kader van persoonlijkheidsrechten voornamelijk morele schade geleden wordt, iets wat niet uitsluitend *in natura* hersteld kan worden en al evenmin gemakkelijk in termen van geld uitgedrukt kan worden. Dit onderzoek heeft echter aan het licht gebracht dat de vergoeding van de morele schade kampt met een serieuze rechtsonzekerheid. Het onderliggende probleem situeert zich op het niveau van de begroting net omdat deze schadepost zo moeilijk naar waarde in te schatten is en daardoor soms ondergewaardeerd wordt. Het gevolg daarvan is dat morele schadevergoedingen bij de schending van persoonlijkheidsrechten over het algemeen te kampen heeft met té lage bedragen die de werkelijk geleden schade niet dekken. Daartegenover staat het gevaar dat lage morele schadevergoedingen lucratieve fouten aanmoedigen, een probleem dat ook gekend is in het Franse rechtssysteem. Er is echter een tendens waarneembaar binnen een ander deel van de rechtspraak om opvallend hogere bedragen toe te kennen, wellicht ingegeven door een verdoken punitief oogmerk. Deze gang van zaken ondermijnt het principe van de integrale schadeloosstelling volledig. Uit het voorgaande kan aldus afgeleid worden dat de geldelijke vergoeding van de morele schade ingeval van een schending van persoonlijkheidsrechten niet optimaal verloopt.

144. PUNITIVE DAMAGES OP DE VOORGROND – In Deel III werd vervolgens op zoek gegaan naar alternatieven die de aanwending van morele schadevergoedingen in het kader van schendingen van persoonlijkheidsrechten eventueel kunnen optimaliseren en aldus tegemoet komen aan de hierboven geschetste problematiek. Verschillende alternatieven werden onderzocht: de *restitutionary remedies*, de verrijking zonder oorzaak en de dissuasieve vergoeding. Volgens mij was geen een ervan toereikend om het probleem op te lossen vermits ze zich voornamelijk baseren op de aanpak van de lucratieve fouten en het ontnemen van de winsten die geput werden uit de schending. De elementen van ontrading en preventie blijven echter achterwege. Dit is niet het geval voor de zogenaamde *punitive damages*. Het begrip kan omschreven worden als zijnde een schadevergoeding die wordt opgelegd aan de dader om tevens diens onrechtmatig gedrag te bestraffen en op die manier naar de toekomst toe ontradend op te treden ten aanzien van die dader en eventuele andere daders.

België en Frankrijk kennen deze rechtsfiguur principieel niet in hun rechtssysteem omwille van het principe van de integrale schadeloosstelling. Frankrijk is hierop echter stilaan aan het terugkomen, getuige de drie wetsvoorstellen die reeds verschenen zijn ter invoering van deze figuur in de Franse rechtsorde. De persoonlijkheidsrechten en de *punitive damages* zijn beiden vrij nieuwe concepten die meer en meer op de voorgrond beginnen te treden en mekaar in zekere zin zelfs te hulp kunnen schieten. Wil het Belgische rechtssysteem mee met zijn tijd blijven, zal de Belgische wetgever zich vooruitstrevend moeten opstellen en een passend antwoord moeten bieden op de problemen die nieuwe technieken met zich meebrengen. Hiermee bedoel ik dat het mogelijk moet zijn deze nieuwe figuur in te voeren zonder de algemene principes volledig te laten varen.

145. LESS IS NOT ALWAYS MORE, PERHAPS MORE MIGHT BE LESS – Globaal genomen kan als voornaamste uit dit onderzoek afgeleid worden dat vooral de morele schadevergoeding bij de schending van persoonlijkheidsrechten niet optimaal verloopt en er aldus daar ruimte is voor verbetering. Wanneer persoonlijkheidsrechten geschonden worden, kan men best werken met een combinatie van een herstelmaatregel, die bedoeld is om de schade op het eerste zicht te herstellen, en een geldelijke schadevergoeding om de langere termijn effecten te remediëren. Indien dat nog niet volstaat om de werkelijk geleden schade te dekken, omdat deze schadevergoedingen over het algemeen vrij laag begroot worden, kan er aangevuld worden met *punitive damages*. Deze zijn echter bedoeld als een *ultimum remedium* en zullen, eenmaal aanvaard, dus zeker geen dagelijkse kost worden maar enkel toegepast worden wanneer er een gegronde vrees is voor een herhaalde lucratieve fout of wanneer er sprake is van kwaad opzet, namelijk met het oogmerk om iemand met opzet in zijn persoonlijkheid te schaden. Het zal echter wachten zijn op een wetgevend optreden dat deze problematiek onder handen durft te nemen.

De essentie van deze masterproef laat zich misschien wel het best vertalen in de volgende quote: *less is not always more, perhaps more might be less*. Lage morele schadevergoedingen leiden duidelijk niet tot een optimale, hogere rechtsbescherming, maar misschien kunnen hogere schadevergoedingen zoals de *punitive damages* zorgen voor een betere vergoeding van de schade en leiden tot minder inbreuken.

BIBLIOGRAFIE

Internationaal/Europees

Rechtspraak

- EHRM 25 mei 1993, nr. 14307/88, Kokkinakis/Griekenland.
- EHRM 26 maart 1996, nr. 17488/90, Goodwin/Verenigd Koninkrijk.
- EHRM 15 februari 2005, nr. 68416/01, Steel en Morris/Verenigd Koninkrijk.
- EHRM 25 juni 2013, nr. 30812/07, Trévalec/België.

België

Wetgeving

- Wet 23 juni 1961 betreffende het recht tot antwoord, *BS* 8 juli 1961.
- Wet 30 juni 1994 betreffende het auteursrecht en de naburige rechten, *BS* 27 juli 1994.

Rechtspraak

Arbitragehof/Grondwettelijk Hof

- Arbitragehof 21 januari 1998, *JT* 1998, 253.

Hof van Cassatie

- Cass. 4 juli 1929, *Pas.* 1929, I, 26, noot P. LECLERCQ.
- Cass. 23 juni 1932, *Pas.* 1932, I, 200, noot P. LECLERCQ.
- Cass. 30 mei 1969, *Arr.Cass.* 1969, 943.
- Cass. 10 oktober 1972, *Arr.Cass.* 1973, 146.
- Cass. 4 maart 1975, *Arr.Cass.* 1975, 753, *Pas.* 1975, 682.
- Cass. 30 april 1976, *Arr.Cass.* 1976, 980.
- Cass. 21 februari 1984, *Pas.* 1984, 716.
- Cass. 19 januari 1993, *RW* 1993-1994, 1503.
- Cass. 24 augustus 1998, *Arr.Cass.* 1998, 370.
- Cass. 13 oktober 1999, *Arr.Cass.* 1999, 1255.
- Cass. 22 november 2005, *Pas.* 2005, 2321, concl. M. DE SWAEF.

- Cass. 9 februari 2006, *NJW* 2006, 798, noot I. BOONE.
- Cass. 15 februari 2007, *NJW* 2008, 213, noot G. JOCQUÉ.
- Cass. 27 april 2007, *Arr.Cass.* 2007, 903, *AM* 2007, 377, *NJW* 2007, 897, noot E. BREWAYS, *Pas.* 2007, 793, *RTDF* 2008, 779, *RW* 2009-2010, 321.
- Cass. 11 september 2009, *NJW* 2010, 25, noot G. JOCQUÉ.
- Cass. 12 januari 2012, *AM* 2012, 358, noot D. VOORHOOF, *Pas.* 2012, 92.

Hof van beroep

- Brussel 2 januari 1986, *TBH* 1987, 425.
- Brussel 4 oktober 1989, *RW* 1989-1990, 651, noot D. VOORHOOF.
- Brussel 12 januari 1994, *RW* 1994-1995, 229.
- Gent 26 april 1996, *RW* 1999-2000, 642.
- Brussel 25 september 1996, *AM* 1997, 76.
- Brussel 5 februari 1999, *AM* 1999, 274, noot F. RINGELHEIM.
- Brussel 12 november 1999, *AM* 1999, 361.
- Brussel 16 februari 2001, *AM* 2002, 282.
- Gent 12 juni 2001, *TBBR* 2001, 305.
- Luik 13 mei 2002, *AM* 2002, 532.
- Brussel 3 april 2003, *RGAR* 2004, nr. 13.909.
- Antwerpen 5 mei 2003, *AM* 2004, 67.
- Brussel 2 september 2003, *AR* 2000/1050, onuitg.
- Antwerpen 11 oktober 2005, *AM* 2006, 202.
- Gent 20 september 2006, *AM* 2007, 386.
- Gent 21 februari 2008, *AM* 2008, 318.
- Antwerpen 23 juni 2010, *NJW* 2010, 790.

Rechtbank van eerste aanleg

- Rb. Gent 16 december 1981, *RW* 1983-1984, 2968.
- Rb. Mechelen 29 maart 1983, *RW* 1984-1985, 62.
- Rb. Antwerpen 24 juni 1985, *RW* 1985-1986, 2645, noot G.L. BALLON.
- Rb. Brussel 16 december 1987, *JT* 1988, 500.
- Rb. Antwerpen 12 mei 1989, *RW* 1989-1990, 654.
- Rb. Kortrijk 17 november 1989, *TGR* 1990, 116, noot D. VOORHOOF.

- Rb. Brugge 31 januari 1990, *RW* 1991-1992, 234.
- Rb. Brugge 27 juni 1994, *RW* 1994-1995, 473.
- Rb. Brussel 22 november 1994, *RGAR* 1995, nr. 12449.
- Rb. Brussel 22 november 1994, *RGAR* 1995, nr. 12450.
- Rb. Brussel 7 november 1995, *Ing.Cons.* 1996, 23.
- Rb. Brussel 20 februari 1996, *AM* 1998, 259.
- Rb. Luik 12 december 1997, *JLMB* 1998, 819.
- Rb. Brussel 16 december 1997, *AM* 1998, 260, *JLMB* 1998, 204.
- Rb. Charleroi 9 december 1998, *AM* 2000, 145.
- Rb. Brussel 19 januari 1999, AR 97/9254/A, onuitg.
- Rb. Brussel 23 maart 1999, *JLMB* 2000, 1602.
- Rb. Brussel 28 oktober 1999, *AM* 2000, 113.
- Rb. Gent 22 november 1999, *AM* 2000, 148.
- Rb. Luik 15 december 1999, *AM* 2000, 160.
- Rb. Brussel 19 mei 2000, *AM* 2000, 338.
- Rb. Brussel 9 februari 2001, *JLMB* 2001, 659.
- Rb. Gent 12 juni 2001, *AM* 2001, 169.
- Rb. Brussel 26 oktober 2001, *AM* 2002, 88.
- Rb. Brussel 17 mei 2002, *AM* 2003, 138.
- Rb. Gent 24 juni 2002, *AM* 2003, 143.
- Rb. Antwerpen 20 september 2002, onuitg.
- Rb. Gent 19 november 2003, *AM* 2004, 384.
- Rb. Brussel 16 december 2003, *JLMB* 2004, 793.
- Rb. Hasselt 19 december 2003, *AM* 2004, 388.
- Rb. Luik 14 januari 2004, *AM* 2005, 91.
- Rb. Namen 18 april 2005, *Journ.Proc.* 2005, 26.
- Rb. Gent 18 mei 2005, *AM* 2005, 453.
- Rb. Brussel 20 februari 2007, *AM* 2007, 393.
- Rb. Brussel 20 november 2007, onuitg.
- Rb. Antwerpen 12 juni 2008, *RABG* 2008, 1267.
- Rb. Brussel 15 oktober 2009, *AM* 2010, 202.

- Rb. Kortrijk 27 oktober 2009, *AM* 2010, 216, noot D. VOORHOOF.
- Rb. Brussel 11 januari 2011, *JLMB* 2012, 791.

Rechtsleer

Boeken

- BERKMOES, H., "Recht van antwoord" in X., *Postal memorialis. Lexicon strafrecht, strafvordering en bijzonder wetten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 12-35.
- BOCKEN, H., "Nog iets over inbreuk op recht?" in H. COUSY, E. DIRIX, S. STIJNS, J. STUYCK en D. VAN GERVEN (eds.), *Liber amicorum Walter van Gerven*, Deurne, Kluwer, 2000, 183-202.
- BOCKEN, H. en BOONE, I., *Inleiding tot het schadevergoedingsrecht*, Brugge, die Keure, 2011, 284 p.
- CORNELIS, L., *Beginnelsen van het Belgisch buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 744 p.
- DE CALLATAÿ, D. en ESTIENNE, N., *La responsabilité civile. Chronique de jurisprudence 1996-2007*, II, *Le dommage*, Brussel, Larcier, 2009, 605 p.
- DEKKERS, R. en WYLLEMAN, A., *Handboek burgerlijk recht, I, Personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 420 p.
- DE PAGE, H. en MASSON, I., *Traité élémentaire de droit civil Belge*, II, *Les personnes*, Brussel, Bruylant, 1990, 641 p.
- DE WINTER, F. en SCHRYVERS, J., *Schaderegeling in België*, Gent, Mys en Breesch, 1999, 55 p.
- DIERICKX, L., *Het recht op afbeelding*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 364 p.
- DIJON, X., *Le sujet de droit en son corps. Une mise à l'épreuve du droit subjectif*, proefschrift, Brussel, Larcier, 1992, 789 p.
- DIRIX, E., *Het begrip schade*, Antwerpen, Maklu, 1998, 150 p.
- DUERINCKX, K., *Aansprakelijkheidsrecht: een overzicht*, Antwerpen, Maklu, 2012, 99 p.
- GULDIX, E., *De persoonlijkheidsrechten, de persoonlijke levenssfeer en het privéleven in hun onderling verband*, proefschrift, Brussel, Vrije Universiteit Brussel, 1986, 691 p.
- HEYVAERT, A., *Theorieën over personen- en gezinsrecht rond een syllabus van de Belgische techniek*, Mechelen, Kluwer, 2002, 475 p.
- ISGOUR, M., "La presse, sa liberté et ses responsabilités" in M. ISGOUR, K. LEMMENS, A. STROWEL, F. TULKENS en S. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *Média et droit: recyclage en droit*, Louvain-la-Neuve, Anthemis, 2008, 75-122.
- ISGOUR, M., *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 2014, 392 p.
- ISGOUR, M. en VINCOTTE, B., *Le droit à l'image*, Brussel, Larcier, 1998, 155 p.

- LEMMENS, K., "Toch maar morele schadevergoeding tegen beter weten in?" in W. DEBEUCKELAERE, S. GUTHWIRTH, M. LAMBRECHTS, M. SANTENS en D. VOORHOOF (eds.), *Ontmoetingen met Koen Raes*, Brugge, die Keure, 2012, 229-236.
- MAHÉ, C.B.P., "Punitive damages in the competing reform drafts of the French civil code" in L. MEURKENS en E. NORDIN, *The power of punitive Damages – Is Europe missing out?*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 261-281.
- MARTENS, P., *Mediarecht voor journalisten*, Antwerpen, 2005, 165 p.
- MATTHYS, J., *Evaluatie en vergoeding van lichamelijke schade*, Brussel, Larcier, 2014, 525 p.
- MEURKENS, L., "The punitive damages debate in continental Europa: food for thought" in L. MEURKENS en E. NORDIN, *The power of punitive damages – Is Europe missing out?*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 533 p.
- RENCHON, J.L. (ed.), *Les droits de la personnalité*, Brussel, Bruylant, 2009, 346 p.
- RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling*, Gent, Story-Scientia, 1988, 411 p.
- SAMOY, I., VANDENBUSSCHE, W., VERJANS, E. en DHOOGHE, D., "De dynamiek van het schadevereiste (1804-Heden)" in B. DEBAENST en B. DELBECKE (eds.), *Vangnet of springplank? Het buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht in een moderne samenleving (1804-heden)*, Brugge, die Keure, 2014, 133-147.
- SENAËVE, P., *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 671 p.
- SIMAR, N., "L'évaluation judiciaire des indemnités" in J.L. FAGNART (ed.), *Responsabilités. Traité théorique et pratique*, Dossier 51, Mechelen, Kluwer, 1999, 1-23.
- SIMOENS, D., *Beginsel van Belgisch privaatrecht*, XI/2, *Schade en schadeloosstelling*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 433 p.
- STIJNS, S., *Verbintenissenrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 152 p.
- SWENNEN, F., *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 572 p.
- SWENNEN, F., *Personenrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 174 p.
- VAN GERVEN, W. en COVEMAEKER, S., *Verbintenissenrecht*, Leuven, Acco, 2006, 719 p.
- VANSWEEVELT, T. en WEYTS, B., *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 935 p.
- VOORHOOF, D., "De journalistieke vrijheid en de tussenkomst van de rechter: censuur of noodzaak in een democratische samenleving" in A. BERENBOOM, E. DERIEUX en E.J. DOMMERING (eds.), *Censures: actes du colloque du 16 mai 2003*, Brussel, Larcier, 2003, 71-97.
- VOORHOOF, D., *Actuele vraagstukken van mediarecht. Doctrine en jurisprudentie*, Deurne, Kluwer, 1992, 502 p.
- VOORHOOF, D. en VALCKE, P., *Handboek mediarecht*, Brussel, Larcier, 2014, 758 p.
- WEYTS, B., *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 935 p.

- WEYTS, B., "Opzet in het aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht: the story continues" in H. VUYE en Y. LEMENSE (eds.), *Springlevend aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 265-292.
- WEYTS, B., "Punitieve elementen in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht" in J. ROZIE, A. VAN OEVELEN en S. RUTTEN (eds.), *Toetsing van sancties door de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 173-203.
- WYLLEMAN, A., "Persoonlijkheidsrechten en bescherming van de persoonlijke levenssfeer: status questionis en perspectieven" in K. BROECKX, B. CLAESSENS, D. COUNYE, R. DE CORTE, B. DE GROOTE, D. DE MEULEMEESTER, I. DEMUYNCK, J. ERAUW, P. HUMBLET, P. MAEYAERT, K. ROOX, R. STEENNOT, M. TISON, C. VAN ACKER, H. VANHEES, H. VERBIST, A. WYLLEMAN en E. WYMEERSCH (eds.), *Privaatrecht in de reële en virtuele wereld (XXVIIe Postuniversitaire Cyclus Willy Delva)*, Antwerpen, Kluwer, 2002, 435-464.

Tijdschriften

- BAETEMAN, G., GERLO, J., GULDIX, E., WYLLEMAN, A., VERSCHULDEN, G. en BROUWERS, S., "Overzicht van rechtspraak. Personen- en familierecht (1995-2000)", *TPR* 2001, 1551-2093.
- BREWAEYS, E., "Vrijheid van meningsuiting en wetenschappelijke kritiek", *NJW* 2014, 944.
- CAUFFMAN, C., "Naar een punitief Europees verbintenissenrecht? Een rechtsvergelijkende studie naar de draagwijdte, de grondwettigheid en de wenselijkheid van het bestraffend karakter van het verbintenissenrecht", *TPR* 2007, 799-873.
- DEENE, J., "Hof van beroep geeft Clijsters haar portretrecht terug", *Juristenkrant* 2008, 1.
- DELBECKE, B. en LEMMENS, K., "Honderdvijftig jaar perszaken voor de burgerlijke rechter", *Juristenkrant* 2013, 13.
- GULDIX, E., "Algemene systematische beschouwingen over het persoonlijkheidsrecht op de eigen afbeelding", *RW* 1980-1981, 1161-1192.
- GULDIX, E., "De rechtsbescherming van de persoonlijke levenssfeer door persoonlijkheidsrechten", *Vl.T.Ge.* 1986-1987, 203-218.
- GULDIX, E. en WYLLEMAN, A., "De positie en de handhaving van persoonlijkheidsrechten in het Belgisch privaatrecht", *TPR* 1999, 1589-1657.
- GULDIX, E., WYLLEMAN, A., DECLERCK, C., MASSCHELEIN, M., DE HERT, P., SWERTS, K., DE BOCK, F. en SAELENS, R., "Overzicht van rechtspraak. Personenrecht (2001-2008)", *TPR* 2009, 918-936.
- LANGENAKEN, E., "L'indemnisation des atteintes aux droits de la personnalité et son implication quant à la nature de ces droits", *TBBR* 2012, 422-444.
- LEMMENS, K., "La nécessité d'une ingérence dans la liberté d'expression n'est jamais évidente. L'obligation de réparation d'une faute civile non plus?", *RCJB* 2011-2012, 434-450.
- SWENNEN, F., "Privéleven is personenrecht is familierecht", *RW* 2011, 41-48.

- VANLEENHOVE, C., "Stiletto's in New York: zet Belgische rechter punitive damages een hak?", *Juristenkrant* 2015, 16.
- VAN SCHOUBROECK, C. , "Begroting van morele schade in België", *Verkeersrecht* 2012, 218-225.
- VANDENBERGHE, H., VAN QUICKENBORNE, M., WYNANT, L. en DE BAENE, M., "Overzicht van rechtspraak. Aansprakelijkheid uit de onrechtmatige daad 1994-1999" *TPR* 2000, 1551-1955.
- VERJANS, E., "Buitencontractuele aansprakelijkheid voor schending van persoonlijkheidsrechten", *RW* 2013, 522-536.
- VOORHOOF, D., "Facebook en de Raad voor de Journalistiek", *NJW* 2011, 38-44.
- VOORHOOF, D., "Politieke partijen mogen niet zomaar uw kop gebruiken", *Juristenkrant* 2002, 13.
- VRANCKEN, I., "*Punitive damages* in het buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht", *TBBR* 2014, 426-448.
- WEYTS, B., "Lucratieve fouten in het aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht. The winner takes it all", *RW* 2006, 1641-1652.

Frankrijk

Wetgeving

- Loi du 17 juillet 1970 tendant à renforcer la garantie des droits individuels des citoyens, www.legifrance.gouv.fr.
- Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse, www.legifrance.gouv.fr.
- Loi du 29 juillet 1982 sur la communication audiovisuelle, www.legifrance.gouv.fr.

Wetsvoorstellen

- Avant-Projet de réforme du droit des obligations (Articles 1101 à 1386 du Code civil) et du droit de la prescription (Articles 2234 à 2281 du Code civil), Rapport à Monsieur Pascal Clément Garde des Sceaux, Ministre de la Justice 22 Septembre 2005, consulteerbaar op www.justice.gouv.fr/art_pix/RAPPORTCATALASEPTEMBRE2005.pdf, laatst geraadpleegd op 13 mei 2015.
- Proposition de loi portant réforme de la responsabilité civile, consulteerbaar op www.senat.fr/leg/pp109-657.html, laatst geraadpleegd op 13 mei 2015.

Rechtspraak

Cour de Cassation

- Cass. 16 oktober 1994, *Bull.Civ.* 1984, 268.

- Cass. 22 mei 1996, *D.* 1996, 196.
- Cass. 5 november 1996, *D.* 1997, 403-405, noot S. LAULOM.
- Cass. 16 juli 1998, *D.* 1999, 541, noot J-C. SAINT-PAU.
- Cass. 30 mei 2000, *D.* 2001, 1571, noot J. RAVANAS.
- Cass. 2 oktober 2007, *RTD* 2008, 79.
- Cass. 1 december 2010, nr. 1090, www.lexisnexis.fr.

Cour d'Appel

- CA Parijs 13 februari 1971, *JCP* 1971, 167740, noot R. LINDON.
- CA Parijs 14 mei 1975, *D.* 1976, 291, noot R. LINDON.
- CA Versailles 30 juni 1994, *D.* 1995, noot J. RAVANAS.
- CA Parijs 6 mei 1997, *D.* 1997, 596.

Tribunal de grande instance

- TGI Parijs 13 februari 1971, *JCP* 1971, 16774, noot R. LINDON.
- TGI Parijs 3 december 1975, *JCP* 1978, 19002, noot D. BECOURT.
- TGI Parijs 17 december 1986, *Gaz.Pal.* 1987, 1238.
- TGI Parijs 10 februari 2006, *Légipresse* 2006, 53.
- TGI Nanterre 14 september 2006, *Légipresse*, 2007, 15.
- TGI Parijs 28 september 2006, *Legipress* 2007, 54, noot J.M. BRUGUIÈRE.

Rechtsleer

Boeken

- BACACHE-GIBEILI, M., *Droit civil: les obligations, la responsabilité civile extracontractuelle*, Parijs, Economica, 2007, 764 p.
- BACACHE-GIBEILI, M., *Traité de droit civil, V, Les obligations, la responsabilité civile extracontractuelle*, Parijs, Economica, 2012, 968 p.
- BATTEUR, A., *Droit des personnes des familles et des majeurs protégés*, Parijs, Lextenso, 2010, 522 p.
- BEIGNIER, B., *Le droit de la personnalité*, Parijs, PUF, 1992, 125 p.
- BRUN, P., *Responsabilité civile extracontractuelle*, Parijs, Litec, 2009, 582 p.
- CARVAL, S., *La responsabilité civile dans sa fonction de peine privée*, Parijs, Paris Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1995, 417 p.
- LE TOURNEAU, P., *Droit de la responsabilité et des contrats*, Parijs, Dalloz, 2012, 2162 p.

- LE TOURNEAU, P., *La responsabilité civile*, Parijs, Dalloz, 1982, 825 p.
- LINDON, R., *Une création prétorienne: les droits de la personnalité*, Parijs, Dalloz, 1974, 372 p.
- MALAURIE, P., *Les personnes. Les incapacités*, Parijs, Defrénois, 2005, 330 p.
- SAINT-PAU, J.C., BENEJAT, M., BERGEAUD-WETTERWALD, A., BLOCH, L., DARSONVILLE, A., GARCIA, F., GOGORZA, A., GONTHIER, F., MELIN-SOUCRAMANIEN, B., OLLARD, R., PELTIER, V., PLAZY, J.M., ROUSSEAU, F., SAGOT-DAVAUROUX, J. en ZAKBALZA, A., *Traité – Droits de la personnalité*, Parijs, LexisNexis, 2013, 1409 p.
- STARCK, B., ROLAND, H. en BOYER, L., *Droit civil, les obligations*, Parijs, Litec, 1985, 837 p.
- TEYSSE, B., *Droit civil les personnes*, Parijs, Litec, 2003, 435 p.
- WEILL, A. en TERRE, F., *Droit civil. Les personnes. La famille. Les incapacités*, Parijs, Dalloz, 1993, 981 p.
- ZENATI-CASTAING, F. en REVET, T., *Manuel de droit des personnes*, Parijs, PUF, 2006, 339 p.

Tijdschriften

- DOUAOUI, M.D., "La réparation du trouble médiatique", *D.* 2001, 1333-1340.
- DREYER, E., "Droit de la presse et droits de la personnalité", *D.* 2011, 780-793.
- GRIDEL, J.P., "Liberté de la presse et protection civile des droits modernes de la personnalité en droit positif français", *D.* 2005, 391-403.
- JOURDAIN, P., "La seule constatation de l'atteinte à la vie privée ouvre droit à réparation", *D.* 1997, 289.
- LEPAGE, A., "L'article 9 du Code Civil peut- il constituer durablement la matrice des droits de la personnalité?", *Gaz.Pal.* 2007, 1-55.
- LEPAGE, A., "Personnalité (Droits de la)", *D.* 2009, 2-84.
- LEPAGE, A., MARINO, L. en BIGOT, C., "Droits de la personnalité", *D.* 2007, 2771-2785.
- LICARI, F.X., "La compatibilité de principe des *punitive damages* avec l'ordre public international: une décision en trompe-l'œil de la Cour de cassation?", *D.* 2011, 423-428.
- MEADEL, J., "Faut-il introduire la faute lucrative en droit français?", *Petites affiches* 2007, 6-19.
- MESA, R., "L'opportune consécration d'un principe de restitution intégrale des profits illicites comme sanction des fautes lucratives", *D.* 2012, 2754.
- PIERRAT, E., "Protection des droits de la personnalité", *Legicom* 1996, 87-93.
- VINEY, G., "Quelques propositions de réforme du droit de la responsabilité civile", *D.* 2009, 2944-2955.
- VINEY, G., "Responsabilité civile", *JCP* 1997, 4025.

Internet

- TERRE, F., *Pour un réforme de la responsabilité civile*, internet, gepubliceerd op 15 februari 2011, laatst geraadpleegd op 13 mei 2015, www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/1_proposition_texte_responsabilite_civile_20111018.pdf, 13 p.

Verenigde Staten

Rechtspraak

Supreme Court

- Supreme Court 7 juni 1965, nr. 496, Griswold/Connecticut.
- Supreme Court 9 januari 1967, nr. 22, Time, Inc./Hill.
- Supreme Court 28 juni 1977, nr. 76-577, Zacchini/Scripps-Howard Broad. Co.
- Supreme Court 17 augustus 2009, nr. S155242, Christoff/Nestle USA.

Court of Appeals

- Court of Appeals 26 januari 1987, nr. 80-1720, Carson/Here's Johnny Portable Toilets.
- Court of Appeals 17 juni 1985, nr. 84-2919, 84-2985, Douglass/Hustler Magazine.
- Court of Appeals 5 augustus 1992, nr. 90-55981, Waits/Frito-Lay.
- Court of Appeals 20 juni 2006, nr. ED 85283, Doe/McFarlane.

District Court

- United States District Court New York 28 november 1973, nr. 72 Civ. 1041, Grant/Esquire.
- The Second Judicial District Court New Mexico 18 augustus 1994, nr. D-202 CV-93-02419, Liebeck/McDonald's Restaurants.

Rechtsleer

Boeken

- BEST, A. en BARNES, D.W., *Basic tort law: cases, statutes, and problems*, New York, Aspen Publishers, 2007, 896 p.
- BUCKLEY, W.R. en OKRENT, C.J., *Torts and personal injury law*, Delmar, Cengage Learning, 2004, 532 p.
- COLLIN, T.J., *Punitive damages and business torts: a practitioner's handbook*, Chicago, American Bar Association, 1998, 206 p.

- EDWARDS, J.S., *Tort law*, Boston, Cengage Learning, 2015, 584 p.
- FISCHER, J.M., *Understanding remedies*, New York, Matthew Bender & Co, 2006, 1088 p.
- GOLD, E.R., *Body parts: Property rights and the ownership of human biological materials*, Washington, Georgetown University Press, 1997, 223 p.
- MILO, D., *Defamation and freedom of speech*, Oxford, Oxford Scholarship Online, 2009, 374 p.
- O'CONNELL, J.F., *Remedies*, Minnesota, West Publishing Company, 1984, 320 p.
- PINCKAERS, J.C.S., *From privacy toward a new intellectual property right in persona*, Boston, Kluwer, 1996, 14 p.
- SHAPO, M.S., *Principles of tort Law*, New York, Thomson West, 2010, 595 p.
- STATSKY, W., *Essentials of torts*, Delmar, Cengage Learning, 2011, 408 p.
- STOLL-DEBELL, K., DEMPSEY, N. en DEMPSEY, B., *Injunctive relief: temporary restraining orders and preliminary injunctions*, Chicago, American Bar Association, 2009, 459 p.
- SUNSTEIN, C.R., HASTIE, R., PAYNE, J.W., SCHKADE, D.A. en VISCUSI, W.K., *Punitive damages. How juries decide*, Chicago, Chicago Press, 2002, 280 p.
- TABB, W.M. en SHOBE, E.W., *Remedies in a nutshell*, New York, Thomson West, 2005, 272 p.
- WATSON, A.R., *A treatise on the law of damages for personal injuries*, Virginia, Michie Company, 1901, 944 p.

Tijdschriften

- HENKIN, L., "Privacy and autonomy", *Columbia L.Rev.* 1974, 1410-1433.
- HOROWITZ, G., "An analysis of the right of publicity", *Art & L.* 1980-1981, 39-43.
- HUNT, A.M., "Everyone wants to be a star: extensive publicity rights for noncelebrities unduly restrict commercial speech", *Nw.U.L.REV.* 2001, 1605-1659.
- KESSLER, F.R., "A common law for the statutory era: the right of publicity and New York's right of privacy statute", *Fordham Urban Law Journal* 1986, 951-997.
- KONSY, S.M., "Publicity dilution: a proposal for protecting publicity rights", *Santa Clara High Technology Law Journal* 2004, 347-381.
- SMITH, L.L., "Punitive damages", *Am.L.Reg.* 1893, 519-528.
- LAUTERBACH, T., "US-style 'personality' right in the UK – En route from Strasbourg?", *Bileta* 2005, 1-11.
- MITCHELL, P.A. en SHAVELL, S., "Punitive damages: an economic analysis", *Harv.L.Rev.* 1997-1998, 869-962.
- MOONY, W.E., "Punitive damages", *Ins.L.J.* 1965, 197-204.
- MTIMA, L., "The right of publicity and doctrinal social justice", *The Licensing Journal* 2012, 1-9.

- RUBIN, E.L., "Rights of publicity and entertainment licensing", *The Computer & Internet Lawyer* 2011, 9-13.
- SUGARMAN, S.D., "Tort damages for non-economic losses (in cases of physical injury to the person)", *Comparative Tort Law* 2013, 200-255.
- WARREN, S.D. en BRANDEIS, L.D., "The right to privacy", *Harvard L.Rev.* 1980, 193-220.
- WASSOM, B.D., "Uncertainty squared: the right of publicity and social media", *Syracuse Law Review* 2013, 228-251.
- ZAVOS, H., "Monetary damages for nonmonetary Losses: an integrated answer to the problem of the meaning, function, and calculation of noneconomic damages", *Loyola of Los Angeles Law Review* 2009, 193-272.

Internet

- SAGER, K.L., "Summary of right of publicity issues", internet, gepubliceerd in september 2012, laatst geraadpleegd op 13 mei 2015, https://law.ku.edu/sites/law.ku.edu/files/docs/media_law/Summary_of_Right_of_Publicity_Issues.pdf, 18 p.

Overige

Rechtsleer

Boeken

- BORGHETTI, J.S., "Punitive damages in France" in H. KOZIOL en V. WILCOX (eds.), *Punitive damages: common law and civil law perspectives*, Wenen, Springer-Verlag, 55-73.
- CAUFFMAN, C. en WEYTS, B., "Rechtshandhaving door het privaatrecht" in A. SCHELTEMA, C. SIEBURGH, C. CAUFFMAN, B. WEYTS, M. SCHELTEMA, K. DEKETELAERE, B. DELVAUX, S. TORMANS, F. KRIPS, A. WINANTS en J. KORTMANN, *Preadviezen 2009: toezicht op de financiële markt en de energiemarkt, staatsgeheimen en het strafproces, rechtshandhaving door het privaatrecht*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2009, 303-366.
- GOLDBERG, J.C.P. en ZIPURSKY, B.C., *The Oxford introductions to U.S. law: torts*, Oxford, Oxford University Press, 2010, 436 p.
- KOZIOL, H., "Punitive damages: admission into the seventh legal heaven or eternal damnation? Comparative report and conclusions" in H. KOZIOL en V. WILCOX (eds.), *Punitive damages: common law and civil law perspectives*, Wenen, Springer-Verlag, 2009, 275-308.
- LANDES, W.M. en POSNER, R.A., *The economic structure of tort law*, Cambridge, Harvard University Press, 1987, 329 p.

Tijdschriften

- HARTLIEF, T., "Leven in een claimcultuur: wie is er bang voor Amerikaanse toestanden?", *NJB* 2005, 830-834.
- KERKMEESTER, H.O., "Punitive damages ter compensatie van een lage veroordelingskans", *NJB* 1998, 1807-1813.

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

De optimale vergoeding van de schade bij schending van persoonlijkheidsrechten

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**

Jaar: **2015**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Scevenels, Tatjana

Datum: **13/05/2015**